In memoriam

DRAGOSLAV GRUJIĆ GRUJA

BiH 4,70 BAM; Hrvatska 25 HRK; Makedonija 175 MKD; Crna Gora 2,50 EUR; Slovenija 3,50 EUR

cena 250 RSD

9 770353 802002 01567

VREME

broj 1607

21. oktobar 2021.

VLAST, POLICIJA, KRIMINAL

GRUPNI PORTRET SA DIJANOM HRKALOVIĆ

WOMEN'S LEADERSHIP SUMMIT 2021

Budućnost žena na radnom mestu u post-pandemijskoj eri

20. i 21. oktobar

ONLINE VIRTUELNI DOGAĐAJ

PRIJAVITE SE SADA!

wls.afa.co.rs

USAID FROM THE AMERICAN PEOPLE

AFA

IMPACT HUB Belgrade

VREME

BROJ 1607
21. oktobar 2021.

Dragoljub Žarković (1951–2020), glavni urednik od 1991. do 2020.

Zoran Jeličić (1945–2018), glavni urednik od 1990. do 1991.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni i odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

redakcija
Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić (mozaik), Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Marija Janković (foto), Jelena Jorgačević, Slobodan Kostić, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milan Milošević, Uroš Mitrović, Vukašin Obradović, Teofil Pančić (kultura), Saša Rakezić, Nemanja Rujević, Nedim Sejdinović, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Bojan Stekić, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Slobodan Tasić;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković, Ivana Stanković;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

04 In memoriam: Dragoslav Grujić Gruja

05 Umesto omaža: Zvončići slobode

08 Vlast, policija, kriminal: Grupni portret sa Dijanom Hrkalović

11 Ova situacija: Nebojša Stefanović u raljama tabloidnog staljinizma

12 Junaci "zlatnog" doba: Aleksandar Papić

14 **Jubilej jedne službe: Dan batinaša**

18 Opozicija: Sa koliko kolona na izbore

20 **Portret savremenika: Kristofer Hil, novi ambasador SAD**

23 Ekonomija i izbori: Poklonima se u inflaciju ne gleda

26 Korona u Srbiji: Neka divlja, neka divlja

27 Nuspojave: Proletnje iluzije, jesenja stvarnost

30 Oslobađanje Beograda: Pravda za Šestu ličku diviziju

34 Kultura sećanja: Neobjavljeni razgovor sa Vladimirom Velebitom (2)

37 Tv manijak: Squid game

KULTURA

38 **Intervju: Ivan Čolović**

42 Pozorište: Kad groteska kucne po ramenu

44 Teatrologija: Zamisli i ostvari promenu

45 DJ Tasha, bruklinski "tihi disko": Gipki ples u tami

47 Rekapitulacije: 30 godina – Nirvana Nevermind i Red Hot Chili Peppers Blood Sugar Sex Magik (1)

49 Provetravanje: Je l' znaš šta mi nije jasno?

SVET

50 Italija: Drugo lice migrantske krize

MOZAIK

53 Iskustva: Znamenje ružne i različite uspomene

55 Suživot: Ghini vinit

56 Baštna: Veliki urbanista Beograda

58 Strip: Konstantno magisjko ludilo

59 Navigator: Beograd na vodi kojeg više nema

60 Strip: Dopisnice iz Podgorice

62 Vreme uživanja: Vile

"Agenti BIA su otmicu i mučenje Konstantina Katića izvršili veoma bahato, nisu prezali da ostave brojne dokaze, koje smo prikupili", kaže za "Vreme" njegov advokat Nikola Lakić. Postoje brojni svedoci, broj telefona sa kojeg je zvano, medicinska dokumentacija... Sve to ukazuje na činjenicu da su dobili naređenje od samog vrha BIA

DAVOR LUKAČ

Hoće li Hil, kada dođe u Srbiju, doneti neku promenu ili samo izazivati (pod)sećanja

ZORA DRČELIĆ

"Nije tačno ono što ljudi često kažu da bi se opravdali što su govna: da će ih, ako pokažu da su ipak nešto više, to neminovno koštati života"

RAZGOVARAO: NEDIM SEJDINOVIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: **Nenad Đorđević /FoNet**

Dragoslav Grujić Gruja (1952–2021)

U današnjoj krizi novinarstva i lažnih vesti govori se o proveri činjenica kao nezaobilaznoj osnovi pouzdanog i kredibilnog novinarstva. Dragoslav Grujuć je, savesno i prilježno, radio upravo to

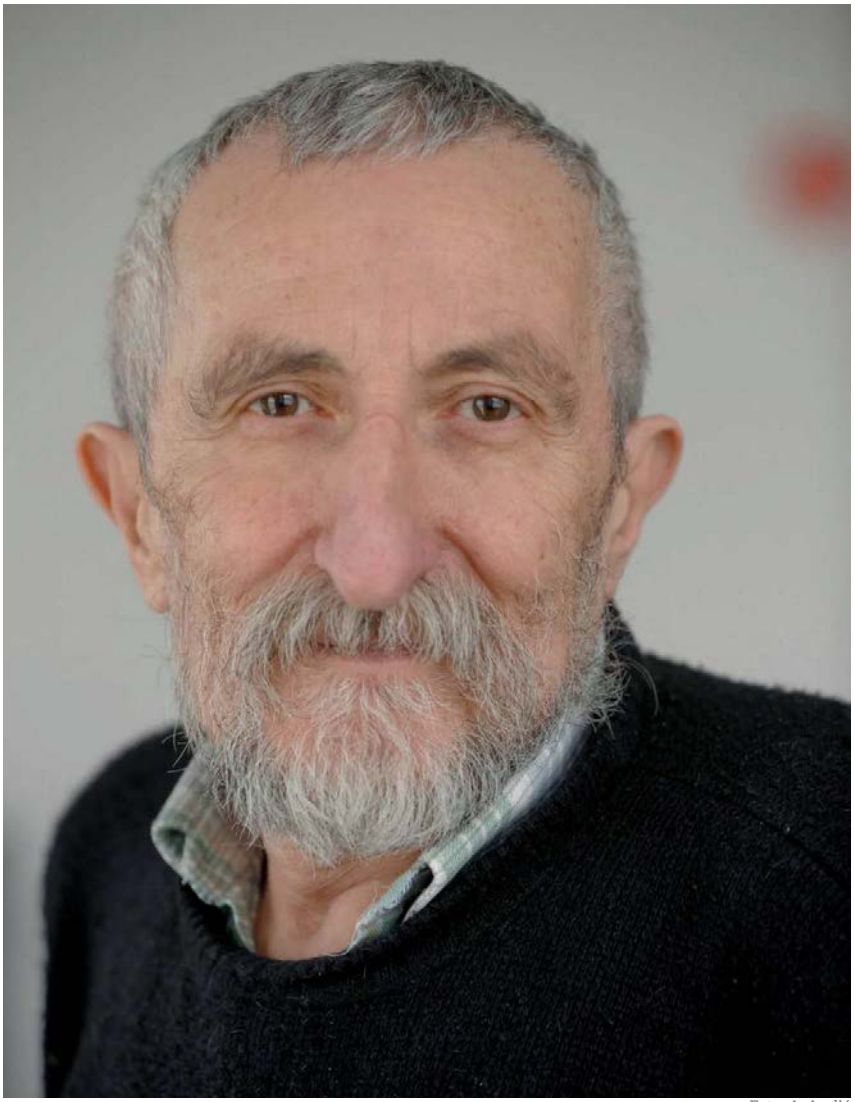

Foto: A. Anđić

Redakcija "Vremena" s tugom saopštava o još jednom velikom gubitku. Posle kraće bolesti umro je Dragoslav Grujić Gruja, novinar "Vremena" koji je ustanovio i godinama vodio Dokumentacioni centar našeg lista, negujući novinarstvo činjenica, bez koga "Vreme" ne bi moglo da neguje svoju njuzmagazinsku formulu i da svoje tekstove bazira na pouzdanosti i kredibilnosti. Bio je pedantan hroničar političkog života, poznavalac disidentske scene i komplikovanih odnosa u političkom miljeu Srbije devedesetih.

Svoj osećaj za činjenice koje govore same za sebe posebno je pokazivao i u autorskoj rubrici "Lik i delo" u kojoj je objavio oko 400 kroki biografija ličnosti iz javnog života, i da je to skupljeno u jednu knjigu, predstavljalo bi svojevrstan biografski rečnik tranzicionog doba u Srbiji 1990-ih i 2000-ih. Neke od tih kroki biografija pisali su i drugi autori, ali na osnovu podataka, izjava, beležaka i anegdota koje je Gruja prilježno sakupljao, beležio, čuvao i klasifikovao.

Na svoj specifičan način je promovisao staro novinarsko pravilo da treba sakupiti deset činjenica da bi se upotrebila jedna prava. Strastan čitač, često je s pedagoškom poentom prepričavao anegdotu o nekom pripadniku naroda Čukči u sovjetskom društvu pisaca koji na pitanja o tome da li je čitao neku knjigu odgovara sa "njet". Na pitanje zašto, odgovara: "Čukči pisatelj, a ne čitatelj..."

Mnogi tekstovi objavljeni u "Vremenu" bez Grujine dokumentarne osnove ne bi imali činjeničnu i žurnalističku vrednost koju su imali, a mnoge teme nedelje, izborne hronike ili portrete savremenika bez njegovih priloga ne bi bilo moguće napisati. Mnogo puta je ispravio naše greške, korigovao naše teze bez pokrića u stvarnosti i vraćao nas na činjenice, neki bi rekli, zbunjivao nas činjenicama...

U današnjoj krizi novinarstva i lažnih vesti (*fake news*) govori se o proveri činjenica (*facts checking*) kao nezaobilaznoj osnovi pouzdanog i kredibilnog novinarstva. Dragoslav Grujić je, savesno i prilježno, radio upravo to, u vreme tranzicione ratne kakofonije, sakupljajući činjenice i odraze vremena rasute po raznim listovima, agencijskim izveštajima, monografijama i mnogobrojnim knjigama, a bio je redak bibliofil.

Knjige u papiru i PDF formatu, monografije, enciklopedije, studije, statistički godišnjaci, almanasi, biografije, klipinzi, hronike, rezolucije, deklaracije, izborni rezultati, istraživanja javnog mnjenja, saopštenja, peticije...

Neko će jednoga dana nešto od toga zatražiti da bi svoju priču stavio u odgovarajući kontekst i osvetlio njenu treću dimenziju. Verujem da je bio uveren da je veći greh ne vratiti pozajmljeni dokument u arhivu nego ne doneti obećani tekst uredniku. Nenapisani tekst ured-

nik će već nečim zameniti, a na mestu izgubljene dokumentacije ostaje praznina, kao da je izvršena lobotomija.

Sećanje nas vuče ka maloj sobi nalik na manastirsku ćeliju u Mišarskoj ulici u kojoj je nastajala ta Grujina baza podataka: počelo je s nekoliko fascikli sa isečcima, čiji se broj uvećavao geometrijskom progresijom, tako da se jednog trenutka improvizovana polica pričvršćena za zid srušila, a gomila papira, novinskih kompleta isečaka i stenograma narastala je ka plafonu.

Dokumentacija (on bi rekao arhiva) koju je godinama sakupljao, koja se u elektronskom obliku meri desetinama gigabajta, a u papiru stotinama fascikli, predstavlja dragocen izvor podsećanja na teško doba devedesetih, nezaobilazan je izvor činjenica, što je za redakciju "Vremena" neprocenjiv kapital.

Ne verujem da je tako, ali tvrdio je da mi je oprostio onu neoprostivu grešku kada sam mu jednom, u kompjutersko paleotehničko doba, rasejano sugerisao da zbog nečega blokiranom kompjuteru zada komandu *wipe disc*. I danas se sećam užasa s kojim smo gledali kako podivljala mašina briše fajl za fajlom. Na sreću, neko veštiji od nas je to ipak uspeo da vrati u prethodno stanje.

Tužno je sećanje na nastajanje te Grujine arhive za koju bi u srećno doba bio potreban čitav jedan departman: ne izlazi mi iz glave slika kako "apdejtuje" i "bekapuje" svoju arhivu onako ranjen, s longetom na bolnoj nozi, koju mu je polomio neki divljak koji se autom zaleteo u masu tokom demonstracija 1997. I kako sa štapom u ruci vuče veliku torbu punu novina, knjiga, fascikli i diskova...

Savestan, štedljiv, radan, savestan, pametan, prgavo duhovit u svojoj kritičnosti, dragocen kao saradnik u svakom pogledu. Nije ga pratila sreća, bio je krhkog zdravlja, teško je pobeđivao mnoge zdravstvene nedaće koje su ga stizale jedna za drugom, radio kao pčela boreći se s bolovima i zdravstvenim teškoćama, ali poslednju bitku za vlastiti život, nažalost, nije uspeo da dobije – umro je 17. oktobra u Bolnici "Dragiša Mišović" u Beogradu. Iza Dragoslava Grujića u "Vremenu" ostaje velika praznina. Izgubili smo dragocenog savesnog saradnika i dragog prijatelja. Kuda će suza nego na oko... ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

Umesto omaža: Tekst Dragoslava Grujića o Odboru za odbranu slobode izražavanja, "Vreme" br 1010, 13. maj 2010.

Zvončići slobode

Izdavačko preduzeće Službeni glasnik objavilo je knjigu dokumenata *Odbor za odbranu slobode misli i izražavanja*, gde su sabrani programski tekstovi, pisma, protesti nastali tokom petogodišnjeg trajanja tog odbora, od novembra 1984. do druge polovine 1989, kada je prestao sa aktivnošću jer su, po rečima Dobrice Ćosića, najagilnijeg osnivača odbora, tada "poverovali da će ulogu odbora preuzeti političke stranke i nove demokratske ustanove"

Prelomni događaji koji su doveli do osnivanja Odbora bili su najpre hapšenje, a potom i suđenje beogradskoj šestorici (Vladimiru Mijanoviću, Miodragu Miliću, Dragomiru Olujiću, Pavlušku Imširoviću, Milanu Nikoliću i Gordanu Jovanoviću). U isto vreme, u sarajevskom zatvoru štrajkuje glađu i Vojislav Šešelj, koji izdržava kaznu od osam godina robije.

Ćosić u *Piščevim zapisima* beleži: "Obespokojavaju me ova hapšenja. Ona se neće zaustaviti na ovoj dvojici naših studenata i aktivista. A možda će udariti i na nas stare. Ljuba (Tadić, prim. a.) je ogorčen; zahteva da nešto preduzmemo. Naša intelektualna grupa saglasna je da treba javno da se branimo od represija vlasti."

Stvoren je Humanitarni odbor koji je tražio oslobađanje iz zatvora Vladimira Mijanovića, Pavluška Imširovića i Milana Nikolića, koji u beogradskom zatvoru štrajkuju glađu. Prvi apel upućen "Predsedniku Predsedništva SFRJ – drugu Veselinu Đuranoviću" i "Predsedniku Predsedništva SR Srbije – drugu Dušanu Čkrebiću" potpisali su: Dobrica Ćosić, Tanasije Mladenović, Ljubomir Tadić i Nikola Milošević. Osim osnivača Humanitarnog odbora, ovaj apel potpisali su i Taras Kermauner iz Ljubljane i Rudi Supek iz Zagreba, ali oni nisu postali članovi Odbora.

Ćosić tih dana beleži: "Kako da radim, kako da pišem, kad svakog časa zvoni telefon da mi jave neko zlo vlasti i nečiju nesreću... Trčim po gradu, ubeđujem ljude da se organizujemo i protestujemo. Sastanci, dogovori, očajavanje. Nemam ni tri sata dnevno slobodna za pisanje." Osmog novembra 1984, pred Većem beogradskog okružnog suda, kome je predsedavao sudija Zoran Stojković (onaj što će kasnije biti ministar pravde), zamenik okružnog javnog tužioca Danilo Nanović pročitao je optužnicu protiv uhapšenih i time je počeo sudski "proces šestorici".

Grupa intelektualaca je tada odlučila da pruži organizovan otpor represiji režima. Osnovan je Odbor za odbranu slobode misli i izražavanja, koji je prema nameri osnivača trebalo da deluje na teritoriji čitave Jugoslavije. Bio je to prvi komitet za odbranu građanskih i ljudskih prava u Jugoslaviji i jugoistočnoj Evropi.

Posle mnogih pripremnih razgovora, 10. novembra 1984. godine Dobrica Ćosić, Taras Kermauner i Rudi Supek razaslali su pismo desetinama uglednih pisaca, umetnika i naučnika. Dogovoreno je da Supek i Kermauner u Zagrebu i Ljubljani organizuju svoje odbore, koji će se ujediniti s beogradskim. Osnivači su nameravali da u Odboru bude što više akademika – "Da vlast ima veliku nevolju kada nas hapsi." Ćosić beleži da dobija podršku svih s kojima razgovara: "Osobito su borbeni Čavoški, Ljuba, Mihiz, Mića, Matija, Dragoslav, Mladen... Malo je akademika s kojima sam razgovarao i koji su odbili da budu članovi Odbora.

Smučilo se svima. Misleći i časni ljudi žele promenu, žele reforme Jugoslavije, žele demokratiju, žele odlazak vladajućih nacionalnih i partokratskih oligarhija...

Sa Kostom Čavoškim, najhrabrijim i najvrednijim opozicionarom iz naše grupe, »

jakom i moralnom ličnošću i sposobnim pravnikom, pišem program delatnosti Odbora."

Cele jeseni Dobrica Ćosić radi na osnivanju Odbora. I tad je, prema sopstvenim rečima, doživeo i pretposlednje razočaranje: "Hrvati i Slovenci, i to opozicionari, neće Jugoslaviju." O tome svedoče pisma koja se sada prvi put objavljuju. Svedoče i Ćosićevi dnevnički zapisi:

"Putovao sam u Zagreb na sastanak s potpisnicima pisma za osnivanje Odbora – Rudijem Supekom i Tarasom Kermaunerom. Rudi nam je rezignirano rekao da u Zagrebu ne postoji niko sem njega ko je spreman da učestvuje u radu Odbora. 'Hrvatski intelektualci su toliko preplašeni da samo na ulici smiju da razgovaraju sa mnom o toj ideji. I na ulici oni šapuću i brzo okončavaju taj razgovor. Pred vama želim da budem iskren: Hrvati neće ništa sa Srbima i za Jugoslaviju.'

A Taras mi je rekao da je dobio pristanak trinaest ljubljanskih intelektualaca. Ali niko od njih neće u jugoslovenski odbor. 'Spremni smo da podržimo vaše beogradske akcije. Ali nećemo u jedan jedinstveni komitet.'

Nisam pristao na takvu slovenačku saradnju i Rudijevu spremnost da jedino on iz Zagreba bude član Odbora. Rekao sam im da ćemo mi u Beogradu osnovati Odbor od dvadesetak članova, koji će delovati na prostoru čitave Jugoslavije.

Rudi i njegova Vesna odveli su nas na zagorski ručak u neku krčmu. Sva trojica smo bili neraspoloženi. Posle ručka, Taras i ja krenuli smo ka železničkoj stanici. Usput smo svraćali u bifee i pili vino. I propisno smo se natreskali. Bili smo poraženi slomom jugoslovenstva i u nama, opozicionarima.

Na peronu, Taras me je zagrlio i pijano zabrundao: 'Propala je Jugoslavija, Dobrica! Svršeno je s Jugoslavijom, Dobrica!'

Svršeno je s jugoslovenstvom, i na 'desnici' i na 'levici'. I u vlasti i u opoziciji...

Po povratku u Beograd, "prijateljima koji su pristali da uđu u Odbor ispričao sam šta se dogodilo u Zagrebu. Malo ih je razočaranih; većina je samo zabrinuta. Mihiz i Mića su se obradovali kraju naše iluzije o jugoslovenstvu. Jednodušno i čvrsto odlučili smo da se borimo sami.

Ipak se nekako uspelo: organizovali smo Odbor za odbranu slobode misli i izražavanja. Trinaestorica su iz Srpske akademije nauka i umetnosti. Odbor će da radi u ateljeu Miće Popovića, u potkrovlju Akademije, a ja ću predsedavati. Sastav Odbora je skoro idealan."

Tekstovi Dragoslava Grujića dostupni su na sledećem linku:
https://www.vreme.com/pretrazivanje-rezultati.php?author=Dragoslav+Gruji%C4%87&querytext=&startfrom=0&categoryid=-1&year=all&security=all
Rubrika Lik i delo delimično je dostupna na linku:
https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1661368

Kosta Čavoški precizira da je "jedan od retkih zagrebačkih intelektualaca koji se bez rezerve solidarisao sa načelima i ciljevima Odbora bio Lino Veljak".

Ćosić kaže da je njegov glavni cilj bio da "Odbor bude istinski pluralistički forum srpske inteligencije, u kome će biti zastupljen čitav spektar današnjih ideoloških shvatanja, a koja će da ujedinjuje borba za osnovno ljudsko i demokratsko pravo: slobodu misli i govora".

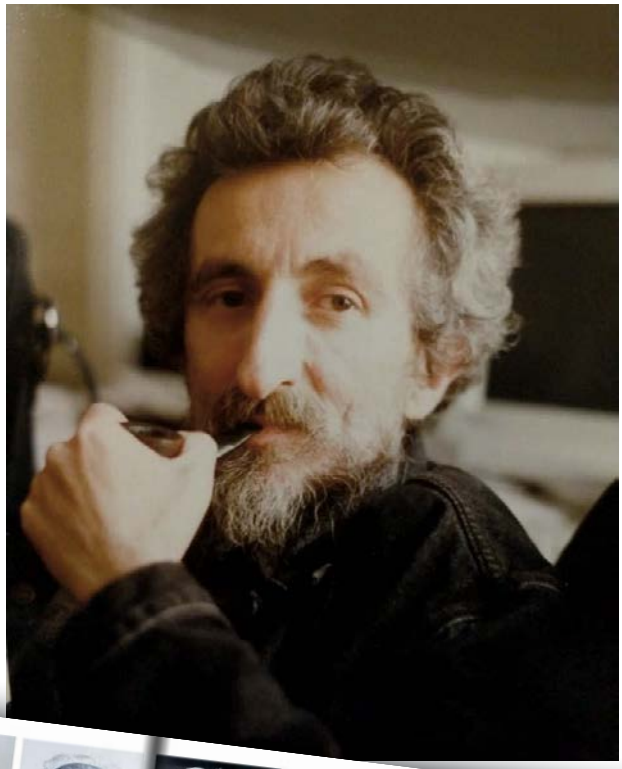
Čavoški u svom pogovoru odaje posebno priznanje Ćosiću za "promišljen i razuman" izbor članova: "Umesto da bira samo one koji su već do tada bili poznati, pa i ozloglašeni disidenti i opozicionari ili javno obeleženi nacionalisti, on je nastojao da uključi što veći broj do tada neosporavanih u javnosti, inače izuzetno poznatih i uglednih intelektualaca. Tako se među članovima Odbora našlo čak trinaest članova Srpske akademije nauka i umetnosti, od kojih su samo Mihailo Marković, Ljubomir Tadić i sam Dobrica Ćosić bili, sa stanovišta zvanične politike, veoma osporavane ličnosti, dok svi ostali akademici, članovi Odbora, po pravilu nisu do tada ulazili u tekuće političke okršaje ili su to činili veoma retko. Predstavi o političkoj uravnoteženosti i nepristrasnosti Odbora posebno su doprineli Gojko Nikoliš, španski borac i general-pukovnik u penziji, i Andrija Gams, ratni zarobljenik u Osnabriku i ugledni profesor prava."

KULTURA SEĆANJA: OTPORI I ZABRANE - PRILOG

ZVONČIĆI SL

Izdavačko preduzeće Službeni glasnik objavilo je knjigu
slobode misli i izražavanja", gde su sabrani programski
tokom petogodišnjeg trajanja Odbora, od novembra 198
prestao sa aktivnošću jer su po rečima Dobrice Ćosića, na
"poverovali da će ulogu Obora preuzeti političke stranke

Prema osnivačkom dokumentu, članovi Odbora za odbranu slobode misli i izražavanja su: Dimitrije Bogdanović, Matija Bećković, Ivan Janković, Neca Jovanov, Mihailo Marković, Andrija Gams, Nikola Milošević,

ISTORIJI

OBODE

dokumenata "Odbor za odbranu
ekstovi, pisma, protesti nastali
4. do druge polovine 1989. kada je
jaglinijeg osnivača Odbora, tada
nove demokratske ustanove"

Borislav Mihajlović, Dragoslav Mihailović, Tanasije Mladenović, Predrag Palavestra, Mića Popović, Radovan Samardžić, Dragoslav Srejović, Mladen Srbinović, Ljubomir Tadić, Dobrica Ćosić i Kosta Čavoški.

Kasnije je među svoje članove Odbor uključio i Zagorku Golubović (1987), Vesnu Pešić (1988) i Enrika Josifa (1989). Jedini koji je dao ostavku u Odboru bio je Nikola Milošević (maja 1988).

Na samom početku rada utvrđeno je načelo da će on uzimati u zaštitu sve one kojima je ugrožena sloboda mišljenja i izražavanja, izuzev samih članova Odbora. Čavoški kaže da "nijedan član Odbora, tokom pet godina njegovog javnog delovanja, nikada nije imao neke veće neprijatnosti sa policijom, formalnim progonom i sudom".

Prema svedočenju Čavoškog, od svih saopštenja (121) najveći broj je napisao upravo Čavoški: "Od preko sto napisao sam 80, ostala su pisali Ćosić, Ivan Janković i ponekо Vojislav Koštunica."

Analiza saopštenja koje je uradio Kosta Ča-voški pokazuje da je delikt mišljenja, sankcionisan članom 133 stava I Krivičnog zakona, to jest delo neprijateljske propagande, bilo delo zbog kojeg je krivično gonjen, osuđen i utamničen najveći broj lica koje je ovaj Odbor uzimao u zaštitu.

Po njegovim rečima, "možda najveće poražavajuće iznenađenje s kojim smo se tokom svog petogodišnjeg delovanja suočili bila je zloupotreba psihijatrije u političke svrhe". Ali, "upravo je u toj stvari Odbor doživeo neočekivani uspeh. Saopštenje je u javnosti izazvalo veliko zaprepašćenje pošto mnogi nisu znali kako se i zbog čega u političkim slučajevima izriče ta mera bezbednosti, dok su se oni koji su to dobro znali – psihijatri, tužioci i sudije – i dalje pravili nevešti. Koliko je nama poznato, posle tog saopštenja u slučajevima političkih verbalnih krivičnih dela takva mera bezbednosti više nije izricana. U međuvremenu mi je pošlo za rukom da o tome razgovaram sa Kirom Gligorovim, čiji je ugled povredio Milisav Živanović. Gligorov, koji je već od sina Vladimira čuo šta je posredi, odmah mi je rekao da uopšte nije znao da zbog povrede njegovog ugleda neko robija u zatvorskoj bolnici. Ja sam mu hitro uzvratio: 'Ako niste znali, sada znate.' I zaista, Milisav Živanović je ubrzo pušten na slobodu, u čemu je Kiro Gligorov sigurno imao udela."

Uskraćivanje putne isprave i oduzimanje državljanstva bila je jedna od kazni kojom su kažnjavani i šikanirani politički protivnici. Disidentu Mihajlu Mihajlovu, koji je šezdesetih godina kažnjen zatvorom zbog delikta mišljenja, oduzeto je državljanstvo jer, prema obrazloženju te odluke, "svojim radom u inostranstvu nanosi štetu međunarodnim i drugim interesima Jugoslavije, jer pripada organizacijama čije su aktivnosti usmjerene protiv ustavnog poretka Jugoslavije".

Iako se Odbor najčešće oglašavao povodom pojedinačnog stradanja za izrečenu reč i misao, uvek je nastojao da mu ti pojedinačni slučajevi nasilja i progona budu samo povod za opštije upozorenje. Takva prilika ukazala se u oktobru 1985. godine, kada je 2016 Srba sa Kosova i Metohije uputilo skupštinama Srbije i Jugoslavije peticiju, kojoj su se kasnije pridružile hiljade novih potpisnika, da bi ih krajem februara 1986. godine bilo čak 40.000.

Odbor je rešio da po tom pitanju učini sve što je tada bilo u njegovoj moći. O tome Čavoški piše: "Najpre je Matija Bećković, koji je bio najrečitiji među nama, sastavio opsežnu predstavku vrhovnim organima SFRJ i SR Srbije.

Odmah potom zaključili smo da to nije dovoljno, nego da našu predstavku treba ponuditi većem broju uglednih ljudi onoga vremena da je svojim potpisom podrže.

Pre toga je unekoliko izmenjena i dopunjena, pored ostalog, i time što je dugogodišnji progon Srba sa Kosova i Metohije kvalifikovan kao genocid. Potom je u dva navrata ovaj spisak dopunjavan, da bi na kraju bilo ukupno 270 potpisnika." ¶

DRAGOSLAV GRUJIĆ

Dostupno na linku: *https://www.vreme.com/cms/view.php?id=930839*

GRUPNI PO DIJANOM H

Sve što se o bivšoj sekretarki MUP-a izliva po državnim tabloidima radi se da bi se zatrpala očigledna činjenica: nju je izabrao i postavio Aleksandar Vučić, najpre u BIA, potom u MUP Srbije. Ona je njegov kadrovski izbor, pa ako se sa njom tako prevario, postavlja se pitanje da li je uopšte sposoban da donosi razumne i odgovorne odluke. Ako je ta žena sve to što se priča, kako je mogla toliko godina da bude "ispod radara" čoveka koji sve zna

Odeljenja za narkotike beogradske policije, poznat po hapšenju grupe oko Predraga Koluvije, što je dovelo do dva sudska postupka pod imenom Jovanjica. Ovaj odlikovani policajac, o kome je bilo reči u "Vremenu" u danima posle pronalaženja tada najveće plantaže marihuane u Evropi, svojevrsne fabrike droge na plantažama Jovanjice pored Stare Pazove, trebalo bi da bude uklonjen sa mesta na kome se policija bori protiv narko dilera i navodno da bude premešten na sličnu poziciju, ali u odeljenju koje bi istraživalo ratne zločine. Poštujući pravila službe, Milenković se ne oglašava u medijima i za sada je zabeležena samo jedna izjava, data u kameru MUP-a u zimu 2020. godine, u kojoj opovrgava tezu da braća Vučić imaju bilo kakve veze sa uzgajanjem, distribucijom i prodajom droge sa imanja Jovanjica.

Pala je u petak 15. oktobra nekadašnja državna sekretarka u MUP-u Srbije Dijana Hrkalović i to je malo koga iznenedilo, ali je preokrenulo medijsku scenu Srbije naglavačke. U okviru najavljene borbe protiv organizovanog kriminala, sveopšte medijske pripreme razračunavanja sa onima koji su navodno pretili Aleksandru Vučiću i njegovoj familiji, u pritvor je smeštena devojka koja je dugo važila za osobu od najvećeg poverenja nekadašnjeg ministra policije Nebojše Stefanovića i njegovog šefa Vučića.

Njoj je određen pritvor od trideset dana, što je standardna mera, da navodno ne bi uticala na svedoke, a terete je za krivično delo trgovine uticajem, koje je novijeg datuma i nema neke spektakularne rezultate u srpskoj sudskoj praksi. To je više delo iz oblasti korupcije, a nju javno dovode u vezu sa najtežim oblicima organizovanog kriminala.

Dok bude provodila dane u pritvorskoj jedinici Centralnog zatvora u Beogradu, koji se nalazi blizu mesta na kome je pre tačno pet godina likvidiran Alesandar Stanković (Sale Mutavi) što je, gledano unazad, jedna od prelomnih tačaka u načinu upravljanja Srbijom, imaće vremena da se odmori od telefona, Instagrama, a poezija Čarlsa Bukovskog joj možda bude jedna od uteha u zatvorskoj čamotinji. Možda se seti jednog njegovog stiha koji kaže: "Ako hoćeš da saznaš ko su ti prijatelji, završi u zatvoru".

Nikome nije krenula suza zbog ovog hapšenja, naprotiv. Mediji koji se zaista bave novinarstvom odavno su ukazivali na čudne odnose Dijane Hrkalović i osoba koji su neposredno uključene u organizovani kriminal, objašnjavali da je njen uspon neprirodan, da je usledio posle Vučićevog obračuna sa vodećim ljudima policije 2014. godine kada je u policiju na neki način uveden princip podaništva.

Njeno hapšenje u tom kontekstu izgleda kao jedan od događaja koji znače pokušaj režima da se pomiri sa realnim stanjem stvari, ali da to ne naškodi rejtingu prvog čoveka tog režima, jer u tom detalju leži sva njegova moć. Baš kao u pričama o zmajevima i nadljudima, koje ne možeš da pobediš dok ne saznaš gde leži njihova snaga.

TABLOIDNI TOPLI ZEC

Uporedo sa padom Dijane Hrkalović, u MUP-u se dešavaju nove promene. Na meti se našao Slobodan Milenković, načelnik

ORTRET SA
IRKALOVIĆ

OD LJUBAVI DO MŽRNJE:
D. Hrkalović i tabloidi
Foto: Marija Janković

Ako se javnost ne potresa (naprotiv) zbog hapšenja Dijane Hrkalović, koju javno ne brani niko, zbog namere da se Milenković derogira, kako je predstavljeno njegovo pomeranje sa pozicije u Odeljenju za narkotike, negodovanje dela te javnosti izazivaju nove optužbe u tabloidima, u kojima ga povezuju sa ozloglašenim klanom iz mesta Kavač kraj Kotora, u Crnoj Gori. Milenković, na neki način, prolazi sada kroz tabloidnog "toplog zeca" na način na koji je to činjeno pre nekoliko godina sa tadašnjim inspektorom Dejanom Jovićem iz odeljenja za krvne i seksualne delikte beogradske policije, koji je bio hapšen, optužen kao Dijana za trgovinu uticajem, na kraju oslobođen svih optužbi, ali je slomljen i narušenog zdravlja umro prošle godine u jednom od talasa epidemije virusa korona.

Kao u onom stihu "jedna cura, dva pandura", ovaj "slučaj" sada već danima puni stranice tabloida i golica maštu onog dela građana koje uopšte zanima tema kriminala i policije. Dejana Jovića sada kuju u zvezde oni koji su ga u grob oterali, oni koji su od njega u medijima pravili kriminalca i saradnika narko klana iz Škaljara sada pišu kako je bio junak, najbolji inspektor i kako je jedini imao hrabrosti da se suprotstavi svemoćnoj Dijani Hrkalović. Koja je, navodno, vodila sve operacije u srpskoj policiji, pored živog i zdravog Vladimira Rebića, direktora policije (trenutno na odmoru), i ostalih koji su po činu i formaciji bili ispred nje.

TABLOIDNA VERZIJA

Nudi nam se, dakle, sledeća "istina": Dijana Hrkalović je bila saradnica mafije godinama unazad, bila je direktno povezana sa ozloglašenim klanom Veljka Belivuka koji je, po Beogradu i regionu, ubijao protivnike kavačkog klana i sprovodio strahovladu u Srbiji. Ona je bila najbliža saradnica Nebojše Sefanovića, ministra u različitim ministarstvima od 2014. do 2021. godine (dakle, punih šest i po godina), bili su toliko bliski da mu je slala svoje obnažene fotografije preko zaštićenih veza i telefona. Njenu egzibicionističku crtu ličnosti šira javnost upoznaće tek u minuloj godini kada je počela redovno da se oglašava na društvenoj mreži Instagram, postavlja fotografije na kojima izgleda kao vamp žena ratnica, a prate ih stihovi i rečenice iz knjiga Čarlsa Bukovskog (američki pisac i pesnik, 1920–1994). Tu svoju stranu ona je, navodno, ispoljavala ranije tako što se oskudno obučena slikala u prostorijama MUP-a Srbije, dodirivala se po intimnim mestima, otkrivala haltere i donji veš i, opet navodno, takve fotografije slala okolo, a posebno "svom" ministru.

Tabloidna verzija ide dotle da joj se pripisuju dva ubistva, advokata Miše Ognjanovića i kriminalca Dragoslava Miloradovića, samo zato što je saznala da su komentarisali njene fotografije na "nekoj kafi". A saznala je tako što je, kažu oni koji "imaju izvore bliske istrazi", imala oformljenu grupu za praćenje i prisluškivanje, koristeći resurse Službe za specijalne istražne metode, koju je vodio njen dugogodišnji pajtaš Dejan Milenković, od milošte nazvan Bagzi. Nije bilo dovoljno što su "otkrivene" njene veze sa kriminalcima, odnosno način na koji je pomagala jednom klanu u borbi protiv drugog, nego je dodata i jedna posebna "rodna" nota. Čini se, malo je ako se za jednu osobu kaže da je kriminalac, treba joj pridodati još nešto – u ovom slučaju, verovatno i ideju »

o statusu prostitutke koja je, ko zna, možda i preko kreveta, a ne svojom osvedočenom pameću, vrednoćom i beskrupuloznošću došla do skoro pa najviših položaja i moći u državi. Ona je opasna, pametna, lepa, ona je lukava, ona je pokvarena i korumpirana: moć je koristila, tako nam se sada govori, da hrani mafiju podacima, da prikriva njihove tragove i da u sklopu te akcije, to ćemo tek da saznamo, radi na rušenju Aleksandra Vučića.

Preminuli inspektor Jović u ovoj skaski koju nam nudi vlast ima ulogu sveca. On je čestiti i pošteni policajac koji je nastradao od zle žene na položaju. Pošto je on lično, kao najbolji inspektor za ubistva, vodio sve glavne slučajeve, Hrkalovićeva je na sve načine ometala istrage, otežavala mu posao i na kraju ga je "skinula" optuživši ga da je korumpiran. Međutim, upravo ga je ta vlast ojadila i dovela, posredno, do smrti. U vreme kada su njega proglašavali kriminalcem, Dijana je bila svetica u istim tim tabloidima; baš kao što niko nije smeo od 2016. godine da piše o grupi Saleta Mutavog i njegovog čuvara Veljka Belivuka, osim nekoliko profesionalnih medija sa margine.

BILO JEDNOM U MUP-u: V. Rebić, N. Stefanović i D. Hrkalović
Foto: FoNet

KO JE STVARNO ODGOVORAN

U ovoj postavci i režiji kojoj sada prisustvujemo, zanimljiva je uloga onoga u kome leži snaga – Aleksandra Vučića. On koji se od dolaska na vlast, a još više pre nego što je bio na vlasti, hrabro prsio da će od Srbije napraviti državu poštenih ljudi, da će satrti kriminal i korupciju, lopovima oduzeti a sirotinji dati, sada igra čudnu ulogu: Jovića hvali, Dijanu ne kudi. On je blagovest o njenom hapšenju sam doneo direktno u TV Prva u petak uveče, ali je više puta ponavljao da ćemo da sačekamo da "nadležni organi urade svoj deo posla". On koji se svima meša u posao, zna sve, od toga ko treba da igra u napadu Zvezde, preko načina na koji se drži čaša za vino, na koji se nose rolke, o fiskalnoj konsolidaciji i istini o svim tajnim događajima iz srpske istorije, u slučaju Dijane Hrkalović je prilično rezervisan i umeren, kao da ne očekuje mnogo od tog dela istrage.

Za to vreme, paralelno, "masti se konopac" za inspektora Milenkovića jer je on simbol "slučaja Jovanjica". Iako ni njega nigde u javnosti nema skoro dve godine, kao što ga nije bilo ni pre toga, najava da će ga šef kriminalističke policije Veselin Milić ražalovati iz odeljenja za narkotike i baciti u odeljenje za ratne zločine ne zvuči kao nagrada neko kao kazna zbog onoga što je uradio prilikom raskrinkavanja najveće plantaže marihuane u Evropi. Da bi priča imala dobar tok, on se povezuje sa Dijanom Hrkalović iako nikakve veze nemaju: u vreme kada je Milenković hapsio Koluviju i drugove, u novembru 2019. godine, Dijana već šest meseci nije bila ni na kakvoj funkciji. Kao što su tabloidi povezivali Jovića sa Škaljarcima, tako sada, bukvalno na isti način, povezuju Milenkovića sa Kavčanima. Ako je sve to istina, kao što tvrdi vlast kroz svoje tabloide, lako je upitati se ko je odgovaran za smrt srpske policije u vreme kada je tom službom upravljao prvi čovek Aleksandra Vučića, dr Nebojša Stefanović?

Na ovo pitanje za sada nema odgovora, vešto se brišu veze između Hrkalovićke i Vučića, izgleda kao da se radi na tome da je nju instalirala opozicija sa namerom da se Vučić ruši iznutra, a sve u sadejstvu sa stranim silama (čitaj Amerikancima). Hajde što se javnost zatrpava opskurnim a nebitnim detaljima vezanim za Dijanin seksualni život i njene seksualne afinitete, te da li su oni pokazatelj njene inteligencije ili nenormalnosti; hajde što će ispasti da je bila svačija devojka (osim jednog čoveka) kako su stvari krenule; hajde što je njeno hapšenja poslužilo da se utiša "briga" oko Kosova i zatrpa priča o korumpiranim ministrima u vladi Ane Brnabić, te nesposobnost vlasti da se suprotstavi pandemiji, nego što se sve to radi da bi se zatrpala očigledna činjenica: nju je izabrao i postavio Aleksandar Vučić, najpre u BIA, potom u MUP Srbije. Ona je njegov kadrovski izbor, pa ako se on sa njom tako prevario, postavlja se pitanje da li je uopšte sposoban da donosi razumne i odgovorne odluke. Ako je ta žena sve to što se priča, kako je mogla toliko godina da bude "ispod radara" čoveka koji sve zna?

Dok kampanja traje, a trajaće još koji dan dok ne iskoči nešto novo, ponašanje prema onima koji svoju dužnost obavljaju savesno i u skladu sa zakonom, a to su inspektori Jović i Milenković, šalje lošu poruku svima kojima je stalo do reda u ovoj državi. To je jednoglasna ocena većine komantatora, osim Vladimira Đukanovića, Koluvijinog advokata, i Nebojše Krstića. Prema mišljenju njih dvojice, "slučaj Jovanjica" ne postoji, droga ne postoji, Koluvija je nevin i sve je rađeno da se napakosti Aleksandru Vučiću, a jedini koji donosi isprave sudove je, razume se, Vučić.

Ako je nagrada za policajca koji dobro radi posao premeštaj ili, još gore, pritvor, ko je taj koji će sutra da uradi bilo šta na polju borbe protiv mafije i onih koje mafija korumpira? Aleksandar Vučić se našao na klizavom terenu, nesposoban da prizna greške i pusti ljude da zaista rade svoj posao. Dok danima od njega na televiziji slušamo ko je kriminalac a ko nije, srpska policija je bez uprave jer njen direktor ne učestvuje u donošenju odluka, što mu formacijski pripada. Izgleda kao da Vučić i Vulin, sami, prisluškuju, snimaju, analiziraju, kadriraju, hapse, pišu optužnice, a sada bi i da sude. Možda je vreme da im neko kaže da se zaustave i da se zamisle.

Kako kaže Bukovski: važna stvar je očevidna stvar na koju niko ne ukazuje. ¶

SLOBODAN GEORGIEV

FILIP ŠVARM

Nebojša Stefanović u raljama tabloidnog staljinizma

Šta 2021. godine spaja Nebojšu iz Beograda sa Nikolajem Buharinom u Moskvi 1937? I kakva je tu dijalektička uloga gaća Dijane Hrkalović

Hapšenje Dijane Hrkalović dugo je pripremano uz vrhunska vina i plodove mora, koordinacije ružičastih analitičara i ekipa tabloida, beskrajna sastančenja po policijskim kancelarijama i referiranja u vili "Bokeljka". Na kraju, kad je bivšoj državnoj sekretarki određen pritvor, niko nije bio iznenađen, niti je – vala – od svega ispala posebna senzacija.

A i kako bi? U politici vladanja Aleksandra Vučića "državnim" i udarima na mozak nacije samo je nebo granica: ako na Kosovu tek što nije započeo rat, onda Nebojša Stefanović vodi zavjeru protiv predsjednika Srbije i njegove familije; ukoliko državu ne potkopavaju zapadne ambasade, onda to rade prljavi policajci i banda Veljka Belivuka; ne progone li "tajkunsko-mafijaški" mediji Vučićevog sina Danila, onda im je na meti njegov brat Andrej...

Elem, afere se zatvaraju novim aferama ili podgrijavanjem starih bez ikakvih, makar i mikroskopski vidljivih promjena u društvu. I tako iz dana u dan, iz tabloida u tabloid, iz obraćanja naciji u obraćanje naciji...

Javnost i biračko tijelu na koncu su presisali i pregorjeli, što hoće kada se preigra. Ipak, u svakom rijalitiju postoje pravila, pa i u ovdašnjem političkom životu. Nije zato pitanje zbog čega je sada uhapšena Hrkakovićeva, već što Vučić time želi postići? Odgovor je prilično složen, a njegov veliki dio leži u posljedicama otkrivanja plantaže marihuane kraj Beograda.

Zalegnuvši naime punom težinom iza Predraga Koluvije, prvooptuženog u slučaju "Jovanjica", režim je sam sebe kriminalizirao bolje nego što bi itko drugi mogao.

Kakva je to država gdje se – umjesto da budu nagrađeni – progone inspektori zbog postignutih rezultata? I čija bi policija, čak i pri smanjenoj uračunljivosti, smjela iskreno surađivati sa takvim MUP-om Srbije? Pogotovo što teorijama zavjere zaraženi ministar pati od kronične špijunomanije i smatra za svoj glavni zadatak demontiranje "Jovanjice", jedinog pravog slučaja za koji Stefanović iz nekog razloga nije pitao Vučića što da radi. To što poslije Aleksandra Vulina od MUP-a Srbije neće ostati ni kamen na kamenu, slika je i prilika vladavine prava na naprednjački način.

Ova kriminalizacija samih sebe dovela je vlast u škakljiv položaj. Kako je moguće – pitaju kapilarni glasovi – da Vučić ne može pohapsiti odgovorne za prisluškivanje, pakovanje Koluviji, pritiske preko sina i brata, odmetnute strukture u policiji i brojne druge koji mu rade o glavi i porodici? Čime li ga to drže u šaci? Nešto se moralo uraditi, pa je pala Dijana Hrkalović.

Tko je i što je ona, davno je presuđeno u tabloidima; sada joj objavljuju i slike iz telefona dok je u gaćama. Ovo – uz poslovičnu mizoginiju i zavist prema njenom meteorskom usponu sasvim u skladu sa naprednjačkim sistemom vrijednosti – jednim udarcem ubija dvije muhe.

Prva je odvraćanje pažnje od Koluvije, a druga predstavlja ogromnu afere u najavi. Naime, Hrkalovićeva nije iz ličnog ćefa vodila operaciju pacifikacije navijača Partizana sa Aleksandrom Stankovićem i Belivukom, niti je sa kriminalcima jedina ostvarila nezdravu bliskost. Zato daljnje kopanje po prljavim tajnama iz ovog slučaja mora biti okončano pronalaženjem krivca dovoljno uvjerljivog da mu se prišije odgovornost za sve.

Postoji li tu itko bolji od Nebojše Stefanovića? U suprotnom, čitava naprednjačka nomenklatura – od Vučića pa naniže – mora priznati kako ih je djevojka općinjena "žestokim momcima" i bez ikakvog političkog iskustva godinama vrtjela oko malog prsta. Pošto tako nešto ne odgovara stvarnosti, a nije ni politički oportuno, Stefanović živi staljinističku stvarnost poslije pada staljinizma.

Poput pojedinih Staljinovih žrtava, spada u najzaslužnije za koncentraciju čitave vlasti u rukama jednog jedinog čovjeka. Slično njima, Stefanović i dalje obavlja visoku i odgovornu funkciju dok ga prozivaju iz baze i strogo kontroliranih medija; kao što je Staljin bodrio Buharina prije hapšenja, tako i Vučić s vremena na vrijeme pohvali svog ministra obrane. U oba slučaja, to ipak ne sprečava bivše suradnike da ih terete, pogotovo kad upoznaju unutrašnjost Lubjanke, odnosno – CZ-a. Do u dlaku je isto i sumnjičenje za špijunažu i pokušaji obrane kroz mutne aluzije i plačljiva zaklinjanja na vjernost...

Na kraju, kao i drugovi u Moskvi – recimo 1937. – Stefanoviću u Beogradu 2021. nije preostalo ništa osim čekanja. U toj strepnji mnogo je nedoumica. Na primjer, hoće li Dijana dobiti ponudu koju ne može odbiti i postati krunski svjedok protiv njega? Ili će udarac doći iz sasvim neočekivanog pravca?

A opet, možda sve nestane samo od sebe poslije izbora i bude zamijenjeno novim aferama i akterima. Da je do sada uvijek tako bilo u tabloidnom staljinizmu nije mala utjeha. Bude li ovako, Nebojša Stefanović i Dijana Hrkalović će blistati od ponosa zbog lične žrtve na putu Srbije da postane najprosperitetnija zemlja u ovom dijelu poznatog kozmosa koju sigurnom i nepokolebljivom rukom vizionarski vodi Aleksandar Vučić. U protivnom, eto nama "Beogradskih procesa". ¶

Deložacija bivšeg najboljeg druga

Nije vest to što Aleksandar Papić hoće da iseli iz kuće porodicu Stefanović, već je ključno pitanje kako je došlo do toga da nekadašnji ministar unutrašnjih poslova ili njegova porodica žive u objektu koji je u vlasništvu čoveka sa takvom biografijom. Odgovor na ovo pitanje, međutim, teško da ćemo ikada dobiti, jer su kumovsko-poslovni odnosi, poput ovih između Papića i Stefanovića, pre pravilo nego izuzetak u današnjoj Srbiji

U aktuelnom esenesovskom trileru, sa Nebojšom Stefanovićem u glavnoj ulozi, javnosti kao da je promakao jedan, moglo bi se reći, pomalo bizaran detalj. U zaista šarolikoj galeriji likova sa kojima se aktuelni ministar odbrane našao na meti, u rubrici "posebno se ističe" pri samom vrhu mesto je zauzeo Aleksandar Papić, suvlasnik tabloida "Objektiv", kontroverzni biznismen, kum Nebojše Stefanovića, njegov komšija i ko zna šta još. Jednom rečju, klasičan izdanak srpskog "zlatnog doba".

Papić je, naime, optužio Nebojšu iz Beograda da njega, Papića, svrstava u saradnike Veljka Belivuka, jer je preko svog advokata poslao zahtev za iseljenje članova Stefanovićeve uže porodice "koji potpuno bespravno borave" u kući čiji je on vlasnik. "Samo dan posle slanja zahteva (29. septembar), Nebojša Stefanović je zloupotrebio resurse Ministarstva odbrane i preko svojih saradnika pokrenuo brutalnu kampanju protiv mene", kazao je Papić u pisanoj izjavi objavljenoj na sajtu "Objektiva".

Stefanović je malo pre toga izjavio da ga za opstrukciju istrage protiv kriminalne grupe Veljka Belivuka, putem medija, optužuju ljudi koji na taj način žele da prikriju svoje direktne kontakte sa Belivukom, među kojima je nabrojao i Papića.

PROTOTIP USPEŠNOG BIZNISMENA

Ako zanemarimo za trenutak nesporno važnu činjenicu ko od ove dvojice jeste ili nije bio na vezi sa Veljom Nevoljom, otvara se pitanje nejasnih imovinskih odnosa, ako se to može tako nazvati, jer ova priča o kući nadilazi kumovske odnose. Reč je o fenomenu koji umnogome karakteriše vladavinu SNS-a – nije prvi put da se među vladajućom elitom pojavljuju misteriozni prijatelji, ili najčešće kumovi, koji jedan drugome poklanjaju kuće, kao u ovom slučaju, ili kao kod Siniše Malog, kome troškove za školovanje dece koji iznose na godišnjem nivou 60.000 evra, kako se navodi u rešenju Prvog osnovnog suda, finansiraju bliski prijatelji iz inostranstva.

Slučaj stambenog objekta ministra Stefanovića još od ranije izaziva pažnju. Kako je svojevremeno objavio KRIK, Stefanović je vlasnik četvorosobne kuće u elitnom naselju na Bežanijskoj kosi na Novom Beogradu. Za kuću je u martu 2014. godine menjao stan od 90 kvadrata koji se nalazio u blizini, ali ne u istom naselju.

Stefanović, prema ugovoru, nije doplatio za kuću iako je veća od stana i nalazi se na boljoj lokaciji. Kuća je, prema tržišnim vrednostima, za 50 odsto skuplja od stana. Stefanović je, uz kuću, za prvog komšiju dobio i Aleksandra Papića, zapravo glavnog junaka ove priče, koji predstavlja prototip uspešnog biznismena u trenutnom provizorijumu srpske države.

Tu se sad pojavljuje nekoliko nedoumica. Pre svega, potpuno je nejasno o kojoj kući govori Aleksandar Papić i da li je porodica Stefanović živela ili još živi u nekom drugom stambenom objektu, a ne u onom koji je naveden u imovinskoj karti ministra odbrane čiji je vlasnik zapravo Papić? Stefanović i Papić to nisu objasnili, pa se s pravom može samo pretpostaviti da se radi o nekakvom internom dogovoru, daleko od očiju javnosti, nastalom nakon što se Nebojša razveo od svoje prve žene Ane. Neki nezvanični izvori govore da je, nakon Stefanovićevog razvoda, u pomoć priskočio Papić i, da ne bi deranžirao svog kuma, obezbedio kuću za sada već bivšu Stefanovićevu ženu. Taj altruistički nagon je izgleda naglo nestao onog trenutka kada je Nebojša Stefanović pao u nemilost Aleksandra Vučića, pa je Papić odlučio da otkaže gostoprimstvo Ani Stefanović.

Videće se rasplet ove imovinsko-političko-kumovske afere i saznati o kojoj kući se radi ali, u svakom slučaju, bilo je prilično iznenađenje za sve kada je o Papiću, još početkom prošle godine, naširoko pisao nedeljnik "Ekspres" koji je, kao što je poznato, u vlasništvu Gorana Veselinovića, kuma (opet) Aleksandra Vučića.

Nazivajući ga "sivom eminencijom", za Papića u "Ekspresu" kažu da je ovaj doskora anonimni tridesetdvogodišnji mladić, funkcioner Opštinskog odbora SNS-a na Zvezdari, u poslednje četiri godine označen kao jedan od neformalnih i vrlo jakih centara moći. Snagu je crpeo iz svoje stranačke pripadnosti i bliskosti sa pojedinim funkcionerima SNS-a, kao i priče koja ga je pratila, da je izuzetno moćan i da je figura za posebne zadatke stranačkih i vrhova vlasti.

Papić se, navodno, pojavljivao u pratnji brojnog obezbeđenja, uvek u nekoliko limuzina, nekada i službenih, viđan je u beogradskim kafićima i restoranima vrlo često u društvu važnih i moćnih ljudi.

KONTROLA ŠTETE OD DRUGOVANJA: Aleksandar Papić
Foto: printscreen BIRN

Na stranu u ova vremena gotovo uobičajen kolorit, još je zanimljiviji Papićev biznis portfolio. On je vlasnik kompanije Alcantara invest d.o.o., koja je osnovana 2010. godine i registrovana za trgovinu na veliko nameštajem, tepisima i opremom za osvetljenje. Što se tiče finansijskih rezultata, ukupan prihod Alcantara investa u 2014. godini bio je 36 miliona dinara. Sličan rezultat, oko 30 miliona dinara prihoda, bio je i u sledeće dve godine, da bi u 2017. godini prihod pao na svega 29.000 dinara. Ova kompanija se od 18. 11. 2016. godine nalazi u neprekidnoj blokadi računa. Analizom finansijskih izveštaja, a posebno obaveza preduzeća i njihove strukture, vidljivo je da je u 2015. godini nivo zaduženja podignut na 280 miliona dinara, što je nešto više od dva miliona evra, od čega su kratkoročne obaveze bile 260 miliona dinara.

UGOSTITELJSKI I DRUGI BIZNISI

Uprkos ovakvom poslovanju, Aleksandar Papić kupuje 2015. godine Hotel Tonanti (bivša "Slavija") u Vrnjačkoj Banji, za oko 87 miliona dinara (725.000 evra). Nedugo nakon kupovine, Alcantara invest je hotel prodao i to Darku Đuroviću, sinovcu nekadašnjeg direktora Koridora i funkcionera SNS-a Dmitra Đurovića, koji slovi za čoveka bliskog Nebojši Stefanoviću.

Sada je to najveći i najskuplji hotel u Vrnjačkoj Banji, sa skoro 12.000 kvadrata. Najjeftinije prenoćište košta 100 evra, a u sklopu hotela su spa-centar i kompleks bazena, za koji dnevna karta košta 2000 dinara za posetioce koji ne borave u hotelu.

I u ovom slučaju se može govoriti o komšijama, jer kako je BIRN svojevremeno objavio, Darko Đurović i Aleksandar Papić grade stambene objekte, jedan pored drugog, u Sopotu.

Aleksandar Papić gaji posebnu strast prema ugostiteljskom biznisu. Najpre je zakupio beogradski restorana "Pjetro del Oro" od crnogorskog biznismena Božidara Boška Filipovića. Obaveze po osnovu zakupa, međutim, kako je tvrdio Filipović, nisu izmirivane, pa je vlasnik nakon nekog vremena odlučio da tuži zakupca, ali Aleksandar Papić se odlučuju da prijavi Filipovića za pokušaj iznude.

Predstavnik Papićeve firme je na sudu tvrdio da Filipović zapravo pokušava da im iznudi novac i da su mu, pod pritiskom, u više navrata na ruke isplatili oko 62.000 evra, pokazuju dokumenta iz sudskog postupka koji se vodio između Alkantara investa i "Pjetro del Oro". Tužba pred Privrednim sudom je povučena, jer se na ročištu nisu pojavili predstavnici nijedne od ove dve firme.

Filipović je, prema medijskim napisima, u junu 2018. uhapšen na jednom od beogradskih splavova zbog pretnji predsedniku Aleksandru Vučiću i Nebojši Stefanoviću. Osuđen je na 11 meseci kućnog zatvora i nakon odsluženja kazne trebalo je da bude proteran iz Srbije. On je, međutim, isekao nanogicu i pobegao u Crnu Goru.

Papić je, takođe, bio zakupac u nekoliko prestoničkih lokala, uglavnom u okolini Partizanovog stadiona, poput "Kašea" i "Puškina", da bi se njegovo ime u poslednje vreme spominjalo i kao zakupca kafea "Moda" u Njegoševoj ulici u Beogradu.

SLUČAJ "ŠUMADIJA"

Ipak, Aleksandar Papić prvi put dolazi pod lupu javnosti u aferi oko kupovine Hotela "Šumadija", u koju je bio umešan pokojni Branko Stefanović, Nebojšin otac. Njegomir Kilibarda, kako je pisao KRIK, kupio je Hotel "Šumadija", koji se nalazi blizu Beogradskog sajma i Ade Ciganlije, u procesu privatizacije krajem 2004. godine za 2,8 miliona evra. Hotel je bio zapušten i u jako lošem stanju, a novi vlasnik je imao ugovornu obavezu da u zdanje uloži dodatna sredstva.

Ubrzo je Kilibarda upao u dugove, a jedan od onih koji su mu nudili pomoć, prema Kilibardinim rečima, bio je upravo Branko Stefanović. "Hteli smo da pomognemo tom nesrećniku, jer je složio priču da ga neka mafija nešto juri, da ga cede neki zelenaši, neki ovi, neki oni. Kada je došlo do toga da priča postane ozbiljna, on se pokazao kao prevarant kakav je i bio, što sam naknadno čuo. Rekao sam 'nemoj više da me gnjaviš' i otišao sam....", kazao je tada Branko Stefanović.

Hotel kupuje na licitaciji B&B group za 280.000 evra, ali Kilibarda, smatrajući da je oštećen, ne dozvoljava novim vlasnicima da preuzmu "Šumadiju". U tom preganjanju 15. februara 2019. godine, oko 20 časova, kada nije bilo gužve u holu hotela i kada je većina gostiju bila napolju ili u sobama, grupa muškaraca sa fantomkama na glavama, naoružana palicama i sekirama, upada u zgradu. Sekirama udaraju u vrata koja su od debelog stakla. Posle par udaraca vrata se lome u paramparčad, maskirani huligani odlaze i ostavljaju krhotine za sobom.

Istog dana Kilibarda dobija poziv za sastanak od Aleksandra Papića, koji se predstavio kao izaslanik ministra policije Nebojše Stefanovića. On je Kilibardi rekao da nastupa u ime "svog šefa", ministra policije Nebojše Stevanovića, sa zadatkom da "ispravi brljotine ministrovog oca". Papić je za BIRN potvrdio da se sastajao sa Kilibardom, ali nije odgovorio na pitanja za koga i u čije ime pregovara, niti da li zastupa interese ministra policije.

KOJI PAPIĆ

Stefanovićev kum se u jednom trenutku spominjao u pojedinim medijima, poput "Kurira" i portala "24sedam", i kao čovek koji je imao direktne veze sa grupom Veljka Belivuka. Tu su se pojavile i tvrdnje da je iz senke pomagao Belivuku, sa kojim je preko aplikacije Skaj bio u svakodnevnoj komunikaciji. Prema tim navodima, o povezanosti Aleksandra Papića i članova Belivukovog kriminalnog klana svedoči više video-zapisa sigurnosnih kamera sa stadiona FK Partizan u Humskoj ulici u Beogradu. Na snimcima je, navodno, zabeleženo kako »

Papić ulazi u Belivukove takozvane bunkere na stadionu.

Bojan Hrvatin, jedan od okrivljenih, kako su objavili mediji, na saslušanju kod tužioca kazao je i da je grupa bila u kontaktu sa izvesnim Papićem iz policije, koji je koristio šifrovani nadimak Šerif. Ovaj član Belivukove grupe nije, međutim, razjasnio da li je mislio na Gorana Papića, nekadašnjeg zamenika načelnika SBPOK-a, ili na Aleksandra Papića, kuma bivšeg ministra policije, a sada ministra odbrane Nebojše Stefanovića.

Branislav Tapušković, branilac Gorana Papića, za "Politiku" je negirao da je Hrvatin tokom davanja izjave u tužilaštvu mislio na njegovog branjenika. "Papića o kome je pričao, Hrvatin je opisao kao čoveka sa visokim zaliscima i nekoga ko je stalno nosio naočare. Opis koji je dao u potpunosti odgovara Aleksandru Papiću. I ranije se u javnosti govorilo o sprezi Belivuka i članova njegovog klana sa Aleksandrom Papićem. Pitanje koje se nameće samo po sebi i koje je od krucijalnog značaja za utvrđivanje istine oko Belivukovih pomagača, jeste zašto se Aleksandar ne poziva ni na informativni razgovor posle svega što je o njemu poznato. Ovde više nije reč o interesu mog branjenika, nego o pitanju kojim treba da se bave istražni organi i javnost. Očigledno je Aleksandar nekome mnogo važan, pa se zbog toga ne ispituje njegova umešanost u poslove Belivukove grupe", kazao je tada Tapušković.

Krajem februara, u jednom trenutku pojavila se vest da je policija privela Aleksandra Papića zbog sumnje da je sarađivao sa Veljkom Belivukom i članovima njegove grupe. Samo nekoliko minuta pošto su je portali preneli, vest je povučena.

Ima još zanimljivih detalja u vezi sa Aleksandrom Papićem, ali da se vratimo na početak priče. Sada je jasnije da zapravo nije vest to što ovaj biznismen hoće da deložira porodicu Stefanović, već je ključno pitanje kako je došlo do toga da nekadašnji ministar unutrašnjih poslova ili njegova porodica žive u objektu koji je u vlasništvu čoveka sa ovakvom biografijom.

Odgovor na ovo pitanje, međutim, teško da ćemo ikada dobiti, jer su kumovsko-poslovni odnosi Papića i Stefanovića pre pravilo nego izuzetak u današnjoj Srbiji. ¶

VUKAŠIN OBRADOVIĆ

Jubilej jedne Službe

Dan batinaša

"Agenti BIA su otmicu i mučenje Konstantina Katića izvršili veoma bahato, nisu prezali da ostave brojne dokaze, koje smo prikupili", kaže za "Vreme" njegov advokat Nikola Lakić. Postoje brojni svedoci, broj telefona sa kojeg je zvano, medicinska dokumentacija... Sve to ukazuje na činjenicu da su dobili naređenje od samog vrha BIA. Veliku zahvalnost dugujemo časnim i poštenim pripadnicima BIA, sadašnjim i bivšim, koji su pravnom timu Narodne stranke dojavili određene informacije u vezi sa ovom otmicom, mučenjem i zlostavljanjem Katića"

Bezbednosno-informativna agencija (BIA) obeležila je svoj dan u nedelju 17. oktobra i na delu pokazala da je to služba pod komandom Aleksandra Vučića, koji kao predsednik Srbije nema ni ustavna ni zakonska ovlašćenja da njome upravlja. Na svečanosti, pretvorenoj zbog medijskog marketinga u svojevrstan igrokaz, novinare su vodili po "tajnim tunelima" inače običnim hodnikom u suterenu zgrade i doveli do hola obnovljenog Instituta za bezbednost; direktor BIA Bratislav Gašić praktično je delovao kao statista i činilo se da mu je na momente čak i neugodno što je uopšte tu.

Inače, kada su novinarima dovedenima do laboratorija za fizičko-hemijska i biološka istraživanja zaposleni – verovatno doktori nauka – taman počeli da govore šta tu rade, na scenu je istrčao Vučić. Pošto je Pink svečanost u BIA prenosio uživo, on je sve "objasnio", isto kao i u leto 2020. godine kad je lekarima u Novom Pazaru objašnjavao šta je respirator i čemu služi.

Gašić ni na konferenciji za novinare nije progovorio ni reč o rezultatima rada BIA u proteklih godinu dana kao što su svi njegovi prethodnici radili. Jedino što je na Vučićevo pitanje da li je primio treću vakcinu odgovorio sa "da" i na potpitanje "koju" odgovorio "kinesku". Slično Vučiću, i nekadašnji predsednik Srbije Boris Tadić je voleo da govori na svečanostima BIA, ali se tada direktor Agencije obraćao zaposlenima i javnosti.

Iako zakon o BIA zabranjuje partijsku pripadnost, dolaskom naprednjaka na vlast ta odredba je "prevaziđena". Bivši pripadnici BIA to ilustruju i činjenicom da je decenijama, od pojave privatnih fakulteta, vredilo nepisano pravilo da se u Službu primaju samo ljudi s diplomama državnih fakulteta. O "nepartijskim kadrovima" govori i slučaj aktuelne Dijane Hrkalović koju režimski tabloidi sada "razvlače" po naslovnim stranama, a nekad su je kovali u zvezde. Zaboravlja se da je ona kao partijski kadar i aktivista sa Palilule, čak i odbornik, svoju karijeru počela u BIA gde je završila operativni kurs da bi potom prešla u MUP, na mesto zamenika šefa kabineta, i onda je krenula munjevita karijera. Ili

pak poslanik SNS-a u Skupštini Srbije Mićo Rogović koji je primljen u BIA kao operativac u Priboju.

PREDSEDNIK OMLADINE SPS-A U ZEMUNU

Takvih slučajeva je poprilično, a ljudi iz BIA o tome moraju da ćute. Ipak, ne ćute svi. Postoje i oni koji su pomogli da se razotkrije identitet batinaša koji je krajem septembra tukao i maltretirao člana Narodne stranke Konstantina Katića u službenim prostorijama BIA na beogradskom aerodromu, u prisustvu još dvojice kolega.

"To su nesposobni idioti. Zvati sa službenog mobilnog telefona čoveka, doći sa službenim vozilom po njega, odvesti ga u prisustvu kolega, provesti aerodromom gde postoje desetine kamera, tući ga i potom vratiti, pred tim istim kamerama", kaže sagovornik "Vremena", danas penzioner BIA "Čak i ako je, pod tuđim imenom, preko Tvitera psovao familiju Vučića, to nije posao za BIA, nego za običnu policiju,

Foto: Marija Janković

„Očekujem da Tužilaštvo, nakon što sasluša Katića, privede i liši slobode Macanovića, koji ga je oteo, zlostavljao i mučio i time počinio niz krivičnih dela, kao i da pokrene postupak protiv ostalih navedenih u krivičnoj prijavi. Osim što je Macanović počinilac teških krivičnih dela, on radi na takvoj poziciji da može da utiče na svedoke, uništi ili prekroji dokaze, ali i zbog velikog uznemirenja javnosti, koja je suočena sa činjenicom da BIA otima, zlostavlja i muči ljude"

– Nikola Lakić

zašto inače imaju odeljenje za borbu protiv visokotehnološkog kriminala?"

On ovu situaciju upoređuje sa vremenom Informbiroa kad je Udba hapsila ljude i slala na Goli otok zbog nečeg što su možda samo i pomislili ili poluglasno izgovorili. Tad nije bilo društvenih mreža, a da je bilo, mali bi im bio Goli otok.

Ali, zahvaljujući insajderskim informacijama iz BIA, Katićev advokat Nikola Lakić došao je do imena tog agenta – reč je o Vladimiru Macanoviću, pripadniku Drugog odeljenja Pete uprave BIA, a objavljena je i njegova fotografija. Bivši pripadnici Službe smatraju da je time Macanoviću "zapečaćena karijera".

"Agenti BIA su otmicu i mučenje Konstantina Katića izvršili veoma bahato, nisu prezali da ostave brojne dokaze, koje smo prikupili. Postoje brojni svedoci, broj telefona sa kojeg je zvano, medicinska dokumentacija... Sve to ukazuje na činjenicu da su dobili naređenje od samog vrha BIA. Veliku zahvalnost dugujemo časnim i poštenim pripadnicima BIA, sadašnjim i bivšim, koji su pravnom timu Narodne stranke dojavili određene informacije u vezi sa otmicom, mučenjem i zlostavljanjem Katića. Te patriote ne mogu da gledaju i trpe sve ono što se u BIA radi, a posebno činjenicu da se Služba pretvorila u Vučićevu pretorijansku gardu i da u njoj rade osobe koje su članske karte SNS-a zamenile značkama BIA", kaže Lakić za "Vreme".

On je rekao i da je iz više izvora dobio informaciju da Petu upravu BIA ostali iz Službe zovu "Gestapo". Dva su razloga: prvi je način njihovog rada i metode kojima se služe, što se moglo videti u slučaju Katića, a drugi je što je Peta uprava pod direktnom kontrolom šefa operative BIA Marka Parezanovića – on upravlja njome, načelnik je samo formalno tu, da izvršava njegova naređenja.

"Imamo apsolutno sve informacije o Macanoviću, ali smo u javnost izneli samo one koje se odnose na njegov rad u BIA, jer ne želimo da iznosimo detalje iz privatnog života, kao što radi BIA u svojim tabloidima", kaže Lakić.

On je objasnio da je Macanović venčani kum nekadašnjeg zamenika direktora BIA, a danas poslanika PUPS-a Dragana Markovića Markonija.

"A nekad su Vučićevi mediji Markovića označavali kao čoveka upletenog u reketiranje određenih biznismena. Vučić je lično zahtevao istragu protiv njega. Ali, kao i u svim drugim Vučićevim istragama, i ova je završena samo na naslovnim stranama 'Informera' i 'Srpskog telegrafa'", podsetio je Lakić.

On je izneo i podatak da je Macanović nekad bio predsednik omladine Socijalističke partije Srbije (SPS) u Zemunu, a da mu se na privatnom profilu na Vajberu, umesto sopstvene, nalazi slika Slobodana Miloševića.

"BIA odavno ne radi po zakonu, a u njenom vrhu su ljudi bez imalo časti i obraza, sa kontaktima sa organizovanim kriminalnim grupama. Načelnik Pete uprave Goran Colić izabran je u Skupštinu Fudbalskog kluba Partizan i to od strane grupe koja je tada predvodila navijanje na 'jugu', a na čelu joj je bio Veljko Belivuk – Velja Nevolja. Ovo nije izolovan slučaj, već je to modus operandi Vučićevog »

BIA, BATO, BIA: B. Gašić i A. Vučić
Foto: Zoran Žestić/ Tanjug

režima. Imamo činjenicu da je Bojan Dimić, načelnik Prve uprave, nastale spajanjem Kontraobaveštajne i Uprave za borbu protiv terorizma i organizovanog kriminala, mnogo puta viđen u loži stadiona Crvene zvezde u društvu lica koja se povezuju sa kriminogenom sredinom, a sada je i član uprave Sportskog društva Crvena zvezda. Imamo i slučaj iz Novog Sada, da je načelnik centra BIA koji je sedeo u upravi FK Vojvodina sa Slobodanom Milutinovićem Snajperom, čovekom burne prošlosti i zanimljive biografije, nedavno uhapšen."

Na podsećanje da je 2012. godine tadašnji zamenik šefa kabineta direktora BIA Miodrag Lemajić bio izabran u upravu FK Crvena zvezda, Lakić je naglasio da to što visoki službenici i funkcioneri tajne policije sede u upravnim odborima fudbalskih klubova ima jedino u Belorusiji, "i to dovoljno govori gde nas vodi Vučić i šta planira da uradi u narednom periodu".

SLUŽBENA TIŠINA

Govoreći o slučaju Konstantina Katića, Lakić je objasnio da je, nakon što je pravni tim Narodne stranke predao krivičnu prijavu protiv vrha BIA, ona nadopunjena i imenom Macanovića, čiji su identitet u međuvremenu saznali. Takođe i da je Katić dobio poziv da se javi u Tužilaštvo, kao oštećeni, 20. oktobra, kako bi izneo sve podatke u vezi sa krivičnom prijavom i onim što mu se desilo, ali da je tada štrajk advokata, pa će verovatno biti odgođeno.

"Očekujem da Tužilaštvo, nakon što sasluša Katića, privede i liši slobode Macanovića, koji ga je oteo, zlostavljao i mučio i time počinio niz krivičnih dela, kao i da pokrene postupak protiv ostalih navedenih u krivičnoj prijavi. Osim što je Macanović počinilac teških krivičnih dela, on radi na takvoj poziciji da može da utiče na svedoke, uništi ili prekroji dokaze, ali i zbog velikog uznemirenja javnosti, koja je suočena sa činjenicom da BIA otima, zlostavlja i muči ljude."

Izostanak reakcije BIA na optužbe o otmici i zlostavljanju Katića je, prema mišljenju Lakića, samo dokaz da su izneli apsolutnu istinu i da zato Služba, preko režimskih medija, drugim temama pokuša to da zataška, zato što je u sve umešan i vrh BIA.

Na pitanje da li strahuje da će neki dokazi nestati, recimo snimci aerodromskih bezbednosnih kamera, kao što je to bilo slučaj nesreće na naplatnoj rampi kod Doljevca, Lakić je odgovorio da je sudu podnet zahtev za obezbeđenje dokaza, kako bi se pribavili oni koji su važni za dalji tok postupka, "a pre svega snimci sa nadzornih kamera na aerodromu, kojih ima mnogo".

"Upozoravamo Gašića, Parezanovića, Colića i sve druge funkcionere BIA da se ne igraju i ne pokušavaju da unište dokaze, jer kao što smo temeljnim radom otkrili identitet batinaša Macanovića, otkrićemo i sve ostalo. U Doljevcu je nestalo dva minuta snimka, a u ovom slučaju postoje četiri sata snimaka, sa većeg broja nadzornih kamera", naveo je Lakić.

On je dodao i da se obratio i Zaštitniku građana, kako bi utvrdio sve nepravilnosti u radu BIA u Katićevom slučaju jer bi se tako i kroz institucije došlo do odgovora ko je od funkcionera BIA i na koji način naredio otmicu i zlostavljanje. Lakić ne veruje da je o tome postojao pisani nalog niti da je napisan izveštaj, jer je verovatno sve rađeno usmenim putem, pošto su agenti BIA stalno telefonski komunicirali sa nekim, a maltretiranog su, dok je tri sata klečao na podu, slikali i snimali mobilnim i taj materijal isto nekom slali.

Lakić podseća na član 11. Zakona o BIA koji kaže da o poslovima iz svoje nadležnosti Agencija obrađuje, čuva i koristi prikupljene informacije i dokumentaciju, o čemu vodi odgovarajuće evidencije i obezbeđuje zaštitu njihove tajnosti. Član 12, s druge strane, dokazuje da trojica agenata nisu imali zakonsko pravo da uopšte odvedu Katića, a glasi: "Pripadnici Agencije raspoređeni u posebne organizacione jedinice iz člana 6. ovog zakona u otkrivanju, praćenju, dokumentovanju, sprečavanju, suzbijanju i presecanju delatnosti organizacija i lica usmerenih na vršenje organizovanog kriminala i krivičnih dela sa elementom inostranosti, unutrašnjeg i međunarodnog terorizma i najtežih oblika krivičnih dela protiv čovečnosti i međunarodnog prava i protiv Ustavom utvrđenog poretka i bezbednosti Republike primenjuju ovlašćenja utvrđena zakonom i drugim propisima koje primenjuju ovlašćena službena lica i radnici na određenim dužnostima ministarstva nadležnog za unutrašnje poslove, u skladu sa propisima o unutrašnjim poslovima." Katić se nije teretio niti za jedno od tih krivičnih dela.

I za kraj, još jedna "pikanterija" iz rada BIA – na obeležavanju godišnjice novinari su odvedeni u takozvanu "situaciju sobu" beogradskog Prvog regionalnog centra, odakle se prate i nadziru sve akcije, i tamo su im prikazani snimci iz nekih akcija, pored ostalog i one protiv grupe Veljka Belivuka u Ritopeku. Ispada da je BIA instalirala kamere i snimala kad su ljude odvodili unutra da se više nikad ne pojave i da niko nije reagovao; snimali su i kako se inscenira saobraćajna nesreća da se eliminiše eventualna policijska "kontrapratnja". Vučić je potom, u obraćanju novinarima, pohvalio pripadnike BIA, "koji su rizikovali živote" da bi ozvučili automobile te kriminalne grupe i postavili kamere oko kuće u Ritopeku.

Na žalost tabloida, koji su pisali o naknadno otkrivenoj "sobi smrti" i načinu na koji je naknadno otkrivena – navodno je policiji to odao jedan član grupe – na svečanosti u BIA je rečeno da je to njihova zasluga, jer su specijalnom kamerom pretraživali i snimali kanalizaciju, pa tako došli i do te prostorije. ¶

DAVOR LUKAČ

TEOFIL PANČIĆ

Proletnje iluzije, jesenja stvarnost

Narod koji bi ubedljivom većinom hteo da se vakciniše u isto vreme nikako ne bi bio narod koji bi za njih takve ikada glasao

Eh, kako brzo prolazi slava zemaljska: jedva da je prošlo malo više od pola godine kad je ono Srbija bila baršunasti regionalni hegemon i evropsko-globalni hit po visokoj vakcinisanosti protiv korona-pošasti: imalo se vakcina na biranje, a građani željni okončanja ovog beskrajnog pandemijskog tutumraka strpljivo su čekali u dugačkim redovima da zavrnu rukav. Jeste, doduše, već tad su se pojavili i oni što "bocu primaju na Sokocu", ali mnogima se činilo da su oni samo tragikomični zaostatak polumračne prošlosti. I ne samo da su domaći građani probijali rekorde vakcinisanosti, nego su u vakcinalni turizam u Srbiju hrlili naši jugoslovenski susedi i rođaci iz Makedonije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine, a neke poznate i (ne)kontroverzne ličnosti iz Hrvatske od svog su pelcovanja ovde napravile ceo performans – ili su im ga napravili ljubomornici i šovinisti, što odavde, što odande.

Jedva da je, kažem, prošlo pola godine od tog davnog vremena, jedva naslutljivog u izmaglici sećanja. Evo kako je tada, u Vremenu od 22. aprila ove godine, naš ljubljanski kolumnista Goran Vojnović opisao paradoks trenutka: "'Evo, već pripremamo ruke za vakcinu ako je dočekamo! Slovenija i Hrvatska će sigurno to obaviti ranije, što se možda pokaže kao pravi, suštinski smisao i vrednost članstva u EU.' Ovo je, između ostalog, pisalo u mejlu koji mi je dvadesetog novembra prošle godine poslao Teofil. Rekao bih da on u životu nije napisao tekst koji je tako brzo tako loše ostario. A napisao je samo ono što sam mislio i ja, a vjerujem i mnogi drugi..." Sledio je Goranov lament, sasvim razumljiv iz tadašnjeg trenutka, nad tim što on i njegovi, usred "Evrope", ne mogu da dođu na red za vakcinu, još prilično deficitarnu, a u zaturenoj i siromašnoj Srbiji pod bizarnom sociopatskom autokratijom je ima i za izvoz. Što bi valjda imalo značiti da će se Srbija ranije i lakše iščupati iz koronskog "Dana mrmota".

I onda se desilo – šta? Zapravo, ništa. Ništa se nije desilo, i u tome i jeste problem. Iako i dalje ima vakcina za sve, vakcinacija u Srbiji je stala, i jedva da se pomera sa tih nekih četrdeset i kusur odsto, što je daleko od dovoljnog za bilo šta ozbiljno i trajno. S druge strane, Evropska unija je prevazišla (tragikomično i duboko kompromitujuće) početno nesnalaženje i birokratsko tumaranje bespućima koronske (neo)zbiljnosti, i vrlo brzo, hm, sustigla Srbiju... pa prestigla... pa ostavila daleko za sobom, pa je naposletku stavila na svojevrsnu "crnu listu" kužnih mesta.

E sad, najkasnije ovde u tekstu moramo da razjasnimo da ovo – kao ni bilo šta drugo što pišem od početka pandemije naovamo – nije tekst ni o koroni, ni o vakcinaciji, nego o... kulturi i društvu, možda bi se najtačnije moglo tako reći.

A bogme nije ni tekst o Evropskoj uniji. Norveška nije u EU, pa je vrlo visoko "procepljena", kao i bregzitovska Britanija, dok s druge strane, članica EU Bugarska s "bocama" stoji katastrofalno, a ni Rumunija nije mnogo bolja.

Šta, dakle, ovde imamo? Evropa se, u pogledu (ne)zavrtanja rukava, podelila na zapad i istok i u nešto manjoj meri na sever i jug, sa jezgrom "Mitteleurope" na sredokraći, u limbu, ni ovamo ni onamo, ali ipak više *onamo*. Srbija je u toj podeli već do leta dospela tamo gde ju je sve vuklo: mnogo bliže Bugarskoj nego Danskoj. Proletnji vakcinalni tornado bio je srećni nusprodukt jednog voluntarizma, slučajno dobra nuspojava Gospodareve neutažive potrebe za takmičenjem i qrčenjem. I zato je, što bi rekao Goran, *brzo ostario*. Precizno, onog trenutka kada se vakcinisanjem iscrpeo okvirni postotak populacije Srbije koji je bar u najširem smislu prijemčiviji za argumente i prosvećenost nego za sujeverice – ne samo u medicini, nego u svemu.

Šta nam sve ovo govori? Pogledajmo jesenju vakcinalnu mapu Evrope i ono što ćemo videti, uz neznatna odstupanja i anomalije, neka je vrsta političko-kulturne mape dubinskih razlika: što su pojedina društva u najširem smislu reči liberalnija, što je u njima manji uticaj populističkih politika, ksenofobije, trivijalnog desničarenja, crkve, medija koji sistematski uzgajaju idiotizam i neznanje o svetu oko sebe (dobro... recimo da je stara, dobra Engleska tu specifičan slučaj ☺), sumanutih proroka Apokalipse etc, to je i postotak vakcinisanih viši, sve do vrlo blizu 100% u većini skandinavskih zemalja. I naravno, obrnuto: što su društva opterećenija svakovrsnom neprosvećenošću i nekultivisanošću, što su države više otete i uzapćene od autoritarnih, "iliberalnih" probisveta i pajaca, to je i vakcinisanost niža. Jer, ne radi se tu, u osnovi, o "nepoverenju u vakcine" i o tome da smo najednom svi virusolozi i imunolozi, nego o oslabljenom, zapravo: neizgrađenom imunitetu društvenog organizma na sve ono što nam ne dâ da izađemo iz gliba na čistinu i na sunce.

Otuda dolazi i ova vapijuća paradoksalnost pozicije Gospodara, njegove velike vezirke Ane B. i ostale ekipe: mogu da zamislim da bi oni iskreno želeli da se svi vakcinišemo, samo ne znaju kako da nas namole/nateraju, ali paradoks je u tome da narod koji bi ubedljivom većinom hteo da se vakciniše u isto vreme nikako ne bi bio narod koji bi za njih takve ikada glasao, niti ih trpeo na svojoj grbači. I zato kanda i oni znaju: bolje (im) je ovako kako je, pa neka ide *random*, što reče ona baba iz vica. Uostalom, nije li one druge i drugačije od vakcinalno ravnodušne većine sam Gospodar odavno s ironičnim prezirom nazvao *Fajzer-elitom*? ¶

Jedan na jedan umesto tri u jedan

Insistiranjem na jednoj koloni opozicioni lideri birače nezadovoljne vladajućim režimom stavljaju pred izbor da ili svoj glas daju i onima koji ih iritiraju, ili da apstiniraju. Ako ne budu imali *za* koga da glasaju, mnogi od njih neće glasati ni za koga. Jer referendumska atmosfera, o kojoj neki opozicioni lideri govore, u društvu naprosto ne postoji

Različiti opozicioni tabori se slažu makar u jednom: najbolju šansu da na predstojećim prolećnim izborima postignu rezultat koji bi mogao da uzdrma vlast imaju u Beogradu. Ipak, i u stranci Sloboda i pravda Dragana Đilasa (SSP) i u Narodnoj stranci Vuka Jeremića (NS) smatraju da opozicione partije i na parlamentarnim i na lokalnim izborima u Beogradu treba da nastupaju u jednoj koloni, što bi valjda podrazumevalo i zajedničkog kandidata za gradonačelnika Beograda i zajedničkog predsedničkog kandidata koji bi u ime nekog šireg opozicionog saveza Aleksandru Vučiću mogao da stane na crtu. Ni jedan ni drugi se šest meseci pre izbora ni ne naslućuje, što ne čudi, jer se i kakvo-takvo jedinstvo opozicije na čiju se nužnost svi pozivaju za sada jedva nazire.

Teško je shvatiti to paušalno insistiranje na jednoj koloni na sva tri izborna nivoa, pri čemu se zanemaruju specifičnosti po kojima se Beograd kao izborna jedinica razlikuje od ostatka Srbije, a zbog čega i jednokolonaši smatraju da opozicija tu ima najveće šanse.

ISKLJUČIVOŠĆU PROTIV ISKLJUČIVOSTI

Pritom je način na koji se pojedini predstavnici opozicionih krugova zalažu za jednu kolonu jednako isključiv i, veoma blago rečeno, u neskladu sa dobrim običajima demokratske razmene mišljenja, kao način na koji se orlići i martinovići, predsednik i premijerka Srbije obraćaju građanima Srbije. Tako se proteklih nedelja moglo čuti da onaj ko se zalaže da se na izbore ide u više kolona ili "radi za Vučića", ili mu "manjka inteligencije", ili neki svoj lični interes stavlja ispred opšteg interesa.

Poruka koja se na taj način šalje onim građanima Srbije koji priželjkuju uspostavljanje dijaloga, civilizovanu razmenu mišljenja, naprosto uvođenje normalnosti u apsurd gurnutom, u neprijateljske tabore podeljenom srpskom društvu, jeste da jedna isključivost zamenjuje drugu. Koga bi to trebalo da motiviše da izađe na predstojeće izbore? I šta to uopšte znači? Da lideri Ne davimo Beograd rade za Vučića ili su glupi ako neće da uđu u koaliciju sa SSP-om i/ili NS-om?

Stiče se utisak da tako sročene izjave izrečene sa upitne pozicije moralne i intelektualne superiornosti mogu samo da odbiju birače koji bi rado svoj glas dali nekoj opciji suprotnoj bahatosti kojom odišu nastupi predstavnika Srpske napredne stranke. Motivaciono jedinstvo bi opozicioni lideri pred politički demotivisanim građanima i mimo bilo kakvog dogovora mogli da demonstriraju pristojnim ophođenjem jednih sa drugima, i to odmah. Veliki broj građana Srbije kojima se politika zgadila možda bi i glasao protiv vladajuće garniture, ali ne po svaku cenu.

PRIČA O REFERENDUMSKOJ ATMOSFERI

Jer, u srpskom društvu ne vlada, niti će do izbora po svoj prilici biti moguće da se izazove, referendumska atmosfera u kojoj bi po onom Čankovom bajatom receptu građani zapušenog nosa pohrlili na birališta i glasali za bilo koga ko je protiv vladajućeg zla. To se vidi već i po veoma skromnom odzivu građana na svekolike protestne skupove i njihovoj nespremnosti da se bore protiv postojećeg stanja, delimično i zbog toga što im opozicija nije dovoljno ubedljivo ponudila opciju zarad koje bi bili spremni da nešto žrtvuju i rizikuju. Da lideri vodećih opozicionih stranaka misle da bi se njihovom zajedničkom pozivu na nekakve demonstracije, a povoda je bilo bezbroj, odazvao broj ljudi koji ih makar ne bi izvrgao ruglu, to bi odavno učinili. O kakvoj je onda referendumskoj atmosferi reč?

U odsustvu neke na krv i nož zaoštrene situacije mnogi građani koji ne budu imali *za* koga da glasaju, neće glasati ni za koga. I inače se glajhšaltovani proreži mski mediji svojski trude da kod neistomišljenika koje ne mogu da pridobiju, izazovu utisak da su svi isti, pa da što bi se onda uopšte potrudili da se dovuku do glasačkih kutija.

U uslovima potpune nadmoći SNS-a, zloupotrebe državne kase i državnih institucija i kontrole koju ima nad velikim delom svog biračkog tela, ne mora se biti profesionalni istraživač javnog mnjenja pa da se dođe do zaključka da bi veća izlaznost pogodovala opozicionim partijama čija će snaga zavisiti od toga koliko dosadašnjih apstinenata budu uspeli da ubede da izađu na izbore i glasaju protiv režima, a to se postiže raznolikom, nezamućenom ponudom. Protiv toga se kao argument navodi neka matematička računica sa brojevima koje još niko nije izračunao, makar ne javno. Društvo nije spremno na taktiku "sve ili ništa", mora se krenuti težim i dužim putem, pa dokle se i kada stigne.

Valja napomenuti i da će na izbore uprkos svim besramnim podmetanjima noge koje postavlja autokratski Vučićev sistem izaći svi oni, koji nisu spremni da izvrše političko samoubistvo. Bojkot u prethodnom izbornom ciklusu je bio opravdan i štošta je isterao na čistac, ali bi drugi put zaredom bio poguban za bojkotaše.

INDIVIDUALNA I KOLEKTIVNA ODGOVORNOST

Oni koji insistiraju na izlasku na izbore u jednoj koloni u najmanju ruku bi bez

Foto: Bojan Stekić

Foto: Vladimir Milovanović

Foto: Filip Krainčanić /Tanjug

STARA GARDA I NOVA NADA: Dragan Đilas, Vuk Jeremić i Dobrica Veselinović

uvreda i isključivosti trebalo da prime k znanju i stav, da bi šarolikost opozicione ponude, mogućnost čistog izbora bez trulih kompromisa, mogla na biralište da izvuče veći broj nezadovoljnih građana. Onaj ko bi eventualno dao glas Draganu Đilasu možda će zgađen ostati kod kuće jer neće želeti da istovremeno njegov glas dobije Vuk Jeremić. Simpatizera Ne davimo Beograd mogla bi da odbije lista na kojoj se pored zelenih levičara nalaze Jeremić i/ili Đilas. Dveri Boška Obradovića će, kako stoje stvari, na sreću ići nezavisno od SSP i NS, DS & Co rešeni da svojim mušterijama ponude čisto vino, njihova ciljna grupa je i inače neprihvatljivo desno za doskorašnje saborce u bojkotu. Stvaranje još jednog *catch all* bloka svakako nije u duhu promena kakve ciljna grupa opozicije priželjkuje.

Ići sa jednom listom značilo bi i prebacivanje individualne na kolektivnu odgovornost, pa ako se propadne, da krivica može da se prebaci na druge. Proklamovano jedinstvo i podređivanje partijskih interesa opštem društvenom dobru moglo bi, sa druge strane, da se pokaže i kada bi svi zajedno naručili nekolicinu istraživanja javnog mnjenja, pa da se vidi ko gde stoji, pa da partije koje nemaju šanse da pređu ni ovaj smanjeni cenzus od tri odsto uđu na osnovu ideološke i druge bliskosti u koaliciju sa srodnim partijama koje sigurno mogu da prebace preko 3 odsto, ili se već nekako udruže da se ne bi rasipali anitivučićevski glasovi. Stav "uzmi jednu listu ili si izdajnik" ne govori baš u prilog shvatanju demokratije onih koji ga zastupaju, i dodatno deli opterećenu opozicionu scenu na jednokolonaše i višekolonaše.

Ni manje ni više ubedljivo nego izlaskom na izbore u jednoj koloni srpska bi opozicija svoje jedinstvo mogla da demonstrira i sporazumom o međusobnom nenapadanju i postizbornim koalicijama na osnovu ostvarenih rezultata, i u republičkom parlamentu i u Skupštini Beograda.

BITKA ZA BEOGRAD

Naročito u Beogradu je insistiranje na jednoj opozicionoj izbornoj listi kontraproduktivno. "Ne davimo Beograd" je partija idealna da pokupi glasove velikog broja Beograđana koje su animozitet prema Đilasu, Jeremiću ili Obradoviću, nebitno iz kojih razloga, i ono tužno čerupanje Demokratske stranke oterali u apstinenciju. Bila bi greška da "Ne davimo Beograd" na izbore ne izađe sama, baš kao što bi greška bila da ovom prilikom rasipa resurse učešćem na republičkim izborima. To je lokalna partija skrojena za Beograd, koja se godinama verodostojno dotiče tema koje muče Beograđane.

Ako se već govori o stavljanju opšteg ispred partijskog interesa, onda bi SSP i NS trebalo da se okanu prozivanja ove partije čiji lideri nikada nisu participirali u vlasti i koja zato može da dođe do birača koje u koaliciji sa njima ne bi mogla da pridobije. Agresivno insistiranje na jednoj koloni, naročito u Beogradu, podseća na agresiju kojom se SNS obraća svom biračkom telu, samo što je ciljna grupa sasvim drugačija – opozicija se obraća biračima kojima je dosta jednoumlja, pa je uterivanje u jednoumlje stoga kontraproduktivno. Sve opozicione partije koje sigurno prelaze cenzus u Beogradu ne bi trebalo međusobno da prave koalicije, već da u više kolona pukušaju da pridobiju što više glasova.

Na izborima za Gradsku skupštinu 2018. SNS je od 1.606.931 registrovanog birača sa listom "Aleksandar Vučić – Zašto volimo Beograd!" osvojila 366.461 glas i od tada se iživljava nad Beogradom gotovo bez ikakvog otpora. Đilas je bio osvojio 154.147, Aleksandar Šapić 73.425, Ivica Dačić sa sve Palmom 49.895.

Ostalih dvadeset partija je ostalo ispod cenzusa koji je tada iznosio 5 odsto pri čemu su rasuta tačno 157.233 zaokružena glasa. Bilo je 12.969 nevažećih listića. Prema podacima Ipsosa, izlaznost je tada iznosila 51,09 odsto, što znači da oko 800.000 Beograđana nije bilo zainteresovano za izbore. ¶

ANDREJ IVANJI

Robusniji kadar na

Hoće li Hil, kada dođe u Srbiju, doneti neku promenu ili samo izazivati (pod)sećanja

Odavno nije tako gromko odjeknula neka glasina iz diplomatskih krugova kao ova da u Beograd stiže Kristofer Hil, novi ambasador Sjedinjenih Američkih Država. Odjeknula je više i od onog prošlogodišnjeg tvita Ričarda Grenela, u kojem je bivši specijalni izaslanik Bele kuće za dijalog Beograda i Prištine, najavio susret lidera Kosova i Srbije 2. septembra 2020. u Beloj kući. Za gromoglasnost glasine o Hilovom dolasku u Beograd pobrinuli su se što neki američki diplomatski krugovi, što regionalni analitičari. Grenel se za svoju prošlogodišnju ekskluzivu – pobrinuo sam.

Spekulacije o novom Hilovom angažmanu na Balkanu je, na trenutak, prekinula ambasada SAD u Beogradu, podsećajući da svako eventualno saopštenje o imenovanju novog ambasadora treba da stigne iz Bele kuće, te da ambasador Entoni Godfri "ostaje fokusiran na svoj posao".

Stiglo je, odmah potom, i saopštenje Vašingtona da je predsednik SAD Džozef Bajden imenovao Kristofera Hila za novog američkog ambasadora u Beogradu, čime su zvanično potvrđene medijske spekulacije da će sadašnji ambasador Entoni Godfri ipak dobiti zamenu pre isteka mandata.

Kada će se to tačno dogoditi, zavisi od tempa kojim budu ispunjene formalnosti procesa slanja nominacije Senatu i izglasavanja potvrde nominacije. Kako sada stvari stoje, ne tako brzo. Prema proceduri, prvo se obavlja pretres u senatskom Odboru za spoljne poslove, potom Senat – gornji dom američkog Kongresa – potvrdi nominaciju Bele kuće, a nakon toga sledi izjašnjavanje čitavog Senata. Tek tada se stiču uslovi da počne misija najvišeg američkog diplomatskog predstavnika u nekoj zemlji.

Američki Senat je pod republikanskom kontrolom, tako da je moguće da procedura potraje neuobičajeno dugo zato što republikanci u Senatu sabotiraju postavljanje ljudi koji su izbor demokrata. Iz tog razloga je Kristofer Hil ranije i nominovan, kako bi i ova i druge nominacije Bele kuće "došle na red" i u dogovoru s republikancima bile odobrene. Ambasador Godfri će i dalje ostati fokusiran na svoj posao, tačno rekoše u američkoj ambasadi u Beogradu. Prema procenama poznavalaca prilika, možda i do jeseni sledeće godine.

Za razliku od većine Hilovih prethodnika, ali i drugih kolega ambasadora u Srbiji, čija imena čak i novinari jedva zapamte uz dodatne teškoće da prelome jezik i tačno transkribuju neko novo ime, Kristofera Hila, nema sumnje, ovdašnja javnost neće tako zanemarivati.

Zahvaljujući svom bogatom iskustvu na Balkanu, upamćen je ne samo u Srbiji, nego i u regionu. I mimo toga, karijera mu je impresivna. Potvrda Hilove kandidature iz Bele kuće samo je dodatno ustalasala javnost u regionu s jednim pitanjem: kakvu poruku Vašington šalje Beogradu, Prištini, Sarajevu i Banja Luci slanjem diplomate poput Kristofera Hila u Beograd?

OD REGANA DO BAJDENA

Kristofer Hil je predvodio američku delegaciju u pregovorima sa predstavnicima Severne Koreje o nuklearnom razoružavanju 2003. godine, a poslednji zadatak pred penziju bili su mu pregovori o sveiračkoj vladi u Bagdadu.

Ipak, u Srbiji i u regionu je upamćen kao jedan od tvoraca Dejtonskog sporazuma, kao i po svojoj ulozi u pregovorima u kosovskoj krizi. Bio je specijalni američki izaslanik za Kosovo tokom ratnog sukoba (1998-1999) i član američke delega-

Kristofer Hil radi za administraciju koja ga šalje. I kako god ga mi pamtili ovde, ali i on nas, sigurno je da se okolnosti 2021. i 1999. mnogo razlikuju. Da će on ipak donekle biti u mogućnosti da savetuje, predlaže i kreira, veruju i američki, ali i ovdašnji poznavaoci prilika u Stejt departmentu, zato što je čovek od najvišeg poverenja predsednika Amerike

Foto: Chatham House

a Dedinju

cije u pregovorima između predstavnika kosovskih Albanaca i Srbije u Rambujeu. Pregovori nisu krunisani dogovorom, pa je usledilo tromesečno NATO bombardovanje tadašnje SR Jugoslavije.

Kristofer Hil ima 69 godina, penzioner je i uživa veliko poverenje Džozefa Bajdena. To veliko poverenje mu je i prekinulo penzionerske dane. Odlično govori srpski, a Balkan poznaje kao retko koji Amerikanac. Krajem sedamdesetih, Hil je započeo svoju diplomatsku karijeru baš ovde u Beogradu, kod tadašnjeg američkog ambasadora u SFRJ Lorensa Iglbergera. U vreme raspada SFRJ, desetak godina kasnije, Iglberger je u nekom trenutku poneo nadimak koji mu je dodelila zapadnoevropska štampa, "Lorens od Srbije", zbog svoje početne prosrpske orijentacije. Inače, Iglbergera, deklarisanog republikanca koji je docnije bio i državni sekretar u administraciji Džordža Buša starijeg, na ambasadorsko mesto u SFRJ postavio je predsednik iz redova demokrata Džimi Karter. To je kuriozitet američke diplomatije kao takve, koji objašnjava i Majkl Kirbi u intervjuu za Glas Amerike, u odgovoru na pitanje novinara koliko ambasador Hil može da bude uspešan u komunikaciji sa srpskim vlastima i srpskom javnošću, budući da već ima komentara kako je bio deo nepopularne Klintonove administracije.

"Mi kao diplomate i profesionalci radimo za sve administracije. Kada je počeo, radio je mnogo godina u Reganovoj administraciji, zatim Džordža Buša starijeg. Bio je visoki zvaničnik u administraciji Džordža Buša mlađeg. Da, radio je u Klintonovoj administraciji, ali je to slučaj i sa aktuelnim ambasadorom. Svako ko je bio diplomata određen broj godina bi radio u toj administraciji", rekao je Kirbi. Poruka bi, ukratko, bila da nema tu ničeg ličnog između Hila i srpske javnosti, jer kao i bilo koji drugi američki ambasador, on je najviši diplomatski predstavnik svoje zemlje kod nas i ništa više od toga.

Za razliku od unutrašnjih prilika, koje se mogu umnogome razlikovati u zavisnosti od toga o kojoj je administraciji (demokrata ili republikanaca) reč, spoljna politika SAD prema Srbiji, poput rute kakvog prekookeanskog broda, nema značajnijih oscilacija i skoro uopšte ne zavisi od personalnih promena u Beloj kući. Zato navijanje u ovdašnjoj javnosti tokom bilo kojih predsedničkih izbora u SAD za republikanca ili demokratu nema neko odviše racionalno utemeljenje, pa slično važi i za njihove predstavnike u Beogradu.

Kad je reč o uspehu Kristofera Hila u komunikaciji sa srpskom vlašću, tu tek ne bi trebalo da bude nekih većih problema, budući da je Toni Bler, bivši britanski premijer i glavni sagovornik Bila Klintona u pripremama za operaciju NATO bombardovanja SR Jugoslavije, godinama kasnije postao savetnik Aleksandra Vučića, u vreme dok je današnji predsednik države bio premijer. Nije tome bila prepreka ni Vučićeva recenzija za knjigu Vojislava Šešelja o Toniju Bleru ("Engleski pederski isprdak Toni Bler"). Zašto bi onda Vučić imao smetnje u komunikaciji s Hilom, koji će doći kao najviši diplomatski predstavnik svoje zemlje? Ipak, hoće li Hil, kada dođe u Srbiju, doneti neku promenu ili samo izazivati (pod)sećanja?

Sećanja, počev od onih kako se Hil vraća u Beograd posle 22 godine, u kojem je poslednji put bio pred samo bombardovanje Srbije marta 1999. godine, u diplomatskoj misiji (sa Ričardom Holbrukom i Filipom Rikerom) na sastanku sa Slobodanom Miloševićem, pa do onih drugih podsećanja kako je Hil svoju diplomatsku službu započeo krajem sedamdesetih u američkoj ambasadi tadašnje SFRJ. No, pomena je važan i podatak da će Hilu, ukoliko mu nominaciju odobri američki Senat, ambasadorska funkcija u Srbiji biti peta po redu: bio je ambasador u Skoplju, u tadašnjoj Makedoniji (1996–1999), u Poljskoj (2000–2004), Južnoj Koreji (2004–2005) i u Iraku (2009–2010). Reč je, pri tome,

»

o tri američke administracije za koje je službovao samo u svojim ambasadorskim mandatima, koje su predvodili redom Bil Klinton, Džordž Buš mlađi i Barak Obama. Povratak iz penzije u Srbiju bi ga uveo i u četvrtu, koju predvodi Džozef Bajden.

Ukratko, profesionalac. Kristofer Hil radi za administraciju koja ga šalje. I kako god ga mi pamtili ovde, ali i on nas, sigurno je da se okolnosti 2021. i 1999. mnogo razlikuju. Da će on ipak donekle biti u mogućnosti da savetuje, predlaže i kreira, veruju i američki, ali i ovdašnji poznavaoci prilika u Stejt departmentu, zato što je čovek od najvišeg poverenja predsednika Amerike.

"PRAVA REŠENJA" ZA ZAPADNI BALKAN

Milan St. Protić, nekadašnji ambasador u Vašingtonu, kaže da je iskustvo devedesetih godina pokazalo da Hil ume da komunicira s nedemokratskim režimom, da mu Slobodan Milošević "nije smetao" kad je potpisivan Dejtonski sporazum. "Za razliku od Miloševićeve vlasti, koja jeste bila pogubna, ali je ipak bila ozbiljan takmac, ovi današnji su amateri, tako da očekujem da će Hil imati mnogo lakši posao nego onomad", zaključuje Protić ("Danas", 16. oktobar).

Da je nominacija Kristofera Hila za ambasadora u Beogradu jasan signal da je Vašington zainteresovan "za prava rešenja" na Zapadnom Balkanu, uveren je Danijel Server, profesor na vašingtonskom Univerzitetu "Džons Hopkins" i poznavalac balkanskih prilika. Server za Glas Amerike kaže da je Hil radio u Poljskoj, Južnoj Koreji i Iraku, gde su SAD u to vreme imale verovatno najveću ambasadu na svetu. Hil je, kaže, direktno povezan sa predsednikom Bajdenom i državnim sekretarom Blinkenom, pa će mu verovatno biti lakši pristup do njih za razliku od drugih ambasadora.

I nekadašnji ambasador Srbije u Vašingtonu i profesor Ekonomskog fakulteta Ivan Vujačić izjavio je za RTS (18. oktobar) da Hila od njegovih prethodnika bitno razlikuje "mnogo veće iskustvo u regionu" i činjenica da ga je direktno Bajden pozvao, što mu daje "specifičnu težinu", te da Hil "može imati veći uticaj na formiranje neke politike".

Ipak, ambasadori ne formiraju politiku, kaže Vujačić, i objašnjava da je Stejt department hijerarhizovana ustanova: "Ne treba zaboraviti da iznad Gabrijela Eskobara (novi zamenik pomoćnika sekretara u Birou za evropska i evroazijska pitanja Stajt departmenta, prim. n.) ima još četiri nivoa do vrha. Politika se pravi interagencijski uz konsultacije s Pentagonom, Ministarstvom finansija, sa obaveštajnim službama, Belom kućom..." Vujačić je uveren da su SAD u velikoj meri okrenute sebi i da su preterane ocene da imenovanje Hila Srbiju i Zapadni Balkan stavlja na listu američkih prioriteta: "Vašington ima najveći autoritet u Prištini i može da utiče na kosovske Albance da se do nekog dogovora dođe", rekao je on. Podsetio je i da od početka veka američka politika prema Balkanu deluje iz drugog plana i da će se sada, sa izuzetkom prethodne administracije Donalda Trampa, takva praksa nastaviti.

Spoljna politika SAD prema Srbiji skoro uopšte ne zavisi od personalnih promena u Beloj kući. Zato navijanje u ovdašnjoj javnosti tokom bilo kojih predsedničkih izbora u SAD za republikanca ili demokratu nema neko odviše racionalno utemeljenje, pa slično važi i za njihove predstavnike u Beogradu

I KOSOVO I EU

Kristofer Hil je pre tri godine (2019) u intervjuu za Dojče vele izjavio da "pitanje Kosova ostaje pitanje koje deli Evropu od njenog cilja da postane celovita i u miru". Rekao je i da mu je žao što pet članica EU još nisu priznale Kosovo. "Voleo bih Kosovo koje je postalo nezavisna država jer su njegovi ljudi hteli da bude nezavisno, ali da ta nezavisna država bude prihvatljiva susedima i celoj Evropi. Ima još mnogo posla", rekao je tada.

Majkl Kirbi, američki ambasador u Srbiji od 2012. do 2016. godine, misli da SAD imenovanjem Hila šalju jasnu poruku da im je stalo do Srbije. Predsednik Bajden je, kaže, mnogo godina slušao kako Srbi govore da će uraditi određene stvari. "Međutim, nisu uradili to što su obećali. Ovo je prilika da se to postigne. Administracija je ozbiljna, i vi se uozbiljite ili smo završili. Možda to treba uzeti u obzir. Stvari ne mogu beskonačno da traju", kaže Kirbi, podsećajući da je Vučić dao određena obećanja u Beloj kući tadašnjem potpredsedniku Bajdenu i dodao da je možda vreme da ih ispuni. Na pitanje novinara o kojim obećanjima je reč, odgovorio je: "U vezi sa ubistvom braće Bitići, između ostalog."

Kako bilo, niko od američkih diplomata i spoljnopolitičkih analitičara, makar javno, nije rekao da je ovim potezom Bele kuće sadašnji američki ambasador u Beogradu Entoni Godfri kažnjen ili smenjen zato što je nešto pogrešio, ili nije radio svoj posao kako treba. Profesor Danijel Server je u izjavi za Glas Amerike rekao da se samo radi o postavljanju "robusnijeg kadra".

S druge strane, Kirbi je, ne zaboravimo, podsetio da Srbija treba da rešava pitanja kao što su vladavina prava i sloboda medija, i primetio da bivša američka administracija nije bila zainteresovana za slobodu medija u Srbiji.

Koliko je bila velika ta nezainteresovanost, govori i ne tako prijatna epizoda sa sadašnjim ambasadorom Entonijem Godfrijem i novinama "Nova". Naime, prema rečima Veselina Simonovića, direktora novina "Nova" i glavnog urednika portala Nova.rs, američki ambasador kojeg je na to mesto imenovao bivši predsednik Donald Tramp, proturio je dezinformaciju kako je samo "marketinški trik" redakcije što svoje novine "Nova" štampaju u Osijeku. Ukratko, Godfri priča da su novinari izmislili da štamparije u Srbiji nisu voljne da ih štampaju.

Neka je Hil i robusniji kadar, ali važno je da, kad je u pitanju položaj medija u Srbiji, bude pošteniji. ¶

ZORA DRČELIĆ

SVE SKUPLJE I SKUPLJE: **Suncokretovo ulje**
Foto: Vreme

Poklonima se u inflaciju ne gleda

Aleksandar Vučić je, ničim izazvan, tri dana nakon što je NBS objavila da međugodišnja inflacija iznosi 5,7 odsto, na pitanje o poskupljenju ulja izjavio kako je "stopa inflacije i dalje ispod tri odsto, da nema redova na pumpama, a da u prodavnicama ima svega". Ima svega, samo što je sve skuplje i skuplje, a poskupljenja pospešuju i novčani predizborni pokloni građanima

Bila je sredina avgusta. Guvernerka Narodne banke Srbije (NBS) Jorgovanka Tabaković bila je zadovoljna što je, nakon godinu i po dana, konačno mogla novinarima uživo da predstavi polugodišnji izveštaj o inflaciji. Izrazila je iskrenu želju da će se i u narednom periodu

konferencije održavati na isti način.

"Kada je reč o inflaciji u Srbiji u narednom periodu, prema našoj projekciji, međugodišnja inflacija će tokom celog perioda projekcije ostati u granicama cilja Narodne banke Srbije od 3 ± 1,5 odsto, pri čemu će se najverovatnije do kraja tekuće i u prvom tromesečju naredne godine kretati u gornjoj polovini ciljanog raspona. Od drugog tromesečja 2022. godine trebalo bi da usledi njen pad, tako da bi inflacija od druge polovine naredne godine, pa sve do kraja perioda projekcije trebalo da se ponovo kreće u donjoj polovini ciljanog raspona, tj. u rasponu od 1,5 odsto do 3 odsto", rekla je tada guvernerka NBS i ocenila da je aktuelna viša inflacija "privremena".

Dodala je da "uzimajući u obzir da se projektovana inflacija u horizontu monetarne politike, tj. godinu dana unapred, nalazi ispod centralne vrednosti cilja", Narodna banka Srbije, za razliku od pojedinih centralnih banaka u regionu, nije povećavala referentnu kamatnu stopu i da je "nastavila da vodi podsticajnu monetarnu politiku".

UDAR NA STANDARD

Sve je to tada delovalo kao prilično uobičajena svakodnevica, osim što bi se povremeno začulo čuđenje što je cena ulja blizu 200 dinara, poneki ne baš mudar odgovor (taj skok cene ulja za jednu porodicu mesečno "nije ni pola espresa u kafiću", kako reče ministar poljoprivrede Branislav Nedimović), kao i večito gunđanje vozača da gorivo neprestano poskupljuje.

No, nepuna dva meseca kasnije, ova projekcija je pala u vodu – umesto da u narednih godinu dana ne pređe 4,5 odsto, ona je već u septembru bila "debelo" iznad te granice: 5,7 odsto u odnosu na septembar 2020, čime je dostigla najveću vrednost još od jeseni 2013. godine.

»

U danu kada je saopšten ovaj podatak, NBS je objasnila da je 60 odsto ove međugodišnje inflacije posledica faktora na koje monetarna politika ne može da utiče – poput cena neprerađene hrane i energenata: ove prve su u odnosu na septembar 2020. porasle za 17,9 odsto (od toga sveže povrće za 36,2 i sveže meso za 15,1 odsto), dok su energenti u istom periodu porasli za 9,5 odsto (derivati nafte na domaćem tržištu za 16,3 odsto).

Iznela je tada Narodna banka i novu projekciju: umesto one stare, da će do avgusta 2021. inflacija "ići" unutar predviđenog koridora 1,5 – 4,5 odsto, sada NBS stoji na stanovištu da će inflacija biti iznad gornje granice ovog cilja i to – u narednih šest meseci, nakon čega će se, od drugog tromesečja 2022, vratiti u granice cilja.

To bi značilo da će u narednim mesecima biti u značajnoj meri obezvređene plate, penzije i štednja građana, a realni pad plata i penzija značiće da će građani za isti novac moći da kupe manju količinu dobara.

SAVRŠENA OLUJA

"Problem" je bio što je svetska ekonomija neočekivano brzo počela da se oporavlja od prošlogodišnjih zatvaranja i protivepidemijskih mera. Svet se iznenada suočio sa ogromnom potražnjom za energijom: ovo je dovelo do znatnih poskupljenja fosilnih goriva, ove godine su zakazali obnovljivi izvori energije (nije bilo dovoljno vetra), dok je u Evropi situacija dosta komplikovana zbog karbonskih taksi koje dodatno poskupljuju cenu struje, kao deo tranzicije ka "zelenim" izvorima energije (vidi "Vreme" broj 1606 i tekst "Čekajući strujni udar").

Nije, međutim, energetika jedini pokretač problema. Velika potražnja stvorila je "uska grla" na planetarnom nivou. Kako je pisao britanski "Gardijan", od Liverpula, Los Anđelesa, preko Pekinga i Berlina, pa do Australije, pokidani su lanci snabdevanja: "savršena oluja" raznih faktora, od nedostatka radne snage i zastoja u istovaru prekookeanskih brodova u SAD, preko restrikcija struje u pojedinim delovima Kine zbog nestašice uglja i pretnje bankrotom građevinarskog giganta, kompanije Evergrande, najviše inflacije u Nemačkoj u poslednjih 30 godina i velike nestašice čipova za automobilsku industriju (tolike da je Opel zatvorio jednu fabriku hibridnih vozila na više meseci), pa sve do nestašica drveta i čelika koje zadaju problema građevinskoj industriji u Australiji – problemi se gomilaju na svetskom nivou. A jeftin novac kojim su preplavljeni građani i privreda gura tražnju i ulazi se u začarani krug.

KADA JE POTRAŽNJA VEĆA OD PONUDE

"Novčana masa se u Srbiji povećala, pa je i kod nas i u svetu takva politika doprinela da se stvori nesklad između ponude i tražnje. Uvek je neposredni uzrok inflacije nesklad između ponude i tražnje, odnosno inflacija raste kad je tražnja veća od ponude", objašnjava za "Vreme" Milojko Arsić, redovni profesor na Ekonomskom fakultetu u Beogradu.

On objašnjava da "ponuda ima probleme koji su posledica pandemije, kao što su problemi u lancima snabdevanja, promene u strukturi privrede, problemi na tržištu energenata, dok je, sa druge strane, tražnja imala visok rast zato što su države ubacile velike količine novca kroz fiskalnu politiku, kroz pomoć građanima, preduzećima, a i centralne banke su štampale veliku količinu novca, što je omogućilo relativno veliki rast kreditne aktivnosti u prošloj i ovoj godini". Dodaje da kada postoji ovakva vrsta problema na strani ponude, oni se ne mogu rešiti štampanjem novca, niti državnom novčanom pomoći građanima i preduzećima, "a pokušaj da se to uradi ima za rezultat inflaciju".

Kako za "Vreme" kaže Dejan Šoškić, takođe redovni profesor Ekonomskog fakulteta u Beogradu i nekadašnji guverner Narodne banke, inflacija u Srbiji je delom posledica unutrašnjih faktora, koji se dele na one koji utiču na tražnju i na ponudu, a delom se inflacija preliva i iz inostranstva.

"Na strani rasta tražnje kao uzroka inflacije, po mom mišljenju, javilo se nekoliko faktora: već nekoliko poslednjih godina plate i penzije koje finansira država podizale su se i podižu se iznad stopa rasta produktivnosti i BDP-a, a u više navrata je država i prošle i ove godine davala linearnu pomoć svim građanima. Uz to, NBS je prošle godine, bez opravdanih teorijskih i praktičnih razloga, iz primarne emisije kupila obveznice preduzeća i time ostvorila kanal kreiranja novog novca radi njegovog kanalisanja ka izabranim preduzećima i to nije dobro. Na strani ponude, došlo je do rasta cena hrane i to je prilično uticalo na indeks potrošačkih cena kao meru inflacije jer u njegovom sastavu se hrana nalazi iznad 30 odsto. Svetske cene koje su se prelile u domaće takođe su delom odgovorne za postojeći nivo inflacije jer dolazi do rasta cena energenata koje uvozimo, ali i hrane zbog slabijeg poljoprivrednog prinosa, uglavnom uslovljenog klimatskim promenama", kaže Šoškić.

On navodi i da pojedini segmenti prozvodnje pokazuju prenapregnutost lanaca snabdevanja i pojavu uskih grla koja uzrokuju rast troškova, a koji se delimično preliva i u cene.

"Svet se u ekonomskom smislu iznenađujuće brzo oporavlja od pandemije u poslednja dva kvartala i normalni robni tokovi su destabilizovani. Trebaće neko vreme da se uspostavi nova ravnoteža cena i smirivanje inflatornih pritisaka koji odatle potiču. Rast cena na inostranim tržištima srazmerno se prenosi i na domaće cene u uslovima fiksnog deviznog kursa i to dodatno utiče na inflaciju u zemlji", kaže bivši guverner NBS.

POSKUPLJENJE ENERGENATA

Početkom oktobra Evrostat je javio da je međugodišnja inflacija u zemljama evrozone 3,4 odsto, najviša još od septembra 2008. godine. Negde u isto vreme, agencija Ujedinjenih nacija za hranu i poljoprivredu (FAO – Food and Agriculture Organization) saopštila je da je njihov indeks cena hrane uvećan za 32,8 odsto u odnosu na septembar 2020, a indeks cena žitarica za čak 41 odsto.

A u Srbiji rast cene gasa treba očekivati početkom 2022, nakon što Srbija i Rusija potpišu novi sporazum o isporuci gasa, ovaj put po znatno višim cenama nego do sada – cene gasa su od početka godine učetvorostručene u Evropi. Za sada nije poznato da li će doći do povećanja (regulisane) cene struje za stanovništvo, a privreda struju već plaća višestruko skuplje nego na početku godine.

Zbog toga je Unija poslodavaca uputila inicijativu EPS-u da zaštiti kupce od fluktuacije cena, te da se "zaustavi trend drastičnog povećanja cene električne ener-

MOĆ I NEMOĆ MONETARNE POLITIKE: **Guvernerka NBS Jorgovanka Tabaković**
Foto: Zoran Žestić /Tanjug

gije za preduzeća, jer će ono dovesti do skoka cena većine proizvoda i usluga, a istovremeno ugroziti poslovanje značajnog broja firmi".

U saopštenju su naveli da povećanje cene struje dovodi do podizanja cene finalnog proizvoda, što je "kočnica bržem privrednom rastu, novim investicijama i konkurentnosti domaće privrede, pogotovo njenog izvozno orijentisanog dela".

Sa svoje strane, država je najavila formiranje radne grupe koja će predlagati mere za ublažavanje posledica poskupljenja energenata – kako je saopšteno iz Vlade, premijerka Ana Brnabić je izjavila da će zadatak ove radne grupe biti "praćenje kretanja cene energenata na tržištu, identifikacija mogućih efekata ovakvih kretanja na krajnje potrošače i privredne subjekte, kao i predlaganje mera Vladi Srbije za ublažavanje situacije".

Ministar finansija Siniša Mali je rekao kako je "uveren da ova energetska kriza neće dugo trajati i da će se tržište stabilizovati, ali da će se efekti osećati dugoročno", a predsednik Vučić je, ničim izazvan, tri dana nakon što je NBS objavila da međugodišnja inflacija iznosi 5,7 odsto, na pitanje o poskupljenju ulja izjavio da je "stopa inflacije i dalje ispod tri odsto, da nema redova na pumpama, a da u prodavnicama ima svega".

ŠTA DALJE

Osim što se u nju prelivaju negativni efekti spoljnih događaja, Srbija ima i svoje specifičnosti zbog kojih je i inflacija kod nas veća nego u Evropi. Kako kaže profesor Arsić, te mere ekonomske politike, koje su prošle godine uticale da naša privreda ima manji pad i da se brže oporavi, sada utiču da rast tražnje bude veći od rasta proizvodnje, što utiče na rast inflacije.

No, vlada i njen šef, predsednik države, nisu se do sada obazirali na ranija upozorenja Fiskalnog saveta da deljenje novca iz pozajmica šakom i kapom nije dobra mera; vrlo je verovatno da će, dokle god mogu, populistički deliti i kome treba i kome ne treba: građani će do kraja godine dobiti po 30+20 evra, penzioneri su u septembru dobili 50, a dobiće i još po 20.000 dinara u februaru ili martu 2022. godine – taman pred izbore.

Profesor Dejan Šoškić kaže da će ovakva davanja dodatno uticati na inflatorne pritiske na strani tražnje i da je moguće da će to uticati i na kreiranje nepovoljnih inflatornih očekivanja, "što bi bilo vrlo nepovoljno s aspekta obuzdavanja inflacije na srednji i dugi rok".

"Uz adekvatne reakcije monetarne politike u restriktivnijem pravcu, ova bi inflatorna epizoda mogla da bude privremenog karaktera i da se naredne godine uz bolju poljoprivrednu sezonu, stabilizovanje cene energenata i otklanjanja problema u lancima snabdevanja, inflacija i u zemlji i u svetu svede na ciljani nivo. Treba, međutim, imati u vidu da su adekvantne restriktivne mere monetarne politike, po pravilu, recesione, i politički nepopularne", kaže Šoškić.

Profesor Arsić smatra da bi prvo trebalo da država znatno smanji fiskalni deficit, a potom i ekspanzivnost monetarne politike. Tim redom, zato što usporavanje fiskalne ekspanzije manje negativno utiče na privredu i građane nego kada se povećaju kamatne stope.

"Ako se povećaju kamatne stope, to pogađa sve – građane koji imaju kredite, privredu čiji dugovi se bili visoki, pa i državu, sve koji su relativno veliki dužnici. To bi usporilo oporavak svetske privrede, a on nije još uvek završen, jer razvijene zemlje još uvek nisu dostigle pretkrizni nivo privredne aktivnosti", kaže Arsić.

On dodaje da bi jedna od fiskalnih mera za Srbiju svakako bila da nema značajnog rasta plata sledeće godine jer je to način da se tražnja uskladi sa proizvodnjom. Međutim, sudeći po dosadašnjim izjavama, vlast nema nameru da siđe sa tog kursa.

SKUPLJI KREDITI

"Takvi planovi (za povećanje plata) su napravljeni i najavljeni pre nekoliko meseci, ali su se u poslednja dva meseca okolnosti promenile, tako da mislim da bi vlast trebalo da vodi da računa o tome. Pre 2-3 meseca nije se očekivala ovolika inflacija, nije se znalo da će cene energenata i drugih repromaterijala toliko porasti, tako da mislim da bi trebalo ići sa manjim rastom plata u narednoj godini, kao i da fiskalni deficit treba smanjiti na 2-3 odsto BDP-a. Ako inflacija potraje još nekoliko meseci, Narodna banka bi trebalo da primeni mere kako bi se inflacije suzbila, iako će one uticati na sporiji oporavak privrede i stvoriti probleme kod dela dužnika, pošto će kamatne stope da porastu", kaže Arsić.

No, ako i centralne banke EU i SAD krenu tim putem i povećaju kamatne stope, to će imati uticaja i na cenu po kojoj se Srbija zadužuje – to bi značilo da će se država zaduživati po višim kamatnim stopama nego do sada.

"Kada Srbija bude uzimala kredite za finansiranje fiskalnog deficita ili za vraćanje starih kredita, plaćaće veće kamatne stope nego ove i prošle godine. Još uvek to ne mora da dovede u pitanje održivost javnog duga, ali mogući rast kamatnih stopa predstavlja ozbiljan razlog zbog koga ne bi trebalo da nastavimo sa velikim zaduživanjem u narednim godinama", zaključuje profesor Arsić. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

Neka divlja, neka divlj

U utakmici između korone i nadležnih bilo je jasno da patogen prednjači. Međutim, sada je jasnije nego ikad da su se i medicinski i politički deo Kriznog štaba predali insistirajući da nam ništa drugo ne treba dok imamo vakcinu. Za to vreme, virus sve podmuklije napada trudnice i decu, dok antivakseri na internetu zlostavljaju vakcinisane trudnice i lekare

Dan u kom nastaje ovaj tekst rekordan je po broju preminulih otkako je u Srbiji počela vakcinacija. Makar po zvaničnoj statistici, od ponedeljka 18. oktobra do utorka 19. oktobra u 15 časova, preminulo je 57 ljudi. Najsmrtonosniji dan u periodu pre pojave vakcine bio je 4. decembar prošle godine, sa 69 umrlih. Broj hospitalizovanih bio je za oko 1200 veći (7800 naspram sadašnjih 6600), ali je broj ljudi na respiratorima bio manji – 270, u odnosu na sadašnjih 279. Naravno, ovo kaže zvanična statistika, prema kojoj u Srbiji od početka ovog meseca od posledica novog korona virusa svakog dana premine pedeset i nešto ljudi. Statističari i matematičari, uglavnom na društvenim mrežama, ponovo su pokrenuli temu o verovatnoći da broj umrlih nedeljama bude približno isti i ponovo došli do istog zaključka kao kada smo nedeljama imali jednog, pa troje, pa osmoro preminulih: šanse da je ovako nešto moguće iznose jedan prema tri miliona. U prevodu na svima razumljiv jezik – nemoguće je.

Oni koji svakodnevno proveravaju statistike na dva zvanična sajta Instituta za javno zdravlje "Milan Jovanović Batut" i Vlade Srbije – covid19.rs i covid19data.gov.rs

REDOVIMA NIKAD KRAJA:
Građani ispred kovid ambulante
Foto: Strahinja Aćimović/ Tanjug

a – virus

sigurno su primetili da je sličan trend – pedesetak mrtvih dnevno – bio u periodu od tačno mesec dana, od 26. novembra do 26. decembra prošle godine. Takođe, od 12. septembra do danas, procenat zaraženih u odnosu na broj testiranih kreće se između 30 i 35 odsto.

KLINIČKA SLIKA

Iako je do zvaničnih podataka za sada nemoguće doći jer ih naprosto nema, na osnovu izjava lekara iz kovid bolnica jasno je da su, u odnosu na prethodne epidemijske talase, kliničke slike nevakcinisanih pacijenata značajno drugačije. Vest koja najviše zabrinjava jeste da se u Institutu za majku i dete "Dr Vukan Čupić" u Beogradu troje dece nalazi na respiratoru. Zamenik direktora ove bolnice prof. dr Vladislav Vukomanović rekao je da su deca od petka 15. oktobra na respiratorima i da im je stanje nepromenjeno. Reč je o bebi od pet meseci, devojčici od 15 i dečaku od 17 godina. "Sa izuzetkom dečaka koji je malo gojazan, ostala deca nemaju druge bolesti", rekao je pulmolog Instituta za majku i dete dr Predrag Minić u utorak: "Stanje im se blago poboljšalo, ali i dalje je kritično." Obojica lekara naglasili su kako je dvoje starije dece moglo da bude vakcinisano još od kraja juna kada je u Srbiji počela imunizacija starosne grupe od 12 do 16 godina. Gostujući na TV Pink u ponedeljak, ministar zdravlja Zlatibor Lončar je naveo da se na bolničkom lečenju od zaraze korona virusom nalazi 79 dece, od kojih je 17 beba mlađih od godinu dana. On je rekao da su tri bebe na kiseoniku, dodavši da je u nedelju sa smanjenim testiranjem od 5077 pozitivnih bilo 300 dece.

Direktorka kovid bolnice u Batajnici Tatjana Adžić Vukičević u svakom nastupu za medije upozorava na daleko ozbiljniju kliničku sliku nego ranije, koja uključuje brzo pogoršanje pneumonija, do kog dolazi u roku od dva do tri dana, kao i na to da je sada mnogo više mlađih pacijenata koji su u kritičnom stanju. "U odnosu na mart prošle godine, kada sam mislila da ne može da nam se desi ništa gore, sada se desilo upravo to gore sa ovim sojem virusa koji je izuzetno opasan za pluća pre svega, koji ima veći stepen prenosivosti i za lečenje ovih bolesnika su potrebne enormne količine kiseonika", kaže ona. Doktorka Adžić Vukičević je ocenila da se iza zidova bolnice "vodi rat": "Ovo je rovovska borba, ovo je borba prsa u prsa sa virusom, broj ljudi koji umire na dnevnom nivou je koliko se umiralo u ratno vreme, tako da zaista mogu da kažem da je ovo ništa drugo nego rat".

Prema najnovijim informacijama Svetske zdravstvene organizacije (SZO), ono što se događa u Srbiji skoro u potpunosti se poklapa sa novim otkrićima o delta varijanti korona virusa: dvostruko je zaraznija od alfa varijante (ranije poznate kao britanski soj), a alfa je, pak, dvostruko zaraznija nego najraniji soj virusa iz Vuhana. Dalje, za razliku od prethodnih mutacija virusa, delta više pogađa decu i povećava šanse da deca razviju težu kliničku sliku. Iako SZO još uvek nema dovoljno podataka iz kojih bi mogao da se izvede zaključak da delta kod odraslih izaziva težu kliničku sliku, američki Centar za kontrolu bolesti (CDC) prošle nedelje izašao je sa saopštenjem u kom ukazuje upravo na to – delta nije samo zaraznija već i opasnija, pre svega za nevakcinisane.

Da sve bude još gore, delta mutira i dalje, pa je nedavno dr Ilci Jildrim sa Univerziteta Jejl upozorila na postojanje "delta plus" varijante: "Mutacija nije toliko značajna da bismo govorili o novoj varijanti, ali delta plus pokazuje dodatne promene na spajk proteinu".

Svaka promena na spajk proteinu novog korona virusa znak je za uzbunu jer su sve vakcine osim kineskog sinofarma pravljene da onesposobe baš njega, pošto je upravo spajk deo virusa kojim se "kači" za sluzokožu čoveka i uspeva da se dalje umnožava. Donekle je umirujuće to što su, prema rečima dr Jildrim, mutacije ove vrste već viđene na prethodnim sojevima novog korona virusa, ali, naravno, potrebna su dalja ispitivanja.

Što se stanja u Srbiji tiče, njega najbolje predstavljaju reči Tatjane Adžić: "Mislili smo da ne može gore". Ali, izgleda da nas virus sa svakim novim talasom iznenađuje, a novih protivepidemijskih mera – nema.

VERA ANE BRNABIĆ

Protivepidemijske mere u Srbiji su na minimumu minimuma, dok virus ubedljivo dostiže sopstvene maksimume i prevazilazi samog sebe iz dana u dan. Na papiru, obavezno nošenje maske i distanca od dva metra u zatvorenom prostoru i dalje su na snazi. Međutim, kontrola sprovođenja mera izostala je u ovom talasu i tek sada se ponovo naziru blagi znaci poboljšanja, ali – i dalje je kritično.

Zašto kontrole mera nema, objasnila je premijerka Ana Brnabić u emisiji "Prav ugao" novinarki Ljubici Gojgić: "Nemamo dovoljno inspektora koji bi kontrolisali sprovođenje mera".

I to je istina, Srbija, uz deficit anestezioloģa, pulmologa, intenzivista i ostalog »

O ivermektinu, opet

Ministar zdravlja Zlatibor Lončar osvrnuo se ovih dana na antivaksere rekavši da su "neodgovorne neznalice, koje nisu svesne svoje nesvesti, kako bi rekla deca, pa protiv korone preporučuju lekova za svinje i krave". Lončar je mislio na ivermektin, lek koji se koristi za lečenje parazita kod krupne stoke, premda postoji i za ljudsku upotrebu, ali takođe za lečenje kožnih parazita, a ne za kovid. Ono u čemu Lončar greši jeste uverenje da su to "neznalice", "nesvesne svoje nesvesti".

Naime, "Vreme" je imalo uvid u zbivanja u nekoliko Vajber grupa pod pokroviteljstvom neformalne grupe "Lekari i roditelji za nauku i etiku" (LRNE), koja zastupa otvoreno protivljenje vakcinaciji. Na platformi za razmenu instant poruka, LRNE operiše kroz nekoliko grupa, od kojih je jedna namenjena lečenju kovida ivermektinom i uputstvima za to kako preventivno uzimati ovaj preparat. Zabrinjavajuće je to što samo grupa o ivermektinu ima više od 5000 članova, a administratori su gotovo svi – lekari. Još više brine to što bez zadrške objašnjavaju kako se koristi stočni ivermektin, te dele brojeve telefona apoteka i veterinarskih apoteka u kojima se taj lek može kupiti. Ljudi koji se javljaju uglavnom su oni kod kojih je infekcija koronom u toku, prijavljuju izuzetno visoke temperature, prateće bolesti poput oboljenja štitaste žlezde, dijabetesa, gojaznosti... Međutim, pitaju i kako da doziraju granulirani (stočni) ivermektin za decu mlađu od sedam godina (u jednom slučaju bila je reč o detetu od četiri godine). "Protokol", kako ga u ovoj grupi zovu, nećemo preneti, ali količine ovog leka koje se unose u jednoj dozi su zabrinjavajuće velike. Bez namere da se podsmevamo, količina ivemektina koju savetuju kao jednodnevnu dozu osobi prosečne telesne težine veća je od one koja se daje kravama i svinjama. I to samo kao preventiva, dok u slučaju aktivne infekcije korona virusom preporučuju višestruko veće doze.

Grupa koju je LRNE napravio za savete o ivermektinu ima tridesetak administratora, a "Vreme" je među njima identifikovalo dvadesetak lekara različitih specijalizacija. Njihova imena čak i nisu tajna, jer LRNE ima svoj sajt na kom su sva ta imena javna, a predvodnica je redovna profesorka sa Instituta za mikrobiologiju i imunologiju na Medicinskom fakultetu Valentina Arsić Arsenijević, od čijih se stavova fakultet ogradio još u avgustu ove godine. Njena desna ruka u LRNE je Nada Gladović, aktivistkinja Pokreta "Dveri". Tu je i nezaobilazna Mila Alečković, a dodajmo da je LRNE podeljen u timove, od kojih, recimo, onaj za pedijatriju broji četiri lekara, tim za nauku njih petoro, a tim za psihologiju i psihijatriju sedmoro ljudi sa različitim akademskim titulama. Najbrojniji je pravni tim, sa devet članova, od kojih su sedmoro advokati.

»

medicinskog kadra, pati od ozbiljnog manjka sanitarnih, ali i drugih inspektora. Ilustracije radi, sanitarna inspekcija koja pokriva i Šumadijski i Moravički okrug ima samo tri izvršioca, od kojih je jedan načelnik Odseka za sanitarni nadzor. Šumadijski i Moravički okrug zajedno imaju više od pola miliona stanovnika, raspoređenih na dva grada (Kragujevac i Čačak) i jedanaest opština.

Zdravstvena inspekcija koja pokriva Šumadijski, Moravički i Pomoravski okrug ima jednog, i brojem – 1 inspektora.

Članom 7 Zakona o komunalnoj miliciji, pripadnici ove službe imaju obavezu saradnje sa svim inspekcijskim službama, u skladu sa zahtevima jedinica lokalne samouprave, te bi možda mogli da se uključe u kontrolu sprovođenja protivepidemijskih mera, ali svrha i uloga komunalne milicije u Srbiji je priča za sebe, možda čak i mračnija i komplikovanija od priče o globalnoj pandemiji smrtonosnog virusa koji mutira u proseku na svake dve nedelje, za koji postoji vakcina, ali nekako i dalje uspeva da opstane.

Premijerka koja ne veruje u mere jer smatra da bi time pokazala da ne veruje u vakcinu, primila je treću dozu u nedelju 17. oktobra na Beogradskom sajmu. Fotografiju ovog čina okačila je na Instagram uz prateći tekst: "Danas sam na Beogradskom sajmu primila treću dozu vakcine protiv zarazne bolesti Covid-19. Kao i prethodna dva puta, ništa nisam osetila, ne boli, osećam se odlično i osećam da sam uradila nešto dobro prvenstveno za sebe i svoju porodicu, a onda i za čitavo društvo. Pozivam sve građane, pogotovo one koji nisu primili prvu dozu, da se vakcinišu što pre i sačuvaju svoje zdravlje i zdravlje svojih najmilijih. Verujem da ćemo vakcinacijom zajedno izgraditi kolektivni imunitet i dočekati kraj pandemije korona virusa."

Da veruje samo i jedino u vakcinu i ni u šta drugo, premijerka Brnabić govori već nedeljama, sa sve pratećim, netačnim podatkom o više od 50 odsto vakcinisanih u Srbiji. Istina, vakcinisano je više od polovine punoletnih građana, ali procenat onih koji mogu i jesu primili vakcinu nikako da pređe 43 odsto. Ana Brnabić ovih dana uporna je i u veri u dijalog i ubeđivanje građana da treba da se vakcinišu. Koliko je ta vera utemeljena u realnosti, možda najbolje govore komentari sa njenog Instagram profila: dominiraju psovke na račun – vakcina.

Krizni štab je u utorak 19. oktobra najavio sednicu za sredu 20. oktobar. Razgovaraće, kažu, o kovid propusnicama. Iako će detalji ove sednice biti poznati pre nego što se ovaj broj "Vremena" nađe pred čitaocima, na osnovu prethodnih iskustava već možemo da nagađamo kako ova sednica neće doneti ništa spektakularno novo: opet ćemo videti koliko je dubok razdor između medicinskog i političkog dela Kriznog štaba, možda nas obaveste da će biti pojačan nadzor već važećih restrikcija (maske i distanca), a kovid propusnica ako i bude, sva je prilika da će važiti za pozorišta, muzeje, sportske manifestacije. Dakle, za mesta bez kojih se svakako može. Istini za volju, i u zemljama gde kovid propusnice uveliko postoje, kao što su Italija i Grčka, nevakcinisani nesmetano mogu da uđu u apoteke i prehrambene prodavnice, ali se i te kako kontroliše broj ljudi u objektima. Od tog dozvoljenog broja ljudi u objektima, u Srbiji su ostala samo obaveštenja na ulazima, valjda kao uspomena na to da je Krizni štab tu i tamo, nekada, uspevao da se izbori za poneku meru kojoj je cilj sprečavanje širenja zaraze.

PRIJAVI DOKTORA

Od mera, građani Srbije dobili su i broj telefona na koji preko Vajbera mogu da prijave lekare koji odvraćaju pacijente od vakcinacije bez jasnih indikacija. Reč je o broju telefona Lazara Smiljanića, koordinatora u Sektoru za sanitarni nadzor

I VAKCINACIJA MLADIH: Gradonačelnik Beograda Z. Radojičić, P. Kon i S. Janković
Foto: Zoran Žestić/ Tanjug

Beograda, čiji je broj već poznat građanima Srbije – u oktobru prošle godine služio je za prijavu nepoštovanja mera koje su tada stupile na snagu: skraćenje rada ugostiteljskih objekata, obaveza nošenja maske u zatvorenom, pa i u kafićima, ako niste za stolom.

Kako će funkcionisati prijavljivanje lekara nije baš najjasnije. Na osnovu iskustava građana sa kojima je "Vreme" razgovaralo, a koji su u nekom momentu od početka imunizacije bili odvraćani, nijedan lekar nikada nikome nije rekao da se ne vakciniše. Odvraćanje ne ide tako, već se lekar obično pozove na to da je on stručnjak samo za svoju specijalizaciju te da bi trebalo pitati nekog imunologa ili epidemiologa, a pacijent najčešće čuje: "Ne znam šta da vam kažem". To nije direktno odvraćanje, a najrasprostranjenije je u ovdašnjem zdravstvu.

Kada je reč o procesu imunizacije, najveće muke imaju trudnice i dojilje koje žele da se vakcinišu. Njima je potrebno mišljenje ginekologa i mahom ga i dobijaju, usmeno. Pismeno odobrenje ginekologa za vakcinaciju trudnice ili dojilje u Srbiji nije predviđeno, ali, na pojedinim vakcinalnim punktovima timovi za imunizaciju ga traže. Takav je slučaj trudnice iz Aranđelovca, koju su, prema pisanju N1, odbili na četiri vakcinalna punkta tražeći joj pisano mišljenje lekara koji joj vodi trudnoću. Konačno, uspela je da se vakciniše na Beogradskom sajmu gde su je čak i – pohvalili za odgovornost. "Vreme" je imalo prilike da razgovara i sa nekoliko porodilja koje doje. Njihova su iskustva različita – neke su dobile pohvale, neke su vraćane kući, pa su se dovijale i dolazile ponovo prećutkujući da doje. Preporuka ekspertskog tela za imunizaciju jeste da trudnice i dojilje prime mRNA, odnosno fajzer vakcinu. Dodatnu zabunu unose lekari koji se pojavljuju u medijima: jedni kažu kako trudnice treba da se vakcinišu u bilo kom periodu trudnoće, dok drugi govore kako je "najbolji" drugi trimestar, pa trudnice koje su u prvom ili trećem dovode u zabunu. Dodajmo tome i agresivnu antivaksersku kampanju čija je najnovija meta glumica i voditeljka Marijana Mićić. Ona se vakcinisala u sedmom mesecu trudnoće i postala žrtva surovih komentara na Instagramu. "Tuga do neba", "Vidi ti se strah u očima", "Nadam se da nisi plaćena za ovo", "Bolje da su te uboli u mozak, bila bi pametnija", samo su neki od stotina komentara koje je Marijana Mićić dobila. Inboks na Instagramu zasut joj je "vestima" i strašnim pričama o trudnicama koje su, navodno, umrle od vakcine, o čemu je pisala (i deo poruka postavila) na svom Tviter nalogu.

Sa druge strane, zamenik direktora KC Niš dr Radmilo Janković opisao je za medije kako izgleda borba lekara za život trudnica obolelih od kovida: "Gospodo lekari iz primarne zdravstvene zaštite, iz bilo kog malog mesta, a naročito akušeri iz velikih kliničkih centara – u obavezi ste na osnovu stavova struke i nemate pravo da govorite drugačije od čitavog normalnog sveta. Ako kažete drugačije, onda potpišite i stavite svoj faksimil na to da ste vi savetovali trudnicu da se ne vakciniše i da onda snosite odgovornost kada svojim činjenjem dovedete do toga da neko premine", rekao je Janković i dodao: "Imali smo situacije da reanimiramo trudnice da bismo na operacionom stolu izvadili plod u 34 nedelji, držali ih na respiratori da makar bebe spasemo. To je emotivno razaranje lekara."

Što se tiče buster doze za žene koje su zatrudnele nakon prve ili obe doze vakcine, preporuke lekara kreću se u rasponu od "nema podataka" do "proveravajte antitela, pa vidite". Jedini vakcinalni punktovi na kojima bez dileme trudnice u bilo kom trimestru dobijaju treću dozu jesu onaj u TC Promenada u Novom Sadu i Studentska poliklinika, odnosno Zavod za zaštitu zdravlja studenata (ZZZS) Beograd. Epidemiološkinja Studentske poliklinike Mila Paunić potvrdila je za "Vreme" da ne postoji nijedan razlog da trudnice ne prime treću dozu vakcine, uz preporuku da to bude fajzer. Ona je navela primer koleginice, lekarke, koja je u poodmakloj trudnoći primila buster dozu.

Kada je reč o vakcinaciji mladih, Mila Paunić kaže kako je odziv studenata mali, ali da su Poliklinika i Beogradski centar za ljudska prava pokrenuli kampanju koja omogućava mladima da mejlom kontaktiraju sa epidemiolozima i pitaju sve što ih interesuje o vakcini: "Određeni broj mladih koji su nam se javili doneo je odluku da se vakciniše. Ili nam bar tako kažu, jer nemamo mogućnost da proverimo." Kada je reč o tome ko i zašto ne sme da primi vakcinu, dr Paunić kaže da je, s obzirom na izbor vakcina koje postoje u Srbiji, taj broj manji od nekoliko stotina: "I sve kontraindikacije su privremene ako je osoba na terapiji antibioticima ili u procesu hemioterapije za neki oblik kancera. Međutim, po završetku terapije, nema razloga da se vakcinacija ne obavi." Mila Paunić ističe da je jedini razlog za zabrinutost kod dece od 12 do 16 godina povećan rizik od miokarditisa kod dečaka: "Zaista jeste zabeležen povećan broj slučajeva i to isključivo kod muške dece, ali i tu treba biti do kraja transparentan. Istina je, deca su dobila miokarditis, ali svaki od tih slučajeva je lečen i izlečen mirovanjem i adekvatnom terapijom, za svega nekoliko dana." Na pitanje da li postoji makar jedna trajna kontraindikacija za vakcinu protiv novog korona virusa, odnosno, koji su to slučajevi u kojima osoba nikada ne sme da primi nijednu vakcinu, Mila Paunić izričita je u tome da takvi slučajevi ne postoje. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Pravda za Šestu ličku diviziju

Oslobođenje Beograda jedna je od najvećih i najznačajnijih bitaka na Balkanu u Drugom svetskom ratu. Trajala je od 12. do 20. oktobra 1944. kao deo opsežnog plana Trećeg ukrajinskog fronta Crvene armije i Prve armijske grupe NOVJ, nadovezujući se na operacije u istočnoj Srbiji i nastavljajući gonjenjem neprijatelja kroz Srem. Združene jedinice Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije (NOVJ) i Crvene armije nanele su nemačkoj Armijskoj grupi Srbija težak poraz, oslobodile su Beograd i veliki deo Srbije. U svemu ovome ogroman doprinos je dala i Šesta lička proleterska divizija "Nikola Tesla". Ipak, i pored teške i herojske borbe protiv okupatora, za nju je vezano najviše kontroverzi i kleveta

Naredbom Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije (NOV i POJ) broj 95 formirane su 22. novembra 1943. na području Glavnog štaba NOP i DV Hrvatske tri divizije – Šesta lička, Sedma banijska i Osma kordunaška divizija, kao i Prvi hrvatski korpus, u čiji su sastav ušle tada formirane divizije.

Naredbom o formiranju Šeste ličke divizije u njen sastav ušle su Prva i Druga udarna i Deveta brigade NOV Hrvatske, koje su tada preimenovane u Prvu ličku, Drugu ličku i Treću ličku brigadu. Sve one u to vreme bile su van Like – Prva lička u rejonu Veljuna na Kordunu), Druga lička brigada u rejonu Cetingrad – Velika Kladuša, a Treća lička brigada u rejonu Bo-

OSLOBOĐENI BEOGRAD I OSLOBODIOCI: Oficiri Šeste ličke divizije – gornji red (sede): Mate Radulović, Miloš Mutavdžić i Milan Antončić; gornji red (stoje): Dane Đujić, Jovo Bursać, Nikica Pejinović, Bogdan Vujinović i Petar Rašeta

sanskog Grahova pod neposrednom komandom Vrhovnog štaba.

Brigade Šeste divizije imale su tada ukupno 3229 boraca, od kojih se po brojnosti u ljudstvu izdvajala Treća lička, a po naoružanju Druga lička. Za komandanta divizije postavljen je Srđan Manola, koji je na toj funkciji ostao do marta 1943, kada ga je zamenio Đoko Jovanić, koji će na toj funkciji ostati do kraja rata. Prvi politički komesar bio je Rade Žigić da bi ga na toj funkciji redom nasledili Živan Dimitrijević, Dragoslav Mutapović i Nikola Pejinović. Štab divizije bio je podređen Štabu Prvog hrvatskog korpusa, na čijem čelu su se nalazili – komandant Ivan Gošnjak i politički komesar Većeslav Holjevac.

Brojno stanje Šeste ličke divizije se od njenog formiranja novembra 1942. do oktobra 1944, kada je u njen sastav stupila 22. srpska kosmajska brigada i kada je popunjena novim borcima, kretao od tri do četiri i po hiljade boraca – ovo se pre svega odnosi na broj boraca u borbenom stanju, s obzirom na izuzetak iz oktobra 1943, kada je ukupan broj boraca divizije iznosio 4971, od čega je 3871 borac bio u borbenom stanju. Septembra 1944. godine, prilikom dolaska na Zlatibor i uoči početka Bitke za Srbiju, divizija je po brojčanom stanju boraca pala na svega 2400 boraca, usled teških borbi tokom Drvarske operacije i iscrpljujućeg marša od Glamoča do Priboja.

Od oktobra 1944. godine, sa prilivom novih boraca, pre svega onih iz 22. srpske kosmajske brigade, do odlaska na Sremski front krajem oktobra, broj boraca u diviziji je gotovo konstantno rastao. Zbog teških gubitaka, divizija je privremeno bila povučena sa fronta, da bi prilikom odluke o povratku divizije na front, ona dostigla svoj vrhunac po broju boraca – 16.605, od kojih je samo njih 8055 prisustvovalo smotri u Zagrebu 16. maja 1945. kako zbog stradanja boraca tokom teških borbi na frontu, tako i zbog odluke o reorganizaciji i prekomandi boraca iz divizije.

Kada je reč o nacionalnom sastavu divizije, Šestu ličku diviziju su činili borci srpske nacionalnosti (95,7 odsto u decembra 1942. i 96,3 odsto marta 1943). Mada je to stanje variralo, nije ga mnogo promenilo ni stvaranje čisto hrvatskog Prvog ličkog bataljona "Matija Gubec" (rasformiran 15. 10. 1943), kao ni izvestan broj italijanskih pripadnika divizije nakon kapitulacije fašističke Italije. Uglavnom, u Šestoj ličkoj diviziji apsolutnu su većinu činili srpski borci, s tim da se po dolasku u Srbiju taj procenat boraca Srba dodatno uvećao.

U periodu između decembra 1942. i marta 1943. procenat članova Komunističke partije Jugoslavije u jedinici je gotovo udvostručen sa 9,5 na 18,1 odsto (sa 367 na 533). Broj onih koji su se nalazili izvan partije konstantno je iznosio iznad 50 odsto. Apsolutnu većinu boraca Šeste ličke divizije činili su seljaci, manji deo je pripadao radničkoj klasi, dok je broj onih lica sa srednjom ili višom stručnom spremom bio gotovo zanemarljiv.

RATNI PUT DO DOLASKA U SRBIJU

Nakon osnivanja, jedinice divizije su krajem novembra 1942. učestvovale u zajedničkim dejstvima Prvog bosanskog i Prvog hrvatskog korpusa u dolinama reka Sane i Une. Prva i Druga lička brigada u sadejstvu sa dve brigade Sedme banijske divizije od 26. do 29. novembra 1942. napadaju ustaško-domobranski garnizon u Dvoru na Uni, ali ga nisu uspele zauzeti zbog intervencije jačih neprijateljskih snaga iz Kostajnice.

Nakon ovih događaja, jedinice Šeste ličke se koncentrišu u Lici. Početkom 1943, u toku operacije "Vajs I", odnosno početne faze Četvrte neprijateljske ofanzive, u veoma teškim uslovima Šesta lička usporava nadiranje dve italijanske divizije koje su pokušavale zajedno sa četnicima i ustašama da prodru na oslobođenu teritoriju Like i dalje prema Bosanskom Petrovcu. Potom, u martu i aprilu 1943, jedinice Šeste ličke divizije prelaze u kontraofanzivu na širokom području od Knina do Otočca, oslobađaju delove severne Dalmacije i čitavu Liku izuzev Gospića (gde je narednih mesec dana ustaško-domobranska posada držana u blokadi) i potpuno uništavaju ličku železničku prugu.

Maja 1943. Druga lička brigada odlazi na teren Knina, gde do početka septembra uspešno vodi borbe protiv italijanskih, ustaških i četničkih snaga, zauzima nekoliko mesta, poput Kijeva i Vrlike. Zatim sa jedinicama Prve proleterske divizije, u čiji je sastav prethodno ušla, »

POSLE ZAVRŠETKA BORBI:
Pripadnici NOVJ

krajem novembra i početkom decembra 1943. učestvuje u borbama kod Travnika i Zenice, zatvarajući na taj način prilaz prema oslobođenom Jajcu u kome je tada zasedao AVNOJ.

Od sredine decembra 1943. do sredine januara 1944. borci Šeste ličke divizije vode više teških borbi, najviše protiv Nemaca, ali i protiv snaga NDH i četnika u Srednjoj Bosni i Bosanskoj Krajini. Posebno se ističu u borbama u rejonu Mrkonjić Grada protiv nemačkih snaga koje su od Banjaluke i Mrkonjić Grada prodirale ka Glamoču, zbog čega je vrhovni komandant NOVJ Josip Broz Tito izrazio zahvalnost celokupnom sastavu divizije.

Još veće priznanje za Šestu ličku diviziju stiglo je 19. marta 1944. godine, kada je ukazom Vrhovnog štaba NOVJ i POJ proglašena proleterskom i dobila naziv po slavnom Ličaninu, naučniku Nikoli Tesli. Ovim je napravljen presedan u dotadašnjoj praksi NOVJ, s obzirom na to da su divizije do tada postajale proleterske samo tako što bi to prethodno postale njihove brigade.

Početkom aprila 1944. jedinice Šeste ličke prikupljene su u širem rejonu Drvara sa ciljem zatvaranja pravca od Srba i Bosanskog Petrovca i neposrednog obezbeđenja NOVJ i POJ. Prilikom nemačkog desanta na Drvar, Treća lička brigada se sa položaja kod Trubara i Resanovca prebacila ka Drvaru, gde je zajedno sa Pratećim bataljonom Vrhovnog štaba, Prvim bataljonom Prve ličke brigade i Prvim bataljonom Treće dalmatinske brigade vodila veoma oštre borbe protiv nemačkih padobranaca i onemogućila ih u nameri da likvidiraju Vrhovni štab NOVJ i POJ. Zahvaljujući iskazanoj hrabrosti za vreme ove ratne operacije u kojoj su spasli i život vrhovnog komandanta Josipa Broza Tita stvoren je svojevrsan kult ove divizije: "Kad je bila borba kod Drvara – Šesta lička spasila Maršala!" Nakon završetka ove operacije, Šesta lička nakon borbi sa nemačkim snagama u rejonu Glamoča, 20. jula 1944. kreće preko Bosne, Crne Gore i Sandžaka i krajem avgusta konačno stiže u zapadnu Srbiju.

BEOGRADSKA OPERACIJA

Često se smatra da je jugoslovensko ratište bilo sporedno, poput italijanskog ili severnoafričkog, ali je po završetku severnoafričke kampanje godinu dana ranije dobilo na važnosti. U centru pažnje je bila Srbija: Saveznici, Nemci i četnici imali su sopstvene koncepcije i ciljeve, koje su nameravali da realizuju tokom Bitke za Srbiju. I Titov Narodnooslobodilački pokret je bio svestan da bez oslobođenja Srbije neće biti u mogućnosti da ovlada celokupnim jugoslovenskim prostorom. Ali, znali su i da to neće biti moguće bez podrške saveznika.

Kada je reč o Savezničkoj komandi Mediterana, njihov glavni cilj bio je prekidanje komunikacije između nemačkih formacija na Balkanu. To je dovelo do uspešne operacije "Nedelja pacova" (engl. *Ratweek*) koju su izvele krupne snage savezničkog vazduhoplovstva i posebno dodeljene snage NOVJ tokom prve nedelje septembra 1944.

Srbija je bila od velikog strateškog značaja i za Nemce koji su na Balkanu imali Drugu oklopnu armiju u Jugoslaviji i Armijsku grupu E u Grčkoj. Nemačka komanda Jugoistoka zato je nameravala da čvrsto drži i brani Srbiju. Prvobitna im je zamisao bila formiranje fronta na liniji Albanija–Skoplje–Đerdap, kako bi se onemogućilo spajanje NOVJ i sovjetskih snaga koje su nadirale ka istočnoj Srbiji i Banatu. Kako formiranje fronta na ovoj liniji nije uspelo, nemačke snage kretale su se iz Grčke prema Srbiji i Beogradu.

Glavni cilj Vrhovnog štaba NOV bio je prebacivanje partizanskih jedinica iz Bosne i Hercegovine i Crne Gore u Srbiju. Pre nego što će stupiti na tlo Srbije, Šesta lička divizija morala je da vodi ogorčene i žestoke borbe sa nemačkim snagama iz Druge oklopne armije i s kvislinškim jedinicama da bi se u noći između 29/30. avgusta 1944. kod sela Banja, u blizini Priboja, konačno prebacile preko Lima i prešle u Srbiju. Odmah se na Zlatiboru povezuje sa jedinicama Prve proleterske divizije sa kojima će na Jelovoj gori 9. septembra. 1944. naneti težak poraz četnicima Dragoljuba Mihailovića, posle kog se oni povlače u Bosnu.

Ova pobeda je jedinicama Prve proleterske i Šeste ličke divizije otvorila put prema Valjevu: grad je oslobođen u borbama između 14. i 18. decembra. Šesta lička zatim nastavlja da prodire kroz Mačvu, oslobađa Vladimirce 4. oktobra, izbija na Savu i preseca komunikaciju Obrenovac–Šabac. Uoči Beogradske operacije njen sastav je popunjen borcima 22. Srpske kosmajske brigade.

Beogradska operacija predstavlja vrhunac Bitke za Srbiju i jednu od najznačajnijih bitaka na Balkanu tokom Drugog svetskog rata. Ono što Beograd izdvaja od ostalih glavnih gradova u Evropi, osim delimično Pariza, jeste to što su pored savezničkih sila u njegovom oslobađanju učestvovale i nacionalne vojne jedinice, s tim da je jugoslavenski pokret otpora daleko nadmašio onaj francuski.

Do septembra 1944. Sovjeti nisu iskazivali gotovo nikakvo interesovanje za događaje u Srbiji. Međutim, to se promenilo nakon ulaska Crvene armije u Rumuniju i Bugarsku i njihovog izlaska na granice Srbije i Jugoslavije. U potpunoj tajnosti, bez znanja i saglasnosti Britanaca, Tito sredinom septembra leti u Rumuniju, pa u Moskvu, gde između 21. i 28. septembra u nekoliko razgovora sa Staljinom pravi dogovor o zajedničkim operacijama. U istoriografiji se navodi da je Tito dobio veću podršku od one koju je očeki-

POSLEDICE:
Pošta pored železničke stanice
Fotografije: Istorijski arhiv Beograda

vao: Staljin mu je obezbedio tenkovski korpus umesto jedne tenkovske divizije, a Sovjeti su formalno zatražili saglasnost za ulazak na teritoriju Jugoslavije od NKOJ-a, čime su dodatno učvrstili poziciju Tita i NOVJ.

U okviru Druge oklopne armije i Armijske grupe E, Nemci su na Balkanu imali oko 600.000 vojnika, ali su u Beogradskoj operaciji mogli da angažuju do 40.000 ljudi usled paralisanih komunikaciju i delovanja NOVJ širom Jugoslavije i Crvene armije. Cilj im je bio da drže Beograd kao širi mostobran koji je trebao biti branjen do dolaska pojačanja, Grupe "Štetner" sa istoka i Armijske grupe E iz Grčke. Tako glavni grad Jugoslavije postaje "Tvrđava Beograd", a sastoji se od spoljnog i neposrednog odbrambenog pojasa.

Sama Beogradska ofanziva trajala je od 11. do 22. oktobra 1944, a u užem smislu između 12. i 20. oktobra. U oslobađanju Beograda zajedno su učestvovale jedinice Crvene armije i Prva armijska grupa NOVJ, pod komandom generala Peke Dapčevića a u kojoj je važnu ulogu imala i Šesta lička proleterska divizija "Nikola Tesla" boreći se na više lokacija širom grada.

Prva etapa borbi počinje 11. oktobra sa glavnim ciljem zauzimanja prilaza Beogradu pre dolaska Grupe "Štetner", što je i realizovano u noći 13./14. oktobra. Zatim je pokrenut glavni udar Prvog proleterskog korpusa NOVJ u čijem sastavu se nalazila i Šesta lička, pod komandom Đoke Jovanića: ona je imala zadatak da napada Topčider i kreće se dolinom Topčiderske reke u pravcu Terazija i Kalemegdana kako bi se izolovale namačke snage na Čukarici; to je i učinjeno u sadejstvu sa crvenoarmejcima.

Do 15. oktobra oslobođen je najveći deo grada, a neprijatelj se držao samo na liniji železnička stanica "Dunav" – Botanička bašta – Narodna skupština – Terazije – zgrade ministarstava – Glavna železnička stanica i na Čukarici, gde su bile potpuno odsečene od ostalih nemačkih snaga u centru grada. Međutim, potpuno ovladavanje gradom će odložiti za nekoliko dana napad Grupe "Štetner" koji je počeo uveče 15. oktobra iz pravca Smedereva sa idejom da se preko Zvezdare spoji sa snagama u centru grada. Suočena sa velikom gubicima, Grupa "Štetner" 17. oktobra menja smer sa namerom da dolinom Topčiderske reke prodre u prestonicu. Neće im uspeti: veći deo je razbijen, a njen komandant general Štetner je poginuo u borbama na Avali 18. oktobra.

Pripadnici Šeste ličke divizije posebno su se istakli u veoma teškim borbama za zgrade ministarstava u Nemanjinoj ulici i u Ulici kneza Miloša, kada su pretrpeli gubitke od oko 200 poginulih i 250 ranjenih boraca, a zgrade ministarstava oslobođene su 19. oktobra. Posle oslobođanja najvećeg dela centra grada, Nemci se 20. oktobra prebacuju na levu obalu Save i time je Beograd oslobođen. No, već istog dana Šesta lička divizija bez Treće brigade prebacuje se preko mosta na Savi i učestvuje u slamanju nemačkog otpora i oslobođenju Zemuna 22. oktobra, čime je završena Beogradska operacija.

ZAVRŠNE OPERACIJE I NASLEĐE

Početkom novembra 1944. godine u žestokim borbama na Sremskom frontu, jedinice Šeste ličke divizije trpe teške gubitke, zbog čega ih povlače u Beograd na sređivanje, odmor i popunu. Tada je izvršeno i prenaoružavanje sovjetskim naoružanjem. Popunjena i naoružana, divizija je januara 1945. prebačena na Sremski front u rejonu Šid–Adaševci. Nakon proboja u aprilu 1945. u sadejstvu sa različitim divizijama sada već Jugoslovenske armije (JA), Šesta lička oslobađa više hrvatskih gradova, poput Đakova Slavonskog Broda, Čazme, a 9. maja 1945. ušla je u Zagreb.

Na zagrebačkom Maksimiru 16. maja je održana svečana smotra divizije da bi 20. maja krenula u rodni kraj mnogih njenih boraca – Liku. Tu će se svi naći u junu 1945. Sve tri brigade Šeste ličke divizije odlikovane su Ordenom narodnog heroja, kao i nizom drugih odlikovanja. Ukupno 24 pripadnika jedinice odlikovana su Ordenom narodnog heroja, a pripadnik Šeste ličke je bila i supruga Josipa Broza Tita, Jovanka Budisavljević Broz. Danas u Beogradu deluje Udruženje boraca, potomaka i poštovalaca Šeste ličke proleterske divizije "Nikola Tesla" i 35. ličke udarne divizije.

Poslednjih decenija u bivšoj Jugoslaviji i u Srbiji na delu je istorijski revizionizam. U tom kontekstu su instrumentalizovana i streljanja posle oslobođenja u Beogradu, kada su pored kolaboracionista streljani nevini građani. Šesta lička suočena je sa optužbama da je prolila potoke nevine krvi Beograđana, na sve njih gledala kao na kolaboracioniste, prednjačila u otimanju stanova i slično. I pored nečasne uloge pojedinih njenih pripadnika, uglavnom visoko rangiranih oficira Ozne (Odeljenje za zaštitu naroda), to ni na koji način ne može umanjiti ulogu boraca divizije, kako u oslobođenju prestonice tako i mnogih drugih krajeva naše zemlje.

Drugi razlozi za anatemisanje Šeste ličke divizije mogu se naći u tome da je ona dala veliki doprinos u slamanju četničkih snaga u Srbiji, ali i to da je kao divizija sastavljena uglavnom od boraca rođenih van Srbije koji su pripadali "pogrešnom", antisrpskom pokretu otpora.

Negiranjem antifašizma, kao tekovine na kojoj počivaju moderna Evropa i svet, negira se jedna civilizacijska tekovina, ali se istovremeno nipodaštava i briše borba sopstvenog naroda protiv ovog zla moderne istorije. ¶

JOVAN PRICA

Igra datuma i senki

Velebit je rekao da je 13. decembra 1950. u Beogradu izvestio Tita o uslovima saradnje sa Jugoslavijom koju je ponudila CIA. Sastanku su prisustvovali Aleksandar Ranković, Edvard Kardelj, Ivan Gošnjak i Koča Popović. Nije mogao da se seti da li je tom sastanku prisustvovao i Milovan Đilas. Popović je stigao u Ameriku 15. maja naredne godine

POGLED U PRAVCU ZAPADA: Koča Popović i Tito
Foto: Stevan Kragujević
(po odobrenju ćerke Tanje Kragujević)

Vladimir Velebit se 11. decembra 1950. sastao sa zamenikom načelnika Odeljenja za planiranje u Stejt departmentu Robertom Džojsom, preneo mu svoje razgovore sa zamenikom šefa CIA Frenkom Viznerom i obavestio ga da će 13. decembra otputovati za Beograd na konsultacije sa državnim vrhom. Velebit je tom prilikom rekao da Odeljenje za političku koordinaciju, odnosno CIA, "savršeno jasno shvata da postoje dva aspekta u ovim razgovorima". Prvi je mogući radni odnosi između OPC i nadležnih jugoslovenskih zvaničnika o nivou usluga, a drugi pitanje kako Jugoslavija može da dobije posebnu pomoć i opremu koja bi se koristila za jačanje jugoslovenskih odbrambenih sposobnosti. Velebit je dalje izjavio "da mu je sasvim jasno da, što se tiče drugog aspekta njihovih razgovora, Viznerova organizacija treba da deluje jednostavno kao kanal za komunikaciju u oblasti bezbednosti". On je dodao "da ne shvata potpuno kapacitete Viznerove organizacije i njene ograničenosti kada je reč o izvoru snabdevanja i pružanja pomoći".

Velebit je zatim izjavio da će razgovarati o oba aspekta ovih razgovora sa Viznerom kada se sretne sa Maršalom Titom i sa druga dva ili tri člana vlade u Beogradu. U Beogradu se Velebit sreo sa Titom uz koga su bili Aleksandar Ranković, Edvard Kardelj, Ivan Gošnjak i Koča Popović. Nije mogao da se seti da li je tom sastanku prisustvovao i Milovan Đilas.

INSISTIRANJE NA TAJNOSTI

Velebit se iz Beograda vratio u Vašington 28. decembra i posetio Džojsa u Stejt departmentu već narednog jutra. Njihovom sastanku je prisustvovao Frenk Rajnhart iz Odeljenja za istočnoevropska pitanja. U ovom razgovoru opet je istaknuta želja jugoslovenske strane za potpunom tajnošću. Džojs je 2. januara 1951. o tom susretu već sačinio belešku.

Velebit je rekao da maršal Tito želi da se program američkog snabdevanja vojnom opremom Jugoslavije drži u tajnosti koliko god je to moguće pošto bi se Rusi i njihovi sateliti rado dočepali takve informacije i smatrali to činom "nepodnošljive provokacije". On je zatim naglasio da se nada da bi, ukoliko bi se SAD složile da isporuče oružje i opremu Jugoslaviji, takav program mogao biti sproveden brzo, da bi traženi materijal stigao linijama snabdevanja pre nego što bi neizbežno procurile informacije o tome.

Lista zahteva koju je Velebit doneo iz Beograda predata je admiralu Stivensu iz združenog štaba načelnika štabova radi preliminarnog proučavanja i analize po ovlašćenju gospodina Loveta. Američka armija imala je drugačiji stav o veoma važnom aspektu čitave operacije. Združeni štab načelnika štabova smatrao je, naime, da će u "sadašnjim uslovima biti nemoguće ispuniti jugoslovenske zahteve", naročito kad je reč o "značajnom elementu" kakav je "čuvanje programa u potpunoj tajnosti", kako to traži jugoslovenska strana, "pošto je to skopčano sa nepremostivim teškoćama".

Kada je sutradan Velebit došao u Stejt department da se raspita za odgovor američke strane, Rajnhart i Džojs uručili su mu spisak raspoloživog materijala. Za to vreme, američki ambasador Alen je zaključio da "Tito još nije spreman na zapadnu vojnu pomoć", pa u svom izveštaju Stejt departmentu 29. decembra 1950. savetuje da "puste da Tito dva puta zatraži, pre nego što mu se odgovori".

Velebit se vratio i sa vestima za Frenka Viznera. On ga je obavestio da Tito pri-

IZVAN ISTOČNOG BLOKA: Ajzenhauer, Tito i Koča Popović
Foto: Muzej Jugoslavije

hvata "u načelu" saradnju sa CIA koja je ponuđena i ovlastio Velebita da nastavi razgovore o ovom pitanju sa Viznerom u Vašingtonu. Vizner je istakao da CIA poseduje izvozne licence za 12.000 svećica za avionske motore, radarska postrojenja za obuku, kao i prioritetne radio predajnike i odašiljače, 2000 tona roto papira po tadašnjim tržišnim cenama i spremna je da organizuje upućivanje eksploziva za miniranje kao i male količine pušaka i puškomitraljeza iz zaliha CIA.

Jugoslovenska strana je razmatrala predlog CIA da primi manju grupu osoblja za vezu kao i da uputi u Jugoslaviju izvestan broj obaveštajnih oficira.

Tito je vešto krio svoju diplomatsku operaciju. Kada je 20. decembra 1950. primio u oproštajnu posetu britanskog vojnog atašea, pukovnika Djuhersta, na pitanje da li Jugoslavija ima dovoljno vojne opreme, Tito je odgovorio: "Ne mogu tražiti oružje od Zapada, čak i kada bih to hteo. Moj je cilj da Jugoslavija ostane neutralna – bar dok ne izbije svetski rat. Moram delovati neutralno jer ne mogu da dozvolim da ljudi kažu: ovo je američki tenk, ovo su britanski topovi, Jugoslavija je angloamerička baza." Ovaj odgovor mora da je do suza nasmejao onoga ko je u Vašingtonu čitao njegove izveštaje o tom susretu.

Suština strategije "održavanje Tita" je glasila da je u životnom političkom i vojnom interesu SAD, Velike Britanije, Francuske i sveta uopšte da održava prednosti koje postojanje nezavisne Jugoslavije, van sovjetske orbite, donosi Zapadu i da se izbegnu posledice koje bi doneo kolaps Titovog režima i jugoslovenskog otpora Kremlju

NUKLEARNA PRETNJA ZBOG JUGOSLAVIJE

Robert Džojs je 1. februara 1951. poslao poruku podsekretaru Vebu da se Jugoslaviji pošalje "impresivna količina oružja" (*impressive stockpile*). Ideja je bila da se ta zaliha u tajnosti sakupi u Trstu i skladišti u britanskim i američkim vojnim skladištima. Najvažniji događaj toga dana bio je referisanje predsedniku Trumanu upravo imenovanog američkog vojnog zapovednika savezničkih snaga u Evropi generala Ajzenhauera, koji tek što se vratio sa obilaska terena.

Ajzenhauer je ocenio da je Evropa iscrpljena ratom, opustošena i siromašna, te da ona nema snage za novi rat. U vojnostrateškom smislu on nije bio pesimista. Svoju koncepciju "periferne odbrane" je temeljio na slici Evrope kao "izduženog grlića flaše". Široki deo flaše je Rusija, a grlić je zapadna Evropa koja se na kraju završava Španijom. Ova strategija je podrazumevala naoružavanje "Jugića", kako je on zvao Jugoslovene.

Tih dana američka štampa je naslutila da se nešto krupno dešava jer su čuveni kolumnisti "Njujork tajmsa" braća Olsop tražili da SAD oštro upozore Moskvu u vezi s najnovijim zaoštravanjem situacije prema Jugoslaviji i da će SAD "na eventualni napad odgovoriti upotrebom atomske bombe". Išlo se tako daleko da je ovaj radikalni zahtev otvorio debatu u američkom spoljnopolitičkom establišmentu o tome koga u tom slučaju gađati atomskom bombom. Ako bi se projektili uputili ka Sovjetskom Savezu, usledio bi odgovor, što bi imalo katastrofalne posledice po obe supersile. To je bila nerazrešiva dilema. Slična opcija razrađivana je i na sovjetskoj strani. Zaključilo se da bi bilo najpametnije bombardovati protivničke satelitske zemlje – Amerikanci, recimo, Bugarsku, a Sovjeti Italiju.

Pošto se u medijima razvila debata u kojoj su učestvovali najviđeniji američki novinari kakvi su bili Volter Lipman ili Džo Preston, objašnjenje Stejt departmenta zatražile su vlade Norveške, Grčke, Danske, Švedske i Italije. Na zahtev Italijana predstavnik Stejt departmenta Bedžington upoznao je italijanskog ambasadora Lučolija o strategiji NATO-a u Evropi, o mestu i ulozi Jugoslavije u njoj.

Tada je odlučeno da se kao vođa delegacije u Vašington uputi Koča Popović, a Velebit mu je bio dodeljen kao ekonomski savetnik i prevodilac. Velebit je dobio još jedan poseban zadatak – da lično i najtajnije što može otkuca spiskove i liste potrebnog naoružanja.

STRATEGIJA "ODRŽAVANJA TITA"

Velebit se vratio u Vašington u četvrtak 5. aprila 1951. i odmah sledećeg dana ujutru telefonom pozvao svog starog prijatelja Roberta Džojsa, sada već naslednika Džordža Kenana na mestu direktora Odeljenja za planiranje Stejt departmenta.

»

ANTISOVJETSKI STRATEZI:
Koča Popović, Tito i Vladimir Velebit

Velebit je rekao da maršal Tito želi da se program američkog snabdevanja Jugoslavije vojnom opremom drži u tajnosti koliko god je to moguće pošto bi se Rusi i njihovi sateliti rado dočepali takve informacije o programu i smatrali to činom "nepodnošljive provokacije"

"Zatražio sam da se odmah sretnem s njim i Frenkom Rajnhardom. Tada sam ih obavestio o daljem toku 'strateških razgovora', kako su ih oni zvali. To je bila šifra za predstojeći put Koče Popovića. Taj predlog je došao od naše strane, jer su Amerikanci bili oprezni, a Titu je smetala neizvesnost oko vojne pomoći koja je vladala. Tito me je stoga ovlastio da ja predložim da Koča poseti Vašington. Tito je, osim toga, tražio da Koča tokom te posete u programu ima pojedina strateški važna pitanja, a ne neku rigidnu agendu. Predočio sam im i našu želju da se taj susret što je moguće više drži u tajnosti. Pošto je Popović najčešće prezime u Jugoslaviji, putovao bi pod svojim imenom Konstantin, a na to ime bi dobio i ostale tranzitne vize", objasnio je Velebit.

Početak aprila biće obeležen usvajanjem zajedničke američko-britansko-francuske strategije *keeping Tito afloat* – "održavanja Tita". Na sastanku koji je održan 11. aprila u Londonu, zapadne države su prihvatile američke predloge o sadržaju opšte politike Zapada prema Titu i Jugoslaviji.

Suština te strategija je sledeća: U životnom je političkom i vojnom interesu SAD, UK, Francuske i sveta uopšte da održava prednosti koje postojanje nezavisne Jugoslavije, van sovjetske orbite, donosi Zapadu; da se izbegnu posledice koje bi doneo kolaps Titovog režima i jugoslovenskog otpora Kremlju.

Pred Kočin put u Vašington, ministar spoljnih poslova Edvard Kardelj sreo se 5. maja sa britanskim ambasadorom Pikom koga je obavestio da će Koča Popović da putuje u Ameriku, i naglasio tajnovitost tog putovanja. Kardelj je predložio da se zdravlje i lečenje navedu kao razlozi za Kočin put. Pik, koji je bio savetnik generala Ajzenhauera od 1943. do 1945, preneo je da je nedavno dobio od Ajzenhauera pismo u kojem on pokazuje veliko interesovanje za Jugoslaviju i maršala Tita. Pik je napomenuo da postoji mogućnost da se uspostavi "poverljiv kontakt" sa generalom Ajzenhauerom. Kardelj je bio otvoren prema ovoj ideji, ali kada je Pik predložio da se Koča Popović vidi sa Ajzenhauerom, Kardelj se usprotivio rekavši da bi nemoguće bilo da se taj susret drži u tajnosti. Pik je našao rešenje da se Koča i Ajzenhauer sretnu na povratku iz Vašingtona, s čime se Kardelj saglasio, ali je predložio da prethodno o tome razgovara s Titom.

KOLIKO DALEKO JE TITO SPREMAN DA IDE

Koča Popović je stigao u Ameriku 15. maja, i sve do 8. juna njegov boravak je bio tajna. Tada je Kardelj na zasedanju skupštinskog Odbora za spoljnu politiku obelodanio da se on nalazi u SAD "gde sa predstavnicima SAD i drugim zapadnim vladama vodi pregovore o nabavci velike količine modernog oružja i druge vojne opreme". Od tada, njegovu posetu pomno prati i američka štampa. Kardelj je rekao da neko hoće od Jugoslavije da stvori "drugu Koreju".

Pitanje posete američkog načelnika Generalštaba Džozefa Lotona Kolinsa Beogradu pokrenuo je Averel Hariman na večeri u jugoslovenskoj ambasadi 10. juna pred Kočom Popovićem, a u prisustvu Džojsa i Velebita. Hariman je rekao da bi se tako procedura isporuke pomoći znatno ubrzala. Upitao je jugoslovensku stranu šta misli o poseti generala Kolinsa Beogradu?

Koča Popović se usprotivio, rekao da bi to "u ovom momentu moglo više da škodi nego da koristi" i da se taj isti cilj može postići na drugi način bez negativnog efekta koji bi takva poseta u sadašnjem času mogla da izazove. Hariman je uzvratio da bi Kolinsova poseta imala značajan efekat na sovjetske satelite i pokazala koliki je interes SAD za Jugoslaviju. Hariman je naglasio da je njemu veoma stalo do toga da Kolins dođe u Jugoslaviju, jer veruje da bi njegovi razgovori mogli raščistiti mnoge nejasnoće u pogledu osnovnog pitanja, tj. "koliko daleko maršal Tito želi da ide u razvijanju odnosa između naše dve zemlje". ¶

DRAGAN BISENIĆ

Nastavak u sledećem broju

DRAGAN ILIĆ

Squid Game (Round Six), Netflix 2021.

Foto: promo

Ova slika krvožednog sistema ponekad će vam izgledati naivno, ali milioni gledalaca širom sveta izgleda ne misle tako

Poslednji globalni televizijski fenomen je serija *Squid Game*, koja je za mesec dana širom sveta privukla više od 111 miliona gledalaca. Kompletan autor (kreator, scenarista i reditelj) je Hvang Dong Hjuk, za platformu Netfliks, putem koje su seriju mogli da prate gledaoci kod nas. Pošto sam prethodnog vikenda odgledao celu sezonu, potrudiću se da vam skrenem pažnju i dam preporuku, bez "spojlovanja" vašeg ličnog gledalačkog iskustva.

Da biste razumeli suštinu *Igre lignje*, obratite pažnju na nekoliko elemenata.

Autor je u svojim intervjuima otvoreno govorio o kritici podivljalog liberalnog kapitalizma, koji je od 60-ih godina prošlog veka prvo od Južne Koreje stvorio desetu svetsku ekonomiju, a zatim džunglu dužničkog ropstva ogromnog broja njenih građana. Više od 400.000 ljudi duguje novac zelenašima, socijalno raslojavanje je ogromno, vrednost robe se meri desetinama i stotinama hiljada vona, a svaki otpor eksploataciji poput štrajkova radnika surovo biva ugušen.

Tako je 2009. godine nastao scenario za seriju o takmičarima koji se nadmeću za nagradu od 45,6 milijardi vona (što je otprilike 33 miliona evra). Najčešće pominjana novčanica, za puko preživljavanje tokom dana je 10.000 vona, što je manje od naše crvene hiljadarke. U misterioznoj seriji dečijih igara učestvuje 456 takmičara, od kojih na kraju ostaje samo jedan. Toliko o zapletu, da vam ne otkrivam previše.

Zanimljivo je da je pre samo 12 godina, kada je nastala, serija delovala suviše surovo i suviše apstraktno, a da je interes Netfliksa da podstakne produkciju iz ovog dela sveta deset godina kasnije bio pun pogodak. Autor je, dakle, pomalo vizionarski naslutio sve teže i zaoštrenije društvene okolnosti.

Svakako je pandemija kovida doprinela da se ovaj žanr (*battle royale*) još bolje razume širom sveta. Popularnost serije kod mlađe publike možda je tolika upravo zbog sličnosti sa najpopularnijim svetskim video-igrama koje koriste dramaturški oblik – "može biti samo jedan". Za njih je TV serija u suštini ekranizovana igrica sa stilizovanim učesnicima, nivoima igre, pravilima, surovim i krvavim scenama borbe, na koje možda starija publika nije navikla.

Takođe, preteča ove serije mogu biti i japanske anime i mange koje neguju žanr borbe i preživljavanja, ali u donekle blagom distopijskom okruženju, dakle, pomalo u zoni fantastike.

Međutim, na globalnom nivou, gledaoce je, osim korone, za ovakvu seriju pripremila serija filmskih hitova poput *Džokera* ili korejskog hita *Parazit*.

Zaoštrene socijalne razlike, nejednakost u polarizovanom svetu i nepravda koja pojedinca gura u neku vrstu borbe za život, u okruženju socijalnog darvinizma. U takvim okolnostima vi živite na dug, a jedina mogućnost napretka je neka vrsta lutrije, gde ćete postati jedan od retkih dobitnika i izdići se sa dna. Međutim, globalno kockanje uništva živote, porodične odnose, ali i normalnu ljudsku komunikaciju i veru u dobrotu ljudske prirode.

U tome je upravo i najstrašniji element serije *Igra lignje*, jer se takmičari u šest smrtonosnih igara nadmeću u dečijim igrama poznatim i popularnim u Koreji 70-ih i 80-ih godina, u doba autorovog detinjstva. U siromašnim kvartovima u gradovima Južne Koreje, baš kao i širom sveta, deca su se igrala uz jednu zakonomernost. Što siromašniji kraj, to su igre surovije, fizički agresivnije. Ova okolnost je poznata i našim klincima, naročito ukoliko se nadmećete svi protiv svih.

Ova serija zato otkriva suptilne psihološke mehanizme manipulacije, socijalne interakcije, dinamike unutar grupe i borbe između kolektivizma i individualizma. Takođe, testira se ljudska empatija, tipovi vođstva, načini odlučivanja unutar grupe, vrste lidera i nivoi etičkog rasuđivanja. Motiv je jedan i univerzalan, novac, a pobeda moguća isključivo kroz smrt svih konkurenata. Bez obzira na mogućnost odustajanja u bilo kom trenutku, po odluci većine, igra se uvek do kraja. Ova mračna slika ljudske psihe u društvu surove eksploatacije odvija se, pomislite i to, u zemlji koja je veštački, nakon rata, podeljena na komunističku Severnu i kapitalističku Južnu Koreju. Reference na surovost oba sistema takođe su prisutne, pa u tom smislu nema navijanja za sistem, već isključivo za elementarnu ljudskost. Verovatno je zato autor serije preuzeo metaforu dečije igre kao glavnu odrednicu.

Igra je, da podsetim, u psihološkom smislu najlepši oblik dečije i ljudske socijalizacije, tokom kojeg učimo pravila, učimo se interakciji sa drugima, zdravim oblicima nadmetanja sublimišući agresiju u prihvatljivu formu, učimo se poštenju i empatiji. Umesto svega toga, igra postaje smrtonosni lavirint, sistem u kojem se krećemo poput mrava na Ešerovim slikama, sistem u kojem zabavljamo bogate, a zalog u igri su naši životi.

Nevinost dečije igre tako je postala krvavi sport u kojem smo figurice u igrici za bogate. Ova slika krvožednog sistema ponekad će vam izgledati naivno, ali milioni gledalaca širom sveta izgleda ne misle tako. Zato vam ipak preporučujem da pogledate seriju, a neposredno zatim pokušate da se prisetite neke od igara iz svog detinjstva. Proverite koliko je tokom godina postalo surovo, samoživo i razočarano to dete u vama.¶

Intervju: Ivan Čolović, osnivač Biblioteke XX vek

Ovde smo ako

"U nekim okolnostima i nekim trenucima zaista ste u životnoj opasnosti, ali najčešće se nepoželjnost svodi na to da vas poželjni drže po strani, podalje od para i važnih položaja. Dakle, mogli su i mogu i danas nepoželjni da žive i prežive. Istina, skromno, siromašno. Nije tačno ono što ljudi često kažu da bi se opravdali što su govna: da će ih, ako pokažu da su ipak nešto više, to neminovno koštati života"

Kada se nekada budu sumirali rezultati njegovog rada, analitičarima neće biti lako da izvagaju u kojem je segmentu svoga stvaralaštva i javnog delovanja naš sagovornik ostavio značajniji trag. Da li kao vrsni etnolog, antropolog i proučavalac ovdašnjih (političko-nacionalističkih) mitova i simbola, da li kao tvorac i urednik čuvene Biblioteke XX vek, da li kao intelektualac koji sve ove godine hrabro, neumoljivo i uporno kritikuje ovdašnje političke i društvene anomalije ili kao antiratni aktivista koji se – kada su drugi ćutali – suprotstavljao bezumlju nakaznih devedesetih, i ondašnjim ratnim trubama i pratećim ratnim zločinima. Povod za naš razgovor je, međutim, 50-godišnjica edicije XX vek, zbirke onih malih, slatkih naučno-esejističkih knjiga koja ima tradiciju dužu nego mnoge države, i koja – kako to reče mladi sarajevski novinar i kritičar Đorđe Krajišnik – u okvirima postjugoslovenske kulture predstavlja "tvrđavu koja svojom lučom daje nadu da sve oko nas još uvek ima neki smisao i da je moguće drugačije".

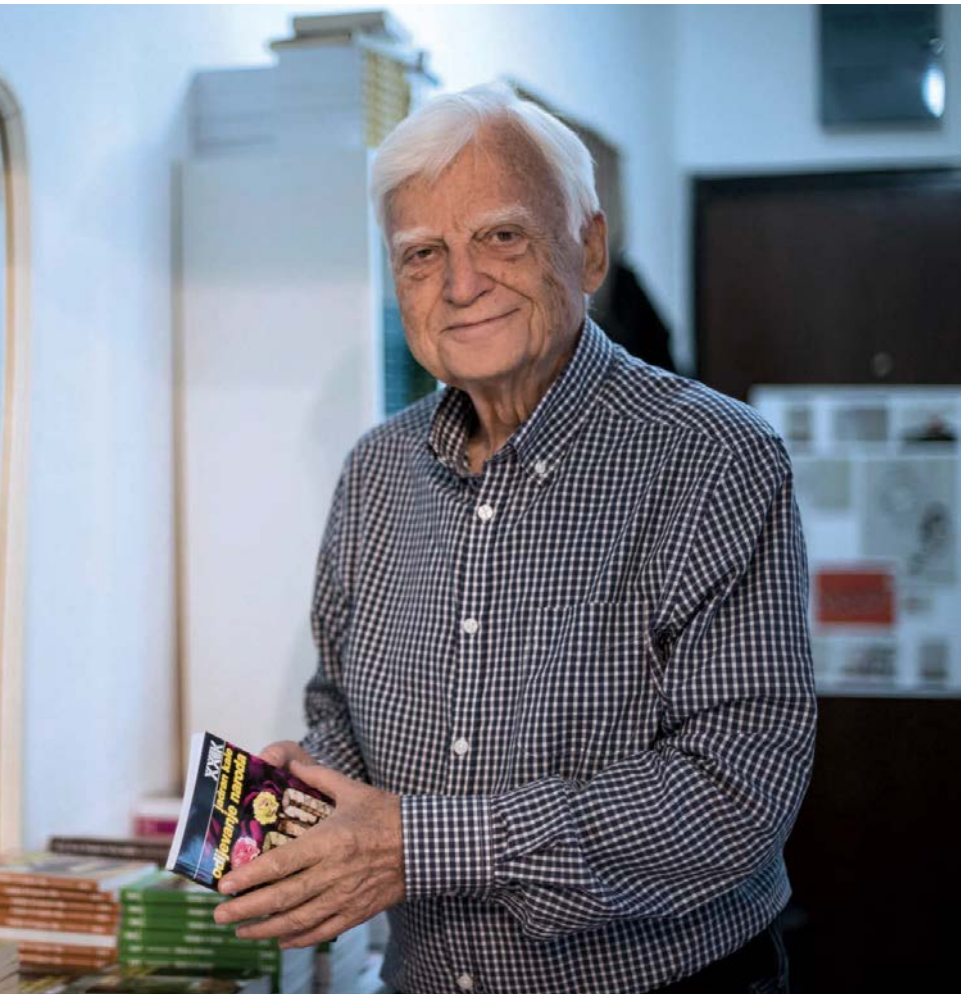
U okviru Biblioteke XX vek do sada je objavljeno 250 knjiga. Dvesta pedeseta se zove *Pola veka XX veka* i posvećena je obletnici edicije. Priredila ju je istoričarka Dubravka Stojanović, a u njoj se, osim njenog sveobuhvatnog uvoda, nalaze eseji saradnika ovog jedinstvenog naučno-društvenog projekta. Tih 250 knjiga možda nisu, iako se bilo nadati da hoće, promenili naše društvo, ali su svoje čitaoce mnogo toga važnog naučili – da budu bolji, pametniji, razumniji i drugačiji. Ovu ediciju objavljivali su mnogi izdavači (BIGZ, Prosveta, Čigoja štampa, Krug komerc...), ali je ona zadržavala svoji izgled, kvalitet i urednički pečat Ivana Čolovića.

Čolović je rođen 1938. godine u Beogradu, na Filozofskom fakultetu je doktorirao etnologiju 1983. godine i autor je brojnih nezaobilaznih knjiga iz oblasti etnologije i političke antropologije. Među njegovim najpoznatijim delima su *Divlja književnost*, *Bordel ratnika*, *Balkan – teror kulture* i *Smrt na Kosovu polju*. Za ovu potonju dobio je 2017. Nagradu "Mirko Kovač". Osim nje, dobio je i druga priznanja: Herderovu nagradu (2000), Orden viteza Legije časti (2001), Nagradu "Konstantin Obradović" (2006), zvanje počasnog doktora Varšavskog univerziteta (2010), nagradu "Vitez poziva" (2010) i medalju "Konstantin Jireček" (2012). Jedan je od osnivača čuvenog antiratnog udruženja nezavisnih intelektualaca "Beogradski krug".

"VREME": Postojalo je u bivšoj Jugoslaviji nekoliko važnih teorijsko-esejističkih edicija, ali je samo Biblioteka XX vek uspela da preživi i socijalizam, i ratove, i tranziciju, i ponovni uspon nacionalizma i ksenofobije. U čemu je zapravo tajna te dugovečnosti?

IVAN ČOLOVIĆ: Možda u tome što dugovečnost ove edicije nikad nije bila moj cilj. Nisam se trudio da Biblioteku XX vek po svaku cenu spasem i održim, da za nju pridobijem podršku vlasti i političke i kulturne elite. Naprotiv, moja izdavačka politika uvek je bila igra na va banque: ili će Biblioteka XX vek objavljivati ono što sam odabrao, sarađivati sa piscima i prevodiocima s kojima želim da sarađujem, ili je neće biti. Često su to bile knjige i autori koji nisu bili po volji vlasti i dominantnih elita. Zato je Dubravka Stojanović u knjizi Noga u vratima, koja je rezultat njenog proučavanja "političke biografije Biblioteke XX vek", rekla da je ova edicija imala više razloga da je nema nego da je ima. Jedan od razloga što je ova moja strategija, što se

neko pita

Fotografije: Marija Janković

ova moja igra ne sve ili ništa pokazala kao uspešna – bilo je uverenje predstavnika mejnstrima u izdavaštvu i kulturi da za to što ja radim, za knjige i autore koje objavljujem, sigurno imam podršku nekog moćnog zaštitnika. Nije valjda tako lud da sve to radi bez znanja i odobrenja moćnih ljudi.

A ko su bili vaši zaštitnici osim čitalaca, ljudi koji su podržali vašu Biblioteku?

Bilo je očekivanih i neočekivanih ljudi kojima su se dopale prve knjige Biblioteke XX i koji su je dočekali kao nešto novo, nešto potrebno. Očekivanu podršku dobio sam od mojih kolega i prijatelja, na primer, od prevodilaca Aleksandra I. Spasića i Slobodana Đorđevića, kao i od novinara Milana Vlajčića. Još više mi je značila podrška ljudi koje ranije nisam poznavao. Obradovao me je profesor jugoslovenske književnosti Mate Lončar kad je baš meni ponudio da objavim Krležine leksikografske marginalije, knjigu koju je on uredio i koju smo objavili 1972. godine pod naslovom *99 varijacija*. Uvek se rado sećam jednog jesenjeg dana 1973. godine kada je Dušan Makavejev došao u redakciju Duge, koja je u to vreme bila izdavač Biblioteke XX vek, upoznao se sa mnom i dao mi tri knjige s predlogom da ih objavim. Objavio sam dve: *Nemi jezik* američkog antropologa Edvarda Hala i knjigu francuskog psihoanalitičara Žana Mišela Palmijea o Vilhelmu Rajhu, o čoveku koji je, kao što je poznato, za Makavejeva bio izuzetno važan.

Koji su ključni i najzanimljiviji momenti u istoriji Biblioteke XX vek? Čega volite da se setite, a šta biste rado da zaboravite?

Sada, kad se navršilo 50 godina mog života sa Bibliotekom XX vek, radije se sećam lepih nego ružnih stvari. Bio je to, sve u svemu, srećan život. On mi je doneo prijateljstvo sa mnogim izuzetnim ljudima, od pisaca do štampara, od prevodilaca do knjižara. Naterala me je Biblioteka XX vek da, nje radi, pročitam mnoge knjige i tekstove koje inače ne bih. Ali sam je i iskoristio, da ne kažem zloupotrebio, tako što sam davao da se prevedu knjige sa jezika koje ne znam, knjige koje su mi bile potrebne za moj autorski rad. I kao što sam nedavno rekao odgovarajući na jedno slično pitanje, život sa Bibliotekom XX vek nije me finansijski usrećio, ali nije me ni ruinirao, što je često cena srećnog života.

Dakako da je to izuzetno teško sublimirati, ali da li biste mogli da nam ukratko kažete šta je XX vek poručivao našem društvu kroz sve ove godine? Šta ste zapravo vi kao urednik i tvorac edicije hteli da nam kažete kroz sve te divne knjige u ovih 50 godina?

Pa, poručivala je ova edicija, poručivali su njeni autori razne stvari. Ali sada, posle toliko godina, vidim da je sve te raznolike poruke povezivala jedna jednostavna: *Ovde smo ako neko pita*. To su poručivali moji autori, moji saradnici, zajednica koja je uvek bila neka vrsta male nezavisne književne republike, kako ljude okupljene oko Biblioteke XX vek naziva Katarina Luketić. Za sve nas biti "ovde" – značilo je biti izvan vladajućih ideologija, izvan ideologijama ograničenih kulturnih prostora, istovremeno na margini i u širokom svetu granicama nesputanog intelektualnog života.

Spomenuli ste marginu. Iako je Biblioteka XX vek okupila najznačajnije domaće (regionalne) i mnoge izuzetno važne strane autore, ona je istovremeno, i neprestano, bila

»

iskaz alternative i nekakvog kulturnog bunta. Šta to zapravo govori o našem društvu/našim društvima?

Tako je. Ova edicija okuplja, oko ove edicije se okupljaju ljudi koji ne prihvataju da služe etabliranom poretku, ustaju protiv njega, traže alternative. Ali predstavnici poretka, to jest dominantna politička i kulturna elita, takve "uzbunjivače" svrstavaju ili među patološke neprijatelje sopstvenog naroda, takozvane autošoviniste ili među strane plaćenike. Ako nećete da im se pridružite, a posebno ako još i ustajete protiv njih, za vas će reći ili da ste poludela ili da ste podmićena srpska duša. Karakteristike i istoriju takvog odnosa prema predstavnicima slobode i nezavisnosti u Srbiji opisala je Latinka Perović u knjizi *Dominantna i nepoželjna elita*.

A šta znači biti nepoželjan u Srbiji, kakve su konsekvence tog položaja, danas i u prošlosti?

Zavisi od toga u kom trenutku i za koga ste nepoželjni. U nekim okolnostima i nekim trenucima zaista ste u životnoj opasnosti, ali najčešće se nepoželjnost svodi na to da vas poželjni drže po strani, podalje od para i važnih položaja. Dakle, mogli su i mogu i danas nepoželjni da žive i prežive. Istina, skromno, siromašno. Nije tačno ono što ljudi često kažu da bi se opravdali što su govna: da će ih, ako pokažu da su ipak nešto više, to neminovno koštati života.

Čini se da nikada, međutim, niste bili u dubljoj ilegali nego danas, za Vučićeva vakta. Vaših knjiga nema u novim, šljaštećim knjižarama, ili se nalaze u dubokom zapećku. Retki su javni prostori u kojima je moguće organizovati promocije vaših knjiga ili organizovati rasprave na teme koje one pokreću. Šta je to tako subverzivno u njima da se i vaše knjige i vi lično nalazite na nekakvim "crnim listama" režima?

Meni je lakše da mislim kako je to moj izbor, nastavak moje strateške odluke da se držim margine, moje procene da je guranje među carske konje za mene i knjige koje objavljujem kontraproduktivno. Nema nas tu zato što ja neću tu da budem, a ne zato što nas režim neće. Ja sam, ako mogu da se malo našalim, stavio režim i njegove prijatelje na moju "crnu listu". Ali vidim, kad je reč o prijateljima režima u kulturi, da je njihov broj mnogo veći nego što se misli, da je, u stvari, lakše sastaviti kratku listu njegovih stvarnih protivnika. Kad to kažem, mislim pre svega na ideološke a ne na političke protivnike Vučićevog režima, na one, nažalost, sve ređe ljude koji zaista dovode u pitanje radikalni, ekstremni nacionalizam u osnovi ovog režima.

A gde se zapravo nalaze ostrva otpora? Vidimo da su i neki borci protiv nacionalizma u koaliciji sa SNS-om.

Ima ih. Eto, nas dvojica živimo i radimo na dva takva ostrva i pritom povremeno boravmo i na drugima njima sličnim, u Srbiji i izvan Srbije. Ono što mi radimo na našim ostrvima otpora, u našim knjigama i našim novinama, upravo pomaže ljudima da razlikuju prave i lažne protivnike režima i sistema.

Da li u Srbiji uopšte postoji nešto što se zove "kulturni život", a koji bi podrazumevao dinamiku, javnu polemiku, različita mišljenja?

Ima tu dinamike, ima i polemike, ali nema ili ima vrlo malo različitih mišljenja. Ima tuče, pa i one u pravom smislu, kafanske, oko fondova, oko nagrada, oko privilegija, ali tuče oko ideja i ideologija baš i ne. Čuvari ideološke pravovernosti (Kosova, Crkve i ćirilice, na primer) ne reaguju na retka osporavanja tog poretka, jer procenjuju da ne treba da tim osporavanjima daju prostor u medijima koje kontrolišu, a to su glavni, najveći mediji. Oni ostavljaju kritičarima poretka da se obraćaju publici nekoliko nezavisnih medija. I onda kažu: pa šta hoćete, u Srbiji možete da kažete šta god hoćete protiv vlasti, slobodna je to zemlja, a narod jasno vidi ko su ti koji tu slobodu zloupotrebljavaju, vide da oni rade o glavi sopstvenog naroda i za tuđ račun.

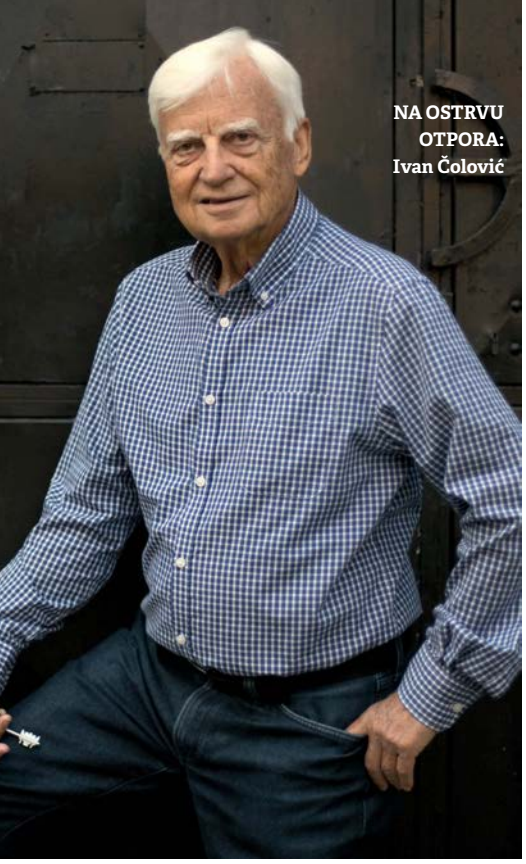
Kad je reč o ovoj temi, da iskoristim priliku da kažem da nam nedostaju istraživanja najvažnijih zvaničnih kulturnih institucija u Srbiji, njihove uloge u održavanju dominantne etno-nacionalističke ideologije u temelju postkomunističke Srbije. Takvih istraživanja bilo je devedesetih godina, na primer, u knjizi *Srpska strana rata*, koja je objavljena još 1996, ali nisam primetio da ima i novijih. Na primer, o Matici srpskoj i njenom navodnom patriotskom radu u kulturi ne znamo ništa izvan onoga što sama Matica o sebi govori. Međutim, koliko sam mogao da primetim, ova institucija ima važnu ulogu u stvaranju slike o srpskoj kulturi – žrtvi, kulturi na koju tobože sa svih strana nasrću njeni neprijatelji, te Matica mora protiv njih, kako se izrazio njen aktuelni predsednik, da vodi "kulturalni rat".

Godine 2007. odlučili ste da vašoj biblioteci nije mesto na beogradskim sajmovima knjiga i organizovali ste "paralelni sajam" u beogradskom Centru za kulturnu dekontaminaciju. Zašto ste tu odluku doneli i da li ste se ikada pokajali zbog nje?

Nisam se pokajao. Pokazalo se da je za Biblioteku XX vek veća šteta nego korist od učešća na velikom sajmu. Veliki sajam je reprezentativna politička slika srpske književne kulture, raspored i veličina štandova pokazuju ko je tu važan, ko je veliki, ko je moćan i, takođe, ko je mali i beznačajan, ko živi u senci velikana. Na toj slici se vidi da mali izdavači svoje mesto na sajmu prihvataju kao veliku čast, da su kooperativni, srećni što i oni učestvuju u toj "svetkovini knjige", kako režimski mediji vole da zovu ovaj sajam. Zato je učešće malih izdavača politički važno za organizatore sajma, jer mogu da kažu da su svi tu, da sajam okuplja i slavi sve što knjigu pravi, što knjigu piše i izdaje, što knjigu čita, malo i veliko, bogato i siromašno. E, pa eto, ja sam shvatio da u tom slavlju srpske knjige i kulture, koje je manje-više i slavlje srpske politike, ne treba da učestvujem. Vidim da su do istog zaključka došli još neki izdavači koji drže do sebe.

Šta su za vas značili susreti u CZKD-u? I da li će se "paralelni sajam" održati ove godine? Prošle godine ga zbog pandemije nije bilo.

Značili su mnogo. Karnevalska formula koju smo smislili dopala se našoj publici: fanfare, svečano otvaranje u kome učestvuju prijatelji Biblioteke, tombola, štand sa knjigama koje prodaju i njihovi autori, koktel. Nadam se da ćemo ove godine, kad se navršava 50 godina od osnivanja Biblioteke XX vek, bar deo tog programa moći da izvedemo. Radujem se što će sajam otvoriti književnik Sinan Gudžević, a brojeve tombole izvlačiti advokati Nikola i Jovan Barović, muž i sin Borke Pavićević. I na taj način ćemo se setiti Borke, osnivačice CZKD, koja je

NA OSTRVU OTPORA: Ivan Čolović

baš volela ovaj naš sajam, koji smo zajedno smislili i godinama zajedno organizovali, počev od prvog sajma 2007, koji je otvorio Dušan Makavejev.

Ove godine naši posetioci imaće priliku da vide izložbu fotografija koje je na prethodnim izdanjima našeg sajma napravio umetnički fotograf Srđan Veljović i da prelistaju a možda i kupe nove knjige koje ovih dana izlaze iz štampe: *Pomirenje i posljednji dani. Balkanske nacije u mitovima i muzejima slave, stida i srama* (Vjekoslav Perica), *Odijevanje naroda. Nastanak narodne nošnje* (Jadran Kale), *Saga o ćirilici. Ogledi o jeziku i nacionalizmu* (Ranko Bugarski) i *Pola veka XX veka*, zbornik u čast 50 godina Biblioteke XX vek, koji je uredila Dubravka Stojanović.

Čovek koji se ne poznaje dobro u izdavaštvo, rekao bi – obilazeći knjižare – da je ono u Srbiji u velikom procvatu. Kakva je vaša generalna ocena stanja u našem izdavaštvu i knjižarstvu?

Postoji razvijeno tržište određene vrste knjiga, pre svega komercijalne, lake literature. Ona ima svoju publiku i publika je zadovoljna, a zadovoljni su režim i dominantna elita, zadovoljni su što narod čita lepe i golicave priče o ljubavi i one strašne o zločinu, i one biografske o velikim ljudima, i one istorijske o slavnim vladarima, pa fantastične o svemiru i svemirskim putnicima i o svemu drugom lepom, poučnom i potresnom.

Ali pametni ljudi na vlasti i uz vlast znaju da ima čitalaca kojima treba i nešto teže, nešto o društvu, kulturi i politici, da čak ima i takvih koji bi da čitaju knjige o zločinima, o genocidu, o pravdi i nepravdi, o kriminalu i korupciji. I zato takvima izlaze u susret. Preko izdavača koje kontrolišu (Službeni glasnik, Zavod za izdavanje udžbenika, Hrišćanska misao, Catena mundi i desetak drugih) nude tumačenja svih tih teških i škakljivih tema, a u kojima srpska vlast, politička, vojna, kulturna, medijske, verska, crkvena, sportska – uvek stoji na braniku otadžbine. Tim tumačenjima, tim knjigama, otvorena su vrata glavnih medija, feljtonizuju se, ekranizuju, dramatizuju... A ono što nas nekoliko nezavisnih izdavača teorijske i humanističke literature imamo da ponudimo ostaje podalje od očiju publike, dostupno u nekoliko knjižara u Beogradu i možda u još dve ili tri u drugim mestima u Srbiji.

Jedan od važnih ljudi izdavačko-knjižarske scene, Đorđe Stojanović, koji je oko sebe okupljao male izdavače, preminuo je 2015. godine. Njegova kuća, Krug komerc, u jednom periodu bila je i izdavač Biblioteke XX veka, a on se lavovski borio da knjige malih izdavača dospeju do knjižara i kupaca. Mnogi nisu ni shvatali njegov značaj dok nije preminuo. Sada mali izdavači teže dolaze do knjižara, teže naplaćuju svoje knjige, a neki su se u međuvremenu i ugasili.

Da, kad je umro Đorđe Stojanović, Džo, kako smo ga zvali, ugasila se jedina distributerska kuća u Srbiji. Otada se izdavači koji nemaju svoje knjižare snalaze kako znaju i umeju. Ja sam morao da registrujem preduzetničku radnju i da ograničim broj knjižara kojima dostavljam naša izdanja jer ih uglavnom dostavljam svojeručno, nekad u kutiji za banane, nekad u kesi. Mali, ali nezaboravan spomen knjižaru Džou imamo zahvaljujući umetničkoj grupi Škart. To je knjižica – strip pod naslovom *Magla*, koja priča kako je Džo, vozeći društvo u svojoj "peglici", sleteo s puta i upitao se, kao Tito u filmu *Sutjeska – Gde smo to mi?*

Čitaoci i fanovi XX veka nedavno su, povodom obletnice, odabrali tri najbolje knjige edicije (*Imaginarni Balkan* Marije Todorove, *Orijentalizam* Edvarda Saida i *Izmišljanje tradicije* Erika Hobsboma i Terensa Rejndžera). Kada biste vi nekom veoma mladom čitaocu preporučili knjige iz Biblioteke koje bi morao svakako da pročita, koji bi vaš izbor bio?

Preporučio bih mu da na sajtu Biblioteke nađe našu prvu knjigu – *Uvod u permanentno obrazovanje*. Kad nju pročita, ne sumnjam da će se baciti na čitanje ostalih. I ja sam, kada sam tu knjigu objavio pre 50 godina, shvatio da moram da objavim još neku, da obrazovanje i izdavaštvo vrede kad su permanentni. Nikad niste sve naučili, nikad niste sve pročitali, nikad niste sve objavili. Međutim, ima dosta onih kojima je dosta znanja i knjiga. Zato ja moram da se takvima izvinjavam. Izvinite, kažem, ne mogu da se obuzdam, omakla mi se još jedna knjiga.

Za kraj: kako objasniti da između četiri zemlje bivše Jugoslavije koje govore isti jezik sa različitim nazivima, u tri smene danonoć traje međusobna razmena kiča i šunda, dok je prekogranična distribucija knjiga veoma otežana? U čemu se krije kvaka?

Kvaka je u tome što svaka postjugoslovenska država hoće da ima autonomnu nacionalnu kulturu i autonoman jezik. Za tu autonomiju smo se borili, kažu. To znači da razmena knjiga na jeziku koji se nekad zvao srpskohrvatski mora biti ograničena. Pre svega, to važi za knjige koje se smatraju "identitetski" važnima. Zato u školama i na univerzitetima nije poželjno koristiti dela na jeziku suseda. Ipak, sve više je ljudi koji te restrikcije ne poštuju, pa ja mogu da se pohvalim da imam relativno veliki boj čitalaca u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini. A ima i ljudi koji cene to što Biblioteka XX vek objavljuje knjige hrvatskih i bosanskih autora na jeziku kojim su napisane. Štaviše, objavljujemo i prevode na hrvatsku ili bosansku varijantu našeg zajedničkog jezika. Pravimo zbrku, znam. Ali meni ne polazi za rukom da se držim reda koji su nam postjugoslovenski nacionalizmi nametnuli, čak i bez neke subverzivne nakane ja ga stalno kršim. Težiti slobodi i nezavisnosti ovde po pravilu znači biti stalno u prekršaju. ¶

NEDIM SEJDINOVIĆ

Kad groteska kucne po

A. P. Čehov/ David Alić: *Ivanovo samoubistvo*;
Gradsko pozorište Semberija, Bijeljina; Premijera 8. 5. 2021;
Predstava gostuje 24. 10. u Narodnom pozorištu u Nišu i 25.10. na festivalu "Borini dani" u Vranju

Predstava počinje ispred spuštene zavese. Na sceni sede glumci i govore o tome kako im je reditelj dao zadatak da napišu oproštajno pismo, da se stave u poziciju samoubice i oproste sa sobom, svetom, bližnjima... Reditelj David Alić glumce na početku predstave zadržava u njihovim privatnim identitetima kako bi naglasio kontrast u odnosu na likove koje će igrati u komadu. Ostavlja im, kada se zavesa podigne i komad počne, njihova privatna imena, dok igrom prelaze u tok Čehovljevog komada *Ivanov*. Ovim postupkom on prvo identifikuje publiku sa ulogama koje će glumci poneti, a potom će *sfumato* prelaskom u tok komada publika biti snažno uključena u događanja na sceni. Alić će nas na samom početku uspešno i sa predumišljajem uvesti u Mučninu.

Alić (koji je i dramaturg u predstavi) u ovom komadu interpolira svoju interetaciju Čehova sa delovima Kamijevog *Mita o Sizifu*. Suicid je velika egzistencijalistička tema, tako da su razlozi za tu vrstu odluke i intervencije jasni. Žanr se od melodrame pomera ka tragikomediji apsurda. Prepoznatljiv je čehovljevski odnos prema vremenu, kao i akcentuacija interpersonalnih odnosa u komadu, različitih egzistencijalnih narativa.

Ivanov (Ivan Petrović) oženjen je Anom Petrovnom (Miona Marković), zatičemo ih u petogodišnjem braku. Saznajemo da je ona Jevrejka, da se odrekla svoje porodice da bi bila sa njim i da je smrtno bolesna. Ivanov je depresivan čovek, u velikim kockarskim dugovima, jasno beži od svesti o bolesti svoje žene, a Petrović ga igra kao čoveka koji je toliko potonuo u sopstvenu rezignaciju da ga je lakše prezirati nego sa njim saosećati. Sve vreme uloga Ivanova nosi breme nečeg nepodnošljivog. U gledaocu budi prezir prema predaji koja je lišena pobune. Buran je jedino Ivanovljev odnos sa

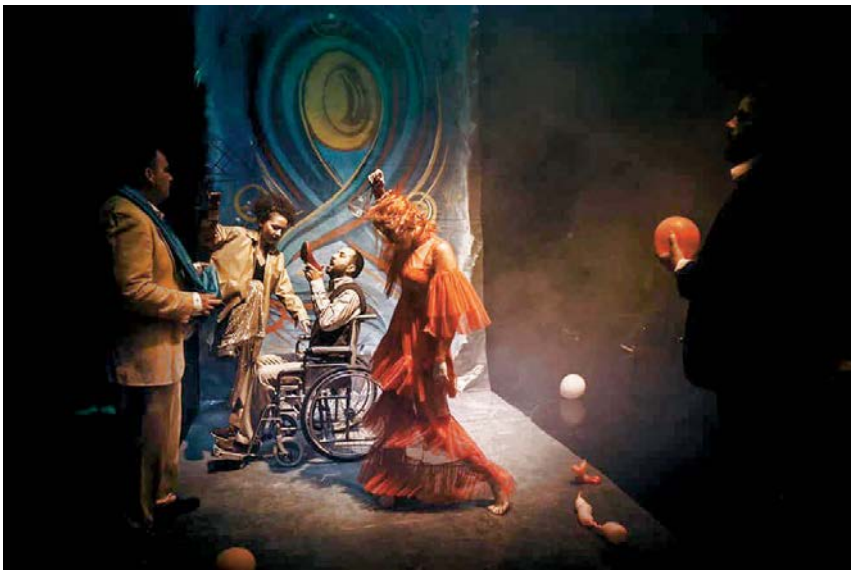

Foto: Bojan Petričević

Zinaidom Savišnom, kojoj duguje veliki novac (Mirna Jovanović).

Svet koji okružuje Anu i u koji su oboje uronjeni odiše malodušnošću spregnutom sa bestidnošću. Rasipanje vremena je zapanjujuća mora jer postoji svest o konačnosti i smrtnosti, a životom se niti vlada niti mu se predaje. Odustajanje postaje vodeći princip, a personalna dezorijentisanost stvara jaku teskobu. Teskoba je posebno naglašena i izoštrena u drugom činu koji se igra sa publikom na sceni, u sekvenci rođendana Saše (Marija Novaković). Žurka, sa stroboskopskim osvetljenjem, lošom muzikom, iznurujućim i besmislenim razgovorima. Skučenost i zaokruženost scenskog prostora stvara atmosferu nelagode, doživljaja bezizlaznosti i kroz veštu glumačku igru budi mešavinu anksioznosti i depresije. Jasno osetite ponor u koji vas nose uloge aktera drame. Preplavi vas doživljaj sirovog i neumitnog u svetu u koji ste zajedno sa izvođačima na sceni uhvaćeni. Još jedna u nizu slika koja to ilustruje jeste početak trećeg čina koji se otvara sekvencom, prikazom mnogobrojnih majmuna koji su na sceni umesto pijanih ljudi, klasična groteska čoveka lišenog svesti jer je sebi oduzima opijanjem.

Dramaturški elementi se bave egzistencijalijama u njihovim osnovnim pojmovima: vremenu, nemoći, bačenosti u ulogu, očaju i rezignaciji. U komad se po svojoj tematici, a sa fenomenološkog aspekta, preklapaju i interpoliraju, mada ne shematski, osnovne egzistencijalne teme predstavljene Kamijevim Sizifom. Dinamički aspekt dramaturške strukture je upotreba ličnog spram Uloga. Što je takođe svojevrsna interpolacija sa Kamijem jer egzistencijalizam uči da svoje životne uloge ne birate sami, već su vam dodeljene bez vašeg hotimičnog učešća. Bačeni ste u životnu ulogu i igrate je kako najbolje znate i umete u "svojim životima". Alić *Ivanovo samoubistvo* postavlja razumevajući Čehova (a i Kamija) u osnovnom egzistencijalističkom ključu, apsurdu. *Ivanovo samoubistvo* slika grotesku u sceni sa bezbroj plastičnih pištolja koji vise sa stropa na uzicama. Niz zbivanja: Anina smrt, pokušaj drugog braka sa Sašom (koja je u ovoj verziji trudna) i samo Ivanovo samoubistvo opcrtava odsustvo smisla kroz apsurd.

Likovni jezik (scenografiju i kostim radila je Marina Kolbianova) je jasan, sugestivan, gotovo plastičan. U drugom činu

ramenu

delo u galeriji naslikala je glumica koja igra Zinaidu Savišnu (Mirna Jovanović).

Gluma je dinamična, kreirana i kroz likove i kroz unutrašnje doživljaje. Ana Petrovna Mione Marković žena je slomljena bolešću, svesna da "odlazi" i prepušta se patnji. Ivanov Ivana Petrovića obesno je prepušten besmislu, sa njim se malo saoseća i lako ga se prezire. Slikarka i zelenašica Zinaida Mirne Jovanović nepodnošljiva je u svojoj svirepoj sebičnosti i pohlepi.

U predstavi *Ivanovo samoubistvo* reditelj prati sudbinu protagoniste kroz tekstualni susret Čehova, majstora groteske, i Kamija, majstora apsurda, a ako bismo se zaista dobro zagledali, videli bismo kako nas svojim nevidljivim prisustvom vreba Kafkin polucilindar.

Alić će predstavu zaokružiti apsurdom kroz ispevanu pesmu koju je napisala Miona Marković:

Ljubav nije dovoljna
ona traži zasluge.
Istinu kad nanjuši
možda duže ostane.

Ovaj cvet je šareni
kao moje godine.
Da li kada izbledi
krivićemo proleće?

Sa mnom ostani
još koji vek
Budi pored kad propadnem.
Budi tu kad ne volim ni sebe,
budi tu da ustanem.

Misao mi uhvati
pre nego što je razore
saveti i strahovi neke lažne gomile.
Duša mi je providna
kad nađe se sa tvojom.

Susret sa apsurdom je uvek dvojan kao što je i naša stvarnost data u dvojnostima. Umirući preživljavaju, zdravi i pravi umiru, empatični stradaju, a psihopate postaju heroji. Apsurd je da te uloge ne birate, već su vam date. Da li birate ili ste izabrani da svoju ulogu igrate, osnovna je poruka koju ovaj komad šalje; kada ostanete zaslepljeni verovanjem da ste sami birali, da ste kovač svoje sreće i da ste sami stvaraoci svog uspeha, groteska vas kucne po ramenu, osvrnite se i pogledajte. ¶

NATAŠA GVOZDENOVIĆ

Zamisliti i ostvariti promenu

Irena Ristić:
***Mala vrata: O zajedničkom i putevima radikalne imaginacije*;**
Geopoetika izdavaštvo 2021.

Ova knjiga se sastoji od nekoliko naučnih studija i istraživanja, ali se čita brzo i lako kao uzbudljiv roman. Autorka stavlja u zajednički okvir skup različitih pojava koje obeležavaju naše vreme i određuju pozorišnu umetnost, ali čiju međusobnu povezanost ne uspevamo da uhvatimo. A šta se to zapravo dešava? Izbezumljujuća trka koju trče glumci, reditelji, dramaturzi, plesači, direktori pozorišta – apsolutno svi bez izuzetka. Glumci koji bi trebalo da se bave tumačenjem dramskih likova jure sa probe na snimanje TV serija ili žive na ivici egzistencije. Reditelji isto tako. Umetnici na vaninstitucionalnoj sceni umesto da se bave pozorišnim istraživanjima, popunjavaju gomile formulara, a zatim svoj rad prilagođavaju tim formularima. Upravnici pozorišta se bore sa komplikacijama koje su produkt protivurečnih propisa, političkih trzavica na lokalu i nedostatkom para, te im pravljenje repertoara i briga o ansamblu dođe kao čista razonoda. Umetnici koji dignu glas protiv neke očigledne nepravde budu "sklonjeni" ili ako uspeju da sačuvaju angažmane, optuženi da izigravaju buntovnike kojima odlično ide u ovom sistemu. Svako od nas se suočava sa ovim problemima i obično ih definišemo kao krizu pozorišta, gubitak pravih vrednosti, zanemarivanje kulture i obrazovanja u doba tranzicije... Irena Ristić tvrdi da su sve ovo samo različite emanacije jedne iste činjenice: neoliberalni kapitalizam (zlo)upotrebljava ljudsku kreativnost radi povećanja dobiti i sprečava da se organizujemo u zajednice koje bi se mogle odupreti eksploataciji. Živimo u sistemu koji je građane ubedio da je ovakav život neminovnost te oni provode dane u kukavnom dovijanju kako da se prilagode nametnutom obrascu. A kako je sve počelo?

Počelo je "krađom" pojma *kreativnost*. Kreativnost je, zaista, jedan od najviše upotrebljavanih pojmova u savremenom društvu i primenjuje se na sve i svašta, ali se suštinski svodi na veštinu prilagođavanja (radi preživljavanja) ili na sposobnost proizvodnje tj. kreiranja dobara za potrebe tržišta. Takođe, prednost se daje individui, a zamagljuje se značaj zajednice koja podržava onog koji stvara. Ako makar malo razmislimo, shvatićemo da je u realnom životu zaista tako. Koliko puta ste u medijima slušali o izvanrednom srpskom naučniku (umetniku) i imali osećaj da se taj čovek pojavio niotkud, da je samonikao i da je uspeo uprkos svemu oko sebe? Ovakvim medijskim predstavljanjem kreativnog pojedinca zamagljuje se činjenica da je kreativnost imanentna ljudskom biću i da joj je potrebna kontinuirana podrška da bi mogla da se razvija. Ako se pravilno neguje, kreativnost se unapređuje sa godinama, ili zakržljava ako se ne podstiče. Ali najvažnije od svega je da smisao kreativnosti nije da se nešto proizvede već da svet učini boljim mestom za ljudski život – zahvaljujući svojoj kreativnosti, čovek može da zamisli ono što ne postoji umesto da se prilagođava postojećem. Suštinska razlika između istinski humanog i demokratičnog društva i sistema neoliberalnog kapitalizma jeste u tome što neoliberalni kapitalizam rado koristi humanističke ideje ako utvrdi da je na njima moguće zaraditi jer je profit, a ne čovek, ono što ga interesuje. Složićemo se svi da smo ovu lekciju dobro izučili u Srbiji.

U poglavlju "Mala vrata", po kome je knjiga i dobila naslov, autorka navedene teze detaljno obrazlaže objašnjavajući nam kako je neoliberalni kapitalizam ušao na mala vrata u naše živote. Čitajući njenu knjigu, počinjemo da prepoznajemo različite mehanizme koji nas teraju da učestvujemo u igri u kojoj možemo biti samo gubitnici. Međutim, ova temeljna analiza nema za cilj da samo konstatuje problem već i da sugeriše moguće rešenje. Irena Ristić smatra da društveno ustrojstvo možemo da promenimo ako promenimo način na koji gledamo na pojam kreativnosti. Akcenat treba premestiti sa adaptivne na transformativnu funkciju kreativnosti zato što kreativnost može da promeni svest. Prvi uslov da bismo izvršili promenu je da možemo da je zamislimo. Takođe, da bi se promena dogodila, potrebno je da se kreativnost sa nivoa usamljenog (kreativnog) pojedinca podigne na nivo zajednice. Pomaka nema ako je pojedinac sam i izolovan, jer kapitalizam upravo na takvima najbolje zarađuje.

I tu dolazimo do onoga zbog čega je pozorište zaista važno – pozorište ima moć da izolovane pojedince poveže u zajednicu. Treba se okrenuti neposrednoj zajednici, to jest onima koji nas okružuju, sa kojima stvaramo pozorište i za koje stvaramo pozorište. To je, naravno, veoma teško i Irena Ristić to najbolje zna – ona je jedna od osnivačica družine *Hop. La!* i članica Združene akcije "Krov nad glavom". U svojoj knjizi ona veoma hrabro i posvećeno iznosi saznanja o izazovima aktivističkog rada. Kada umetnici

organizovani u aktivističke grupe naprave stvaran i kvalitativan pomak, neoliberalni kapitalizam grabi novostečenu vrednost. Uspešne tehnike i metode pozorišta za zajednicu koriste se za socijalni inženjering. To se postiže na taj način što se umetnici guraju ka tome da primenjuju pozorište u socijalnom radu i čak se time uslovljava finansijska podrška umetničkim aktivističkim grupama. U našoj praksi nezavisnih pozorišnih inicijativa to je zaista tako – one opstaju zahvaljujući tome što svoje umetničke ciljeve prilagođavaju projektnim zahtevima finansijera i to je uobičajena praksa.

Onaj ko nema stalne prihode suočen je sa stalnim strahom za egzistenciju. Neoliberalni kapitalizam se hrani strahom građana, pa je tako "utisnuo" i strah od zajedničke (društvene) svojine (poglavlje "Strah od zajedničkog"). Veoma je inspirativna priča o tome šta se dogodilo kada su umetnici u jednom profesionalnom pozorištu od dela rediteljskog honorara napravili budžet zajednice. Ideja da nešto nije moje ili tvoje već zajedničko mnogima je "zamirisala" na društvenu svojinu i socijalizam i odmah su na površinu isplivale nepravde i lične frustracije. Posebno je zanimljiv (i drugačiji od svega što se kod nas piše o pozorištu) blok pod nazivom "Ljubav u pozorištu" u kome autorka (po obrazovanju rediteljka i psiholog) istražuje kako se razvijaju međuljudski odnosi tokom proba i igranja predstava. Rad u pozorištu menja one koji u pozorištu učestvuju, ali može da promeni i čitavo društvo pod uslovom da shvatimo da imamo kapacitet za radikalnu imaginaciju. Pozorište može biti put za konstruisanje zajedničkog shvaćeno ne kao stanje već kao radikalni politički proces, zaključuje Irena Ristić na kraju ove inspirativne knjige, koju će rado čitati ne samo njeni studenti na FDU već i svi oni koji su spremni da zamisle promenu. ¶

MARINA MILIVOJEVIĆ MAĐAREV

Gipki ples u tami

Sa slušalicama na glavi noge se nekako i pomeraju, ali ako ih sklonite sa ušiju, čuje se samo šum obuće i pevušenje onih koji su dočekali neku svoju omiljenu numeru. Naravno, kada Tasha, koja stoji za svojim miks-pultom, pozove na veći doprinos, ti sporadični glasovi stapaju se u horsko pevanje

Za "Vreme" iz Njujorka

Mada ime Tashe Blank nećete naći na vrhu lista najpoznatijih njujorških DJ-eva, ona ima vernu publiku u tom gradu koji pulsira svojim ritmom i bez muzike od koje vibriraju vrata klubova duž Menhetna i Bruklina. Od kada je organizovala prvi *The Get Down* popodnevni *party*, a to su one žurke gde se ide na ples pravo sa posla a stiže kući na večeru, neprekidno je rastao broj onih koji su dolazili u Cielo i VIP Room zbog njenih setova. Prepoznajući u tim nastupima izvorni *house*, taj krug posvećenih Njujorčana je sa nestrpljenjem iščekivao svaki Tashin sledeći nastup, bez obzira da li je zaista reč o stanovnicima ovog grada, ili obližnjeg Nju Džersija i Konektikata, koji sebe tako doživljavaju i nazivaju.

Nije to baš isto kao kada oni iz Zaklopače, Besnog Foka ili Jagnjila kažu da su Beograđani. Stanovnici Vihokena, Hobokena ili Griniča i nemaju previše izbora. Kada, izlazeći iz svojih stanova, vide obrise Menhetna ili Rod Ajlanda preko puta, ne mogu ni da kažu da nisu iz Njujorka, ovaj grad usisava sve oko sebe, sviđalo se to ili ne onima koji su se sklonili po strani od njegove brzine, zgrada koje paraju nebo, sirena bez kojih ne može da se vozi, beskućnika koji spavaju na trotoarima sa jastucima ispod glava, uličnih šahtova iz kojih se stalno nešto dimi, rastojanja zbog kojih se provode sati u prevozu ili džinovskih klupskih zvučnika od kojih vibriraju stakla na prozorima okolnih zgrada. Koliko god je i sama Tasha, u svojoj ranoj fazi, izborom *Keleketla* ili *Lil Jona* doprinosila tome, njeni poslednji nastupi poštedeli su takvih stvari bar one koji su na njenoj *mailing* listi.

U njihov inboks stigao je pre nekoliko dana Tashin mejl naslovljen *humxnsima* što je, inače, tipično obraćanje štovalaca rodne neutralnosti, da se pripreme za ples na Brooklyn Waterfront-u, podgrevajući neizvesnost gde će to tačno biti. Uz motivacione poruke kako "hrabrost ne može ništa bez osećanja", da "snaga nije isto što i kontrola", a da je "kuća uvek mesto unutar nas samih", potom je stigla informacija da se dođe do North 6th St Pier oko sedam sati popodne kako bi se izbeglo čekanje u redu.

Preporučuje se udobna obuća, uz upozorenje da se ne bacaju otpaci i čuvaju mobilni telefoni u kojima su obično svi kontakti, aplikacije za kreditne kartice, račune u bankama, karte za prevoz, potvrde o vakcinaciji i sve ostalo bez čega ne može da se živi. U Njujorku možete da iskočite iz kreveta i odete u pidžami do obližnje prodavnice bez privlačenja bilo čijeg pogleda, ali ako ne znate broj mobilnog, poštanski kod svog mesta ili *social security number*, sigurno ćete izazvati veće podozrenje od onih koji su, naprežući se da čuju uobičajene Tashine uvodne numere Waajeeda ili Junior Sancheza, dolazili iz pravca Kent Avenue vadeći iz džepova bombone sa kanabisom za koje se, inače, odlazi u obližnji Masačusets, pošto prodaja takvih stvari nije legalna u državi Njujork. »

Naravno, tokom povratka iz šopinga valja poštovati propise na putevima, jer policija nikoga ne zaustavlja bez razloga, ali ako to već urade, lako se mogu zainteresovati i za ono što se nalazi po pretincima kola.

No, ni oni koji su te večeri bili skloniji pijuckanju vode od nalivanja bruklinskim *Mosaicom* ili grickanju *naggetsa* na čijoj su kutiji precizno ispisani procenti THC-a, nisu mogli da čuju ništa više od ritmičnog brujanja ulice. U daljini se jedino videla grupa ljudi koja je poskakivala na obali Ist rivera u mukloj tišini.

Uskoro je svima njima zajedno postalo jasno zašto nema zvuka. Na prilazu betonskom doku, uz pokazivanje elektronske karte iz mobilnog, dobijaju se *bluetooth* slušalice iz kojih trešti *Tambo* Ghetta Kumbea. Naravno, šanka sa pićem nema, tako da onima koji se nisu pripremili preostaje jedino da zavide svima koji gipko plešu u tami. Bio je tu, doduše, neki kiosk gde se prodavao Budweiser i Lite, ali niko ne pije pivo na ulici. To je, inače, i zakonom zabranjeno, a sve što je nedozvoljeno u očima smernih građana Amerike, bez obzira da li provode život po klubovima ili Wall Street-u, liči na tešku nepristojnost.

Sa slušalicama na glavi noge se nekako i pomeraju, ali ako ih sklonite sa ušiju, čuje se samo šum obuće i pevušenje onih koji su dočekali neku svoju omiljenu numeru. Naravno, kada Tasha, koja stoji za svojim miks-pultom, pozove na veći doprinos, ti sporadični glasovi stapaju se u horsko pevanje čitavih pesama, njima je to, uostalom, maternji jezik. Toj skladnosti doprinose i oni koji, u pauzama između ovakvih večeri, očigledno pohađaju časove pevanja, jer je sve ono što neko može da uradi da bi bio bolji opšte društveno podržano i prigrljeno. Isto je sa plesom, nemali broj onih koji su se zatekli te večeri na dokovima Bruklina sasvim sigurno je proveo brojne dane po školama za igranje.

No, i bez tih umeća se nekako može. Sam *silent disco* je po sebi više nego dovoljan za one koji znaju jedino da pocupkuju u mestu, stide se da pevaju, nisu bili u Masačusetsu, a krenuli su prekasno prema Bruklinu da bi, uz podršku usputnih barova, mogli slobodnije da zaplešu gledajući beskrajna svetla Menhetna preko puta, sa neke potpuno nove strane. ¶

SLOBODAN KOSTIĆ

Magija nebitnosti

Danas *Nevermind* slušamo pre svega kao kolekciju predivnih numera – i Kobejnov glas, koji nam saopštava često uznemirujući tekst, zapravo je čudesan zvučni dodatak neobičnim harmonijama, uvek za mrvicu uvrnutom ritmu, naglim no svejedno sasvim prirodnim i atletski koordinisanim promenama raspoloženja unutar jedne iste kompozicije, na potezu od elegije do violencije

When I was an alien
Cultures weren't opinions...
Never met a wise man
If so, it's a woman...
Just because you're paranoid
Don't mean they're not after you
(NIRVANA, *TERRITORIAL PISSINGS*)

Znate ono pitanje – da li se sećate gde ste bili tog i tog datuma kad se nešto značajno desilo? Verovatno se niko od tada prisutnih neće setiti gde je tačno bio 24. septembra 1991, pa ipak je to datum koji je obeležio istoriju popularne muzike. Tog dana su, naime, izašla dva albuma, dve obećavajuće američke rok grupe: prva, Nirvana, mnogima je delovala kao ekipa rođenih luzera iz kišnog Sijetla, u blago rečeno zaturenoj državi Vašington; druga, Red Hot Chili Peppers, bila je malo starija i poznatija, iz "suncem okupane" Kalifornije, ali i ona sa članovima u statusu beskorisnih propalica. Godinu dana kasnije, zahvaljujući albumima *Nevermind* i *Blood, Sugar, Sex, Magik*, i jedni i drugi biće prepoznati kao nešto više od običnih rok grupa – radilo se o kulturnim fenomenima više kategorije, koji će obeležiti svoje doba.

Retko se dešava da neko popularno muzičko delo preskoči vreme i ostane u ušima zauvek. Na Zapadnoj obali SAD, u jesen 1991. bilo je mnogo toga novog i u fazonu. Protagonisti su bili klinci iz raspadnutih porodica, mladi u zemlji koja za njih nije imala vremena, otpadnici od svega što je imalo svoje utemeljenje u Zalivskom ratu ili tekućem krahu Sovjetskog Saveza. Ni recesija ih nije mnogo doticala jer otkad znaju za sebe, bili su bez posla i čak primisli da bi ga ikada, takvi kakvi jesu, mogli dobiti. Da i ne govorimo kako je, u tom trenutku, rat u bivšoj Jugoslaviji u svom punom usponu, takođe. To što se tiče ovdašnjih klinaca, jednako zbunjenih, poništenih i suočenih sa sopstvenim Vijetnamom, poput one prethodne američke generacije. Svet je i tamo i ovde izdisao na onoj zlokobnoj okuci reke iz istoimenog filma Tima Hantera (*River's Edge*), i to na vrlo sličan način.

Luksuzno remasterizovano reizdanje Nirvaninog *Nevermind*, povodom godišnjice izlaženja (sa dodata 4 cela koncerta iz tog perioda!), upravo nas podseća da je muzika nekad umela da ujeda i govori istinu. Od tog albuma *grunge* je postao pogled na svet, neka vrsta *punka* za kraj veka, istorije i geografije kakvu smo dotad znali. Konačno je uvršten u zbirku Kongresne biblioteke (2005), kao kulturni artefakt od posebne važnosti, što je jedno od važnijih priznanja da je pop ipak vrhunska umetnost.

SLUČAJ PRVI – NIRVANA: NEBITNO

Kad je Nirvana, kao talentovani sastav iz Sijetla, počela tokom 1990. da šalje okolo svoje najnovije demo-snimke, koji će kasnije postati osnov za album *Nevermind*, stvari nisu izgledale nimalo ružičasto. Njihova matična nezavisna izdavačka kuća, Sub Pop, bila je na ivici bankrota i aktivno je tražila način da se proda i postane deo neke velike etikete. Bend je napustio bubnjar Chad Channing, koji je sa njima snimio vrlo dobar debi *Bleach* – tek ga je zamenio novi momak neizvesnog potencijala, pod imenom Dave Grohl. Osnivači Kurt Cobain i Krist Novoselić verovali su da treba da zauzmu novi pravac, sa možda malo više melodije

i jednostavnijim tekstovima, unutar buke koju su već uspešno pravili. Ali, puna istina bila je da sudbina njihovog momačkog benda u tom času deluje krajnje neizvesno.

Zahvaljujući činjenici da je draga poznanica Kim Gordon, iz benda Sonic Youth, rekla poneku lepu reč onde gde treba i zauzela se za njih, moćni Geffen Records ponudio je Nirvani 1991. pristojan ugovor i skroman avans za snimanje albuma u Kaliforniji, sa producentom za koga su sami verovali da ih razume – Butchom Vigom. No, situacija u njihovim džepovima bila je takva da su pre toga morali da održe jedan klupski koncert da bi uopšte skupili pare za benzin i kolima došli do Los Anđelesa. Upravo na tom nastupu svet je prvi put čuo pesmu pod imenom *Smells Like Teen Spirit*.

Rad na snimanju ploče bio je efikasan jer su nove stvari već bile tu, pa je glavni deo posla okončan početkom leta. Koliko god se Cobain opirao suvišnom "umetničarenju", ponekad bi uspeli da ga ubede da nasnimi svoj vokal ("To je radio i John Lennon", rekao mu je producent i prelomio ga), dok je za finalni miks doveden Andy Wallace, poznat po radu sa metalcima (grupom Slayer, pre svih), te je Nirvanin zvuk dosegao nepoznatu sferu, u kojoj su se mešale pop melodičnost i agresivna težina *speed* metala. Cobain je prvobitno maštao da ploču nazove "Sheep", jer je smatrao da običan svet sluša i veruje u sve što mu se servira, naročito od vlade SAD – prave ovce za šišanje. Kasnije je rešeno da za ime bude ipak iskorišćena jedna fraza, sama po sebi besmislica, tim pre što je bila i nepismeno zabeležena: to *Nevermind* umesto logičnog *Never Mind*, sugerisalo je da autoru ništa nije bitno, pa čak ni to da mu *nije bitno*.

AMERIČKA PALANKA

Nakon što se album najpre u krajnje stidljivom tiražu našao u američkim i britanskim prodavnicama ploča – na Ostrvu je Nirvana, uostalom, u svojim ranim "Bleach" danima privlačila mnogostruko veću pažnju nego u domovini – stvari su počele polagano da se zahuktavaju. Debitujući na 144. mestu *Billboard 200* top liste, Nirvanin *Nevermind* se pre polovine januara naredne godine popeo pravo do broja 1, zbrisavši hvaljeni *Dangerous* Michaela Jacksona sa trona najprodavanijih albuma (da bi do 2021. prešao neverovatnih 30 miliona prodatih kopija). Činjenica da su klinci, na pogonu medijski sveprisutnog singla *Smells Like Teen Spirit*, sebi za božićne praznike te 1991. poklonili primerak Nirvanine nove ploče, označila je trenutak konačnog prodora alternativnog roka u muzički mejnstrim i, štaviše, njegov trijumf na dotad neprijateljskoj teritoriji.

Ovako neočekivana, a generacijama nakon 1970-ih uzaludno priželjkivana pobeda nezavisnog zvuka nad degenerisanim pop i kvazi-hevi metal hitovima, uvela je *grunge rock* pravo u elitni smeštaj muzičke industrije. Ono što je do tada bila ljubomorno čuvana tajna frikova iz provincijskog Sijetla, malograđanski učmalog u odnosu na razuzdano snobovski Los Anđeles ili svim mogućim elitističkim oštricama nabrijani Njujork, odjednom je postala caka sezone, udica na koju su se upecali moćni muzički magnati. Besprizornici sa pacifičkog severozapada i njihov do tada neugodan miks *hardcore punka*, ranog *heavy metala* sa distorzičnim *noise* konstrukcijama u tretmanu instrumenata – momentalno su zapalili diskografske police. Enormnim uspehom svog albuma *Nevermind*, Nirvana je izvojevala bitku za sve – i to ne samo za svoje *grunge* drugare u notorno tmurnom Sijetlu, nego i za alternativne heroje prethodne generacije, poput zlosrećnih Hüsker Dü, neumornih Black Flag, od alkohola razvaljenih The Replacements ili kultnih Dinosaur Jr.

Ali, mimo sociološko-staleške analize stanja duhova u široj Nirvaninoj kreativnoj postojbini, kao i pre svake priče o milionskim tiražima na vrhu sveta ... leži muzika. I Kurt Cobain. Jednom nazvan "Džonom Lenonom probuđenog Severozapada", ovaj ranjivi i beskompromisni momak, poreklom iz rasturenog doma u

Foto: Julie Kramer

obližnjem Aberdinu, nakon mahnitog i plemenitim metalom brutalno sasečenog *Bleach*, zaputio se tragovima iščašene romanse i suspregnutog besa na narednom albumu *Nevermind*. Iako pesme svojom neprolaznom skladnošću i rafiniranom čulnom lepotom prizivaju majstorstvo i maštu jednih The Beatles, izgleda da su Cobainova umetnička predanost i *grungeu* sasvim nesvojstven perfekcionizam ovde više bili podstaknuti bar jednom njegovom do tada poznatom disfunkcionalnom ljubavnom vezom (reč je o veoma zanimljivoj personi, američkoj nezavisnoj muzičarki i feministkinji Tobi Vail), koju je teško preboleo. Iako je muzika dolazila, po njegovom sopstvenom tvrđenju, uvek kao prva ispred svega ostalog, njegovi nesvakidašnji stihovi bili su po mnogo čemu centralno mesto ličnog stvaralačkog dejstva. Oni su hvatali njegov dah i u svom ocrtavanju emotivne konfuzije bili nečuveno stvarni, koliko sâm čovek to može da bude. Kaže se da je umeo da ih popravlja do poslednjeg trenutka, doslovno do u minut pre ulaska u studio, sledeći svoj instinkt koji mu je nalagao da stvari iskaže tačno onakvim kakve su bile.

Kurt Cobain bio je, međutim, i više nego u pravu. Danas Nirvanin *Nevermind* slušamo pre svega kao kolekciju predivnih numera – i njegov glas, koji nam saopštava često uznemirujući tekst, zapravo je čudesan zvučni dodatak neobičnim harmonijama, uvek za mrvicu uvrnutom ritmu, naglim no svejedno sasvim prirodnim i atletski koordinisanim promenama raspoloženja unutar jedne iste kompozicije, na potezu od elegije do violencije.

Ima njih nekoliko što čine okosnicu albuma, i sve redom ocrtavaju ljude koji su na neki način odistinski postojali, »

čineći *Nevermind* prepoznatljivom kolekcijom karaktera: sa svojim seckavim gitarskim ritmom, kao ozlojeđenim naličjem onog rifa iz *Wild Thing* grupe The Troggs, uvodna *Smells Like Teen Spirit* besmrtan je urlik iz svima poznate otuđenosti tinejdžerstva; *In Bloom* kroki je onih lažno *cool* alternativnih tipova kojima oduvek vrve koncerti; *Come as You Are* opisuje "kako se od ljudi očekuje da se ponašaju" mada je svako sposoban da donese neko iznenađenje sa sobom. Fantastičan, teskobno melodičan početak, potom se ruši na nas kroz tri sledeće numere pojačane agresivnosti: tutnjajuća *Breed* izniče iz adolescentske apatije unutar izmišljenog savršenstva američkih predgrađa, *Lithium* kida svojim opisom ljudi koji nalaze lažno umirenje u religioznosti ili sedativima ili oboma istovremeno, da bi *Polly*, jedna od najstarijih iz repertoara, evocirala stvaran događaj – otmicu i silovanje devojčice od 14 godina nakon izvesnog rok koncerta. Posle toga nekako prirodno dolazi ekstremna, bela buka *Territorial Pissings*, kao vrh ovog opisa tihog užasa Amerike, malih gradova i sitnih duša, koje je Cobain tako uspešno razotkrio. Ostatak albuma samo dopunjava Cobainovu savršenu, stravičnu metaforu onoga u šta se Amerika pretvorila usled decenije *reganovštine* – u polupanu, epohalnu zabit. Stoga posebno mesto pripada završnoj kompoziciji *Something in the Way*, što uz violončelo opisuje četiri meseca koje je Kurt svojevremeno proveo kao mali beskućnik, neutešno i bez mogućnosti da se izvuče odatle. Iz selendre (čitaj: američke palanke) jednostavno se ne može pobeći.

Zato je *Nevermind* veličanstvena apoteoza klinačkoj anksioznosti, u čijim ste mušičavim lavirintima često bezdušno odbačeni od svakog ko je iole u stanju da vam pruži ljubav i utehu. I tu zaista spasa nema. Čak i politički posmatrano, Cobainova ukleta samosvest i Nirvanin antimaterijalistički protest obeležili su ne samo taj naraštaj, nego i sve one koji su došli kasnije – u tome je veličina albuma *Nevermind*, kao poslednjeg rokenrol krika koji je odjeknuo svetom.

SPOZNAJA O BESMISLU

Nirvana je ponudila veliko finale za naše, u to vreme još uvek obične ljudske živote, dolazeći na kraju niza velikih rok bendova što su nam sve vreme drugarski poručivali kako se jedina istinska sreća pronalazi u onim egzistencijalnim opredeljenjima za koja se sam slobodno odlučiš. Uspeh u životu, međutim, već u vreme generacije X postao je krajnje relativna stvar, i to saznanje da više nema dobrog izbora, jer je svaki korumpiran, ostalo je uklesano u stihove Nirvane kao mantra. Sudbonosna težina spoznaje o besmislu onog što se smatra postignućem u globalnom društvu, ostala je da visi u vazduhu kao giljotina nad svima koji su došli kasnije. Onaj ko se danas, u ovom hiper-plutokratskom okruženju, uopšte pita šta bi to bio uspešan život, mora da se nosi sa činjenicom kako to uopšte nije ono što se servira kao poželjan recept ili da pristane na beslovesno postojanje u "reality" cirkusu. Jer Kurt Cobain je tako davno, a ipak tako skoro, prozreo tu koristoljubivu laž i nemoralnu pustinju što zbog nje vlada svuda oko nas – u kojoj ništa zaista nije važno.

Ili, kao što on reče: nebitno je čak i to da je nešto *nebitno*. ¶

ZORICA KOJIĆ I DRAGAN AMBROZIĆ

(nastavak sledeće nedelje: Red Hot Chili Peppers)

Jel' znaš šta mi nije jasno?

Nekoliko neodgonetljivih dilema iz lade samare

Piše:
Goran Vojnović
Pisac i reditelj iz Ljubljane

U posljednje se vrijeme često vraćam u našu ladu samaru koja se preko Iriškog venca spušta prema Rumi iza koje će se priključiti na autoput prema Zagrebu. Vraćamo se iz Novog Sada iz posjete onom dijelu očeve familije koja je u ratu prebjegla iz Bosne u Vojvodinu. Dug je put pred nama, ali je izvjesno da će biti prekratak za sve naše utiske, jer o čem god da krenemo govoriti, vratit ćemo se jednom te istom pitanju. Pitanje je to na koje mi ne znamo pronaći odgovor, ili nas odgovori koje ćemo u ladi samari pronaći neće zadovoljiti pa ćemo si to pitanje ponovo postavljati ne bi li nas ponavljanje istog pitanja barem malo približilo odgovoru.

"Jel znaš šta mi nije jasno?", svaki put će na isti način moj otac prekinuti tišinu i pokrenuti novi krug u kom ćemo nas četvero u ladi samari uzaludno pokušavati da zajedničkim snagama objasnimo kako je moguće da naši u Novom Sadu imaju tako drugačije poglede na neke stvari od nas. Neke stvari su, naravno, bile rat i Slobodan Milošević i sve što je sa njima povezano i mi ćemo sve do Ljubljane jedno drugo nastaviti zapitkivati kako je moguće da oni o svemu tome tako krivo i pogrešno razmišljaju, da tako ne znaju šta se dešava, da ne vide da ih na toj njihovoj televiziji i u tim njihovim novinama lažu i obmanjuju.

Jedino kakvo-takvo objašnjenje koje smo tada imali bilo je da su naši Novosađani samo jednu televiziju gledali i jedne novine čitali i sa jednim te istim ljudima se družili, dok smo mi ipak gledali i HTV i TV Sloveniju, a ponekad čak i CNN, i čitali smo i "Dnevnik" i "Feral", te tu i tamo "Globus" i "Mladinu". Mi smo uz to i putovali po svijetu i sretali razne ljude odasvuda, a prije svega nismo bili protjerani iz svojih domova te smo zato imali jedan neopterećen i širi pogled od njih.

Ne zadovoljava nas to snishodljivo objašnjenje, ali pošto ne umijemo naći drugo, neprestano se vraćamo do RTS-a i "Politike" i Pinka, do izbjeglištva i siromaštva, do sankcija i Miloševića. I na kraju se više i ne ljutimo na njih koji ne shvaćaju i ne vide i ne znaju i ne razumiju, već nam ih samo bude žao i bude nam žao što smo se svađali sa njima oko politike, jer su oni ipak naši i jer ih volimo i jer oni vole nas i jer se nismo baš dugo vidjeli, a baš smo kratko bili. I onda u ladi samari zavlada tišina sve dok otac, sada već od muke, ponovo ne progovori ono svoje: "Jel znaš šta mi nije jasno?"

Tako, vidite, zadnjih nekoliko tjedana i ja neprestano zapitkujem svoju ženu. Kao da sam za volanom lade samare negdje na autoputu između Novske i Nove Gradiške, iznenada prekidam popodnevnu ili večernju tišinu i okrećem se prema njoj. "Jel znaš šta mi nije jasno?", pitam je pa onda po tko zna koji put sam sebi pokušavam odgovoriti na pitanje kako je moguće da naizgled posve razumni, pametni i obrazovani ljudi imaju toliko drugačije poglede na neke stvari od nas. "Neke stvari" su sada, naravno, epidemija i cjepiva i covid passovi i virus sars-cov2 i sve što je sa time povezano, a ja ne shvaćam kako je moguće da ti ljudi, naši poznanici, susjedi, čak i poneki prijatelj, tako krivo i pogrešno razmišljaju, da tako ne znaju šta se dešava, da ne vide da ih na društvenim mrežama lažu i obmanjuju.

I opet snishodljivo sebi objašnjavam da ti ljudi samo Facebook čitaju i da im jedan te isti algoritam sve informacije servira i povezuje ih isključivo sa istomišljenicima, da su oni već godinama zatvoreni u svoje mehure i da zato sve gledaju kroz neku svoju privatnu frustraciju i nezadovoljstvo.

Ali tu uvijek zastanem, vratim se u našu ladu samaru pa se pitam: zar je stvarno moguće da su realitiji i infotejmenti, algoritmi i guglovi, zuckerbergi i jobsi, jutjubovi i pornhabovi, stripovski blokbasteri i netfliksi, amazoni i bezosi, trumpovi i fejknjuzovi, tabloidi i portali, influenseri i lajkovi, plejstejšni i sajberspejsovi, je li stvarno moguće da nas je sve to zajedno razdvojilo radikalnije od rata, genocida, izbjeglištva, sankcija i zatvorenih granica?

Je li moguće da mir društvo razori žešće od rata, pitam se ja u ladi samari. Je li moguće da unutar jedne države danas postoje posve nepovezani svjetovi i da je meni čak i Miloševićeva Srbija bliža i razumljivija od svijeta u kome žive brojni moji susjedi, poznanici, čak i prijatelji?

Ne, to nije moguće, odgovaram si pa onda malo šutim i čekam da se odnekuda pojavi neko drugo, meni prihvatljivije objašnjenje; čekam da mi se samo od sebe razjasni tko su ljudi koji su izašli na ulice i viču da virus ne postoji i da nitko od virusa nije umro, da cjepiva masovno ubijaju ljude i da se cijepaju samo drva; čekam da mi netko kaže odakle im ideja da čovjekova sloboda nije ograničena niti slobodom drugoga, a kamoli dobrobiti društva te da je društvo samo iluzija, zavjera komunista, šta li; čekam da mi netko objasni odakle u Sloveniji toliko ljudi kojima nitko nije umro, kojima nitko nije završio na respiratoru; čekam da saznam gdje su ti ljudi živjeli i sa kime su proveli prošlu godinu dana da ih od svega što nam se dešava smeta samo to što im netko želi kopati po nosu; čekam jer bih se i ja rado preselio u njihov svijet, u kojem očito nema drugih, većih problema.

Ali objašnjenja nema i ja nastavljam u tišini voziti dalje, kao moj otac nekada. I kao on mislim se "šta je tu je" i da smo na kraju krajeva mi ipak svoji i da nam valja nekako zajedno dalje. I onda sam sebi obećam da se neću više ljutiti i da neću više ni raspravljati o nekim stvarima jer je možda bolje uopće ne znati šta ljudi o tim nekim stvarima misle. I naposlijetku, ja šaljem te neke stvari i sve što je sa njima povezano u materinu i pokušavam ne misliti više na njih, pokušavam samo voziti, ali mi to u ladi samari rijetko uspijeva. ¶

BAJKA ALA KAL

Mestašce Riaće je svoje prazne kuće stavilo na raspolaganje migrantima. Dobili su posao, u nedostatku državne pomoći za njih je uvedena specijalna valuta sa likovima Gandija i Če Gevare, gradić je oživeo. Sve je ličilo na bajku o dobrim, ubogim i prognanim ljudima, dok gradonačelnika Domenika Lukana nisu zbog svega toga priveli i osudili na trinaestogodišnju robiju

Za "Vreme" iz Italije

Burni protesti koji su izbili u većim italijanskim gradovima protiv uvođenja digitalnih kovid propusnica pomerili su iz fokusa javne pažnje događaj koji se odigrao pre samo desetak dana i još jednom uzdrmao ovdašnju javnost već naviklu na krajnje neobične sudske presude. Za razliku od ranijih skandala izazvanih blagim presudama izrečenim za veoma teška krivična dela, ovoga puta desilo se obratno. Okružni sud u Lokriju, mestu na krajnjem jugu Italije, u Kalabriji, izrekao je optuženom kaznu od 13 godina zatvora iako je javni tužilac tražio upola manju: sedam godina i dva meseca. Otkuda odjednom ovolika strogost unutar pravosudnog sistema poznatog po svojoj bolećivosti prema monstruoznim ubicama, mafijaškim šefovima i njihovim plaćenicima za koje se najčešće i nije znalo koliko su ljudskih života nosili na duši?

Osuđeni, istina, tek u prvom stepenu, zove se Domeniko Lukano, poznatiji pod nadimkom Mimo, koji se (nadimak) veoma često sreće upravo u ovim delovima Italije. Bio je poznat na celom Poluostrvu, ali je njegova slava poprimila svetske razmere. Američka revija *Fortune* ga je uvrstila među pedeset najuticajnih svetskih lidera za 2016. godinu, uz obrazloženje da je ličnim zalaganjem na stvaranju "modela Riaće" uneo revolucionarni preokret u rešavanju migrantske krize, sve prisutnije na evropskom tlu.

ČUDO U RIAĆEU

Riaće je mestašce na samom jugu Kalabrije, u priobalju Tirenskog mora, jedno od mnogih pitoresknih naseobina osuđenih na lagano ali sigurno odumiranje. Visoka stopa iseljavanja, već decenijama svojstvena italijanskom jugu, ubrzala je širenja siromaštva, što je uz sveprisutni organizovani kriminal ova mesta, udaljena od obale taman toliko da o turizmu ne može biti ni reči, pretvorilo u "gradove duhova".

Mimo Lukano je bio član gradske uprave u Riaćeu kada se 1998. na sedam kilometara udaljenu obalu navezla prva barka sa kurdskim izbeglicama. Oni su razmešteni na uobičajen način pošto je izbeglička bujica tek trebalo da tokom prvih godina dvadeset prvog veka zaplusne italijanske obale. U svakom slučaju, Lukana je novonastala situacija navela na razmišljanje. Sa jedne strane je za vratom imao stotinak beskućnika, a sa druge, desetine praznih kuća, školu bez đaka, zanatske radnje bez radnika, prodavnice bez kupaca...

Pošto je odrastao u ovom mestu, znao je svaku napuštenu kuću i svaku familiju koja je tu nekada boravila. Prvo je kontaktirao sa njima. Desilo se nešto što će pre godinu dana, u jednom javnom nastupu na RAI, Roberto Saviano nazvati "pravim čudom". Svi vlasnici napuštenih kuća su pristali da ih migrantima ustupe na korišćenje. "Oni koji su osetili šta znači migrantski život, dobro su znali o čemu se ovde radi", rekao je tada ovaj pisac kod nas rado čitanog romana *Gomora*, koji je vrstan poznavalac italijanskog Juga i njegove rak-rane – mafije.

ABREZE

GRADONAČELNIK ANARHISTA: Domeniko Lukano
Foto: Ministerio de Cultura de la Nación; Diálogos Globales; Museo Casa Rosada

NAJMULTIKULTURALNIJE MESTO U ITALIJI:
Tabla sa nacijama koje borave u Riaćeu
Foto: Le Città Invisibili – Riace

Godine 2016. u Riaće stiže i Vim Venders, koji inspirisan prilikama u ovom mestu snima dokumentarac pod naslovom *Let*, a italijanska novinarka Ticijana Barila obrađuje ovaj fenomen u knjizi pod naslovom *Mimi, tvrda glavo: Mimo Lukano i model Riaće*. Na promociji knjige održane pod krovom italijanskog Parlamenta, autorka je glavnog junaka svoje knjige definisala kao "gradonačelnika anarhistu"

ISPLATA U ČE GEVARI I GANDIJU

Tako je već od 2001. godine u Riaćeu počela primena nacionalnog programa za organizovani prihvat migranata iza kojeg je stajala država. Za razliku od ostalih formi prihvata, koji su podrazumevali stacioniranje imigranata u za to podignutim kampovima, gde su prvo administrativno i zdravstveno "obrađeni" a potom ostavljeni da beznadežno čekaju da se nešto desi ili pak budu vraćeni u zemlju porekla, Lukano i Riaće su nudili smeštaj sasvim nalik na normalan život.

Porodice ili manje grupe rođaka i prijatelja su useljavane u napuštene kuće koje su obnavljale sopstvenim radom, a potom im je pronalažen i posao. Prvo su domaće zanatlije dobile kardovska pojačanja u ljudima koji su svoja znanja doneli sa sobom ili su bili voljni i sposobni da uče. Posla je bilo i u poljoprivredi, sezonskog, doduše, ali se nalazilo načina da se obezbedi kontinuitet rada, a samim tim i prihoda.

U međuvremenu, godine 2004. Mimo Lukano je postao i gradonačelnik Riaćea, tako da su njegove inicijative mogle mnogo lakše da prođu kroz opštinsku administraciju. A da je trebalo inventivnosti i hrabrosti, trebalo je. Na primer: pošto su državne dotacije za pomoć imigrantima poslovično kasnile, Lukano kreira lokalnu "valutu", novčanicu ili bon sa naštampanim likovima Gandija, sa jedne i Če Gevare sa druge strane. Kada dotacije ponestanu, žitelji Riaćea su svoje novčane obaveze prema imigrantima podmirivali ovim bonovima, kojima su mogli da kupuju životne namirnice u lokalnim prodavnicama. Kada novac od države stigne, svi koji su želeli mogli su da ga, na opštinskoj blagajni, zamene za zvaničnu valutu.

POVRATAK ŽIVOTA

Kada se javio problem u prikupljanju komunalnog otpada i njegovog transporta kroz uske uličice Riaćea, a u okolnostima kada opština nije mogla ni da sanja o nabavci specijalnih komunalnih vozila, Mimo dolazi na originalnu ideju. Od lokalnih Roma poručio je da mu izrade nekoliko drvenih dvokolica nalik onima kojih se sećao iz ranog detinjstva i u njih upregao nekoliko magaraca nabavljenih od opštinskih sredstava.

Tokom deceniju i po, kroz Riaće je prošlo više od šest hiljada ljudi koji su poticali iz dvadesetak nacija Afrike i Bliskog istoka. Broj stanovnika je udvostručen, a pedeset posto njih su bili imigranti. Posle dugo godina, osnovna škola u Riaćeu otvorila je svoja vrata prvim učenicima. Proradili su i obdanište i ambulanta. U Riaće se vratio život. Opština, čije su osnovne funkcije zavisile od državnih dotacija, postala je administrativna zajednica koja je počela da uplaćuje doprinose u državnu kasu.

UTOPIJA NORMALNOSTI

Sve ovo ne izmiče pažnji svetske javnosti. Sa Univerziteta u Kembridžu Lukanu stiže poziv da održi predavanje o iskustvima na pružanju humanitarne pomoći. Svoju radnu filozofiju Mimo definiše kao "utopiju normalnosti" i za njen »

POSAO U GRADSKOJ UPRAVI: Migrant sa kolima za đubre koja su napravili Romi; Riaće
Foto: Le Città Invisibili – Riace

osnov predlaže "promenu ugla gledanja na problem imigracije", jer bi "umesto troška za državu, prihvat imigranata mogao da preraste u dobrobit za lokalne zajednice".

Godine 2016. u Riaće stiže i poznati reditelj Vim Venders, koji snima dokumentarac pod naslovom *Let*, inspirisan prilikama u ovom mestu, a italijanska novinarka Ticijana Barila obrađuje ovaj fenomen u knjizi pod naslovom *Mimi, tvrda glavo: Mimo Lukano i model Riaće*. Na promociji knjige održane pod krovom italijanskog Parlamenta, autorka je glavnog junaka svoje knjige definisala kao "gradonačelnika anarhistu". "Neki će reći", naglasila je ona "da je to kontradiktorno, ali je upravo ta pojmovna protivrečnost proizvela jednu malu revoluciju preko koje je, izlaskom izvan normativnih okvira, otvorena mogućnost da se oni sami prošire, a njihov sadržaj poboljša."

OD BAJKE DO ROBIJE

"Da je ovo bajka", rekao je u već pomenutom TV nastupu pisac Roberto Savijano, "sve bi se završilo zaključkom kako su svi zajedno nastavili da žive srećni i zadovoljni. Ali, ovo nije bila bajka". Lukano je već odrađivao treći mandat gradonačelnika, pa je sva ta gužva oko malog Riaćea nekima postala trn u oku. Zaključak: počelo je da se šuška, a tamo gde se šuška, obično se za kratko vreme pojavi policija.

Prva službena poseta okončana je sa dve prekršajne kazne koje su se ticale izvesnih previda računovodstvene prirode. Ali, ma kako bili sitni, ovi su prekršaji motivisali nadležno ministarstvo da smesta obustavi finansiranje ovog projekta. Štaviše, u Riaće biva upućena ekipa inspektora Finansijske policije, čija misija oktobra 2018. biva krunisana odlukom Tužilaštva u Lokriju da Mimu Lukanu odredi kućni pritvor. Optužnica je zasnovana na dva ključna delikta: pomaganje pri ilegalnom ulasku u zemlju i protivzakonitoj nabavci sredstava namenjenih prikupljanju komunalnog otpada. U prevodu, ova druga optužba se odnosila na one dvokolice poručene od lokalnih Roma (nije bio raspisan tender) i nabavku magaraca u čemu su otkrivene određene nepravilnosti.

Da bi se razumela prva optužnica, treba znati da bi svaki ubogi ribar kome bi se desilo da na moru naiđe na obeznanjenog brodolomca, koji bi uz to bio i stranac, uvuče ga na svoju barku i preveze do obale, mogao rizikovati višegodišnju robiju zbog "pomaganja ilegalnog ulaska u zemlju". Poenta je u tome, da je nekome kome želiš da "polomiš noge", a imao je bilo kakvih poslova sa imigrantima, veoma lako pronaći fleku u poslovanju, čije će dimenzije zavisiti od toga ko je optuženi, a ko onaj koji ga tuži.

SOMNABULNA PRESUDA

Određivanje kućnog pritvora Mimu Lukanu bio je signal za uzbunu progresvne javnosti u Italiji, već uveliko umorne od sudskih gafova slične vrste, koji su uvek išli u prilog onima za koje smatralo da zaslužuju mogo teže, ako ne i rigorozne kazne. Organizuju se tribine podrške, Lukano učestvuje u televizijskim debatama posredstvom internetske veze, pišu se peticije...

Apelacioni sud ukida kućni pritvor, ali određuje mere kojim se osumnjičenom zabranjuje dalji boravak u Riaćeu i ostanak na funkciji gradonačelnika, a u proleće 2019. biva pozvan pred sud u Lokriju pod optužbom koju je delio sa još 26 svojih saradnika, za zloupotrebu službenog položaja i pomaganja pri ilegalnom ulasku u zemlju. Tome je dodata i optužba za nelegalno izdavanje ličnih dokumenata nekim od korisnika prihvatnog centra. Mimo svih očekivanja javnosti, uključujući samog tužioca koji je zatražio kaznu od sedam godina zatvora, sud odlučuje da je udvostruči: trinaest godina i dva meseca. Usledile su mnogobrojne reakcije, izgovorene teške reči na račun sudova i sudija, opet se pišu peticije, a već pominjani reditelj Vim Venders je u vezi sa ovom presudom rezignirano izjavio: "Očekujem sada da će uhapsiti i papu Franćeska".

Epilog svega ovoga je da prihvatni centar u Riaćeu ne postoji već tri godine, a njegovi korisnici su ili raseljeni ili su se razbežali po Italiji, mesto je opustelo, škola i vrtić zatvoreni, prodavnice su bez kupaca, zanatske radnje bez radnika. Sve je kao što je i bilo. Lukano sasvim sigurno neće odslužiti kaznu donetu u prvostepenom postupku. Njegovi advokati su već izjavili da je "presuda somnabulna" i da će biti srušena kao kula od karata, što je više nego verovatno. Njen cilj i nije bio kažnjavanje samog Lukana. Ovdašnja birokratija je samo želela da svima onima kojima je stalo do progresa zemlje u kojoj žive, pošalju jasnu poruku: nema promene! Stajati i čekati! U ove dve rečenice sadržana je celokupna tragika današnjeg italijanskog društva. ¶

ŽIVOSLAV MILORADOVIĆ

Znamenje ružne i večite uspomene

Kako je nastao *Gavran* a kako njegov najnoviji prevod na srpski jezik, povodom nedavnog izdanja izabranih priča Edgara Alana Poa

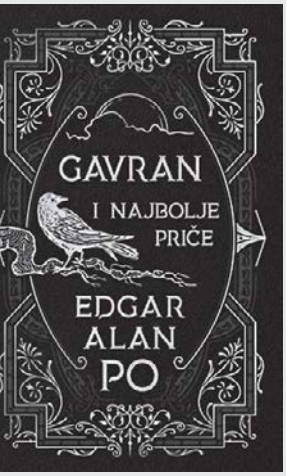
Knjiga *Gavran i najbolje priče* Edgara Alana Poa je u *spotlight*-u ovogodišnje "Lagunine" produkcije, ne samo zato što su nova izdanja Poovih dela, kao uostalom i dela gotovo svih svetskih pisaca, u nas retka, već pre svega zbog novog prevoda poeme *Gavran*. Detaljnije o tome, u tekstu Dejana Mihailovića, ko-prevodioca *Gavrana* sa Zoranom Penevskim, koji objavljujemo u okviru.

Nijedno mesto u sklopu *Gavrana*, napisao je E. A. Po u eseju *Filozofija kompozicije*, u kome objašnjava kako je nastala ova poema, "ne može se pripisati slučaju ili podsvesti", već je "delo išlo napred korak po korak ka svom završetku s neumitnošću i strogom doslednošću matematičkog problema". Utisak je ono od čega počinje kad razmišlja o novom delu, a ne od događaja kao što je uobičajeno, pa oko utiska gradi događaje koji će da ga proizvedu. U ovom slučaju odlučio se za lepotu, kao "jedino priznato područje pesme". Izraz kojim će izraziti lepotu je seta. Odgovor na sledeće pitanje koje je postavio sebi, šta je najtužnije na svetu, glasio je "smrt lepe žene je neosporno najpesničkiji predmet na svetu", a o njemu je "najpozvaniji da govori ožalošćeni ljubavnik".

Preostalo mu je još samo da smisli "neki stožer oko kojeg će moći da se okreće čitava građevina" i zaključio da je to pripev. "Odlučio sam da u utisak koji on proizvodi unesem raznolikost i da ga tako usavršim (...), da stalno proizvodim nove utiske unošenjem raznovrsnosti u primeni pripeva, dok bi sam pripev ostao, najvećim delom, nepromenjen." Najbolji pripev je, zaključio je, onaj koji se sastoji od jedne reči. S obzirom da će pripev predstavljati završetak svake strofe, mora da bude zvučan, pa je najbolje da ima dugo "o" kao najvažniji samoglasnik koji će biti u vezi sa najbogatijim suglasnikom, sa "r". Tako mu se nametnuo izraz "never more", a zatim i gavran, zloslutna ptica kojoj bi priličio takav pripev. Način kako da postigne utisak raznovrsne primene pripeva, našao je u pitanjima koja ljubavnik postavlja gavranu. Odlučio je da ljubavnika postavi u njegovu sobu a ne, na primer, u šumu, koja bi bila prirodno mesto susreta sa gavranom, zato što je "za postizanje izdvojenog događaja neophodno strogo ograničavanje prostora: ono deluje kao okvir za sliku".

Prvo je napisao vrhunac poeme, kasnije će se ispostaviti da je to petnaesta strofa ("Proroče il' zloslutnico...."), zato što "jedino ako stalno imamo pred očima rasplet, moći ćemo da pružimo delu onaj njemu neophodno potrebni izgled doslednosti, ili uzročne povezanosti, time što ćemo učiniti da svi događaji, a naročito celokupan način obrade, budu usmereni na razvijanje osnovne zamisli". Kad je napisao sve što objašnjava radnju, uvideo je da su pesmi neophodne još dve stvari: celishodnost, i "izvesna moć nagoveštavanja – neki dublji, podzemni, iako neodređeni smisao" zato što "preteranost nagoveštenog smisla" poeziju pretvara u prozu najniže vrste. Zato je dodao dve završne strofe čija moć nagoveštavanja treba da osvetli ono što je do tada napisano. Tako je čitalac, objašnjava Po, počeo da "smatra gavrana nekim znamenjem; ali se tek u poslednjem stihu poslednje strofe jasno uviđa namera da se on učini znamenjem ružne i večite uspomene". »

O prepevu Poovog *Gavrana*

Prepevao sam Poovu pesmu *Gavran* posle više godina nakanjivanja i pokušaja jer sam držao da se mogu naći neka bolja rešenja, bolje aliteracije, ritam i metrički sklad u srpskom prevodu nego što su ih nudili dotad najbolji prepevi Vladete Košutića, Baneta Živojinovića i Kolje Mićevića, koje sam dobro poznavao. Onda je Simon Simonović, o jubileju dva veka od Poovog rođenja 2009. godine, izdao u svojoj izdavačkoj kući "Tanesi" hvale vrednu zbirku srpskih prepeva *Gavrana* i ja sam nekoliko godina kasnije objavio svoj u časopisu "Književnost". Simon je u svoju zbirku prevoda na srpski uvrstio sve poznate prevodioce ove pesme, od Nike Grujića Ognjana iz 1878, redom, preko Šapčanina, Svetislava Stefanovića, Jovana Ćirilova i Trifuna Đukića, do vrsnih prevoda Vladete Košutića, Baneta Živojinovića i Kolje Mićevića. U drugo izdanje ove zbirke iz 2018. ušao je hronološki kao poslednji i moj prepev.

Otpočinjući posao, našao sam izuzetne interpretacije ove poeme na engleskom, posebno pravu malu monodramu koju je, recitujući *Gavrana*, izveo čuveni engleski glumac Kristofer Li, poznat kao filmski Drakula. U prevodu je trebalo očuvati najpre složenu Poovu rimu i preneti stihove u šesnaesterac (zapravo dvostruki osmerac), sa sedmeračkim refrenom u kojem se ponavlja čuvena fraza *never more*. Neponovljive Poove aliteracije i asonance takođe je trebalo preneti na srpski, kao npr. u stihovima npr. *And the silken, sad, uncertain rustling of each purple curtain* ili *What this grim, ungainly ghastly, gaunt, an ominous bird of yore*, prenoseći pritom sav gnev i očaj pesničkog subjekta koji se prepire sa Gavranom, tuguje za umrlom Lenorom i proklinje svoju neutešnu sudbinu.

Takođe je valjalo očuvati brojne stihove sa unutrašnjom rimom, kao *Oh, distinctly I remember, it was in the bleak December* itd., kakvu mnogi pomenuti stari prevodioci nisu ni pokušavali da prenesu boreći se više sa značenjem i metaforama ove Poove simbolističke pesme.

Treba primetiti da je u svim pomenutim prevodima na srpski (osim kod raspevanog i suviše slobodnog romantičarskog prepeva Milorada Šapčanina) znameniti refren *never more* prevođen redovno *nikad više*, što i nije neobično s obzirom na to da se zloslutnost te fraze teško i na srpskom da izraziti drugim rečima. Primetno je takođe da su svi prevodioci završni stih svake strofe davali u osmercu (*Samo to i ništa više*), dok je Po u svojoj pesmi refren skovao u sedmercu (*Only this and nothing more*), pa su se tako umesto Poovog anapesta (dva kratka i jedan dug slog) na kraju svake strofe na srpskom našla dva piriha (dva puta po dva kratka neakcentovana sloga). Tu malu ali važnu prepreku dosad nijedan prevodilac *Gavrana*, uključujući mene, nije uspeo da savlada, tj. da tri sloga u izrazu *never more* sačuva i u prepevu, a da ne naruši smisao i zloslutnost fraze na srpskom.

Kad je došlo do ideje da "Laguna" objavi jedan izbor Poovih priča u koji bi bila uvrštena i pesma *Gavran*, ponudio sam uredniku, kolegi Zoranu Penevskom, da pogleda drugo pomenuto izdanje u izdavačkoj kući "Tanesi" i on je odabrao moj prepev, s tim što je izneo neka izuzetno primerena i kvalitetna rešenja. Npr. na mnogo mesta bilo je tzv. nepravih i nečistih rima (*stiže – tiše*, *zloslutan – šušanj*, itd.) i ponekog nesrećnog izbora reči, za koje je Zoran našao bolja rešenja, uklonio nečiste rime i predložio niz adekvatnijih i boljih rešenja, tako da je ovaj prepev dobio svoj konačan oblik i dva prevodioca koji su ga finalno uobličili.

DEJAN MIHAILOVIĆ

» *Gavran* je rezultat Poove namere da napiše pesmu "koja će odgovarati istovremeno ukusu i čitalaca i kritike", a esej *Filozofija kompozicije* namere da sopstvenim primerom dokaže da bi svaki pisac mogao da napiše zanimljiv članak u kome bi izložio kako je pisao svoje delo.

Gavran se smatra jednom od nenadmašenih pesama, a *Filozofija kompozicije* bukvarom za pisce. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Suživot

Ghini vinit

Cincari, autohtoni balkanski narod, u Srbiji nema ustavna prava, ali ih to nije omelo da obeleže nemali jubilej svoje "Lunjine"

Pre trideset godina, u nameri da sačuvaju svoj identitet, Cincari Srbije osnovali su društvo "Lunjina". Jubilej će obeležiti ovog petka i subote prezentacijom svoje tradicije i kulturnog stvaralaštva u beogradskom Etnografskom muzeju, ne bi li javnost i državu podsetili na sebe i sve ono što su učinili i što čine za njih.

Reč *lunjina* na srpskom jeziku znači svetlost, pa je njena simbolika u nazivu društva koje je srpsko-cincarsko, i očigledna i jasna. Cincari su u Srbiju došli krajem 18. veka i doneli joj svoje znanje, navike i bogatstvo (vidi "Vreme" br. 1300) . Oni su bili tvorci njene modernizacije sredinom 19. veka, a njihovo poznavanje međunarodne trgovine, jezika i računa, kao i knjige i pismenost, obeležili su tadašnji kulturni život u Srbiji. Činili su elitu varoške populacije: bili su viđeni advokati, lekari, profesori, administratori i političari. U Srbiji su nastavili da rade ono što najbolje znaju – poslove koji donose materijalnu dobit. Sa Srbima, osim religije, ničeg zajedničkog nisu imali. Pa ipak, pokazivali su naglašenu lojalnost prema svojoj novoj domovini i na državnim popisima se izjašnjavali kao Srbi cincarskog porekla.

Prema podacima "Lunjine", u Srbiji danas živi oko 5000 Cincara i njihovih

ČUVANJE TRADICIJE: Eksponati za izložbu cincarske nošnje
Fotografije: promo

/ Dobro došli

potomaka iako se na Popisu stanovništva 2011. godine samo 243 građana izjasnilo kao Cincari. Zašto samo toliko? Asimilovali su se, kažu u "Lunjini", izjašnjavaju se kao deo većinskog naroda iako se osećaju Cincarima, ali i zato što prilikom popisivanja stanovništva nije bila dovoljno naglašena mogućnost da se ljudi izjasne onako kako se osećaju. Po našem Zakonu o nacionalnim savetima nacionalnih manjina, potrebno je najmanje 300 građana koji su se izjasnili kao pripadnici nekog naroda da bi taj narod dobio status nacionalne manjine. Istovremeno, Parlamentarna skupština Saveta Evrope, Preporukom 1333 jasno zahteva od Srbije "koja je njihova matična zemlja, da podrži Cincare", kao i rezolucije Uneska iz 2005. godine i Međunarodnog Pen kluba iz 2008. godine. Međutim, ništa od toga nije uticalo na odluku Vrhovnog kasacionog suda, čija je odluka u našoj zemlji konačna, pa je Cincarima priznat samo status etničke i kulturne manjine. Praktično, Cincari su u Srbiji statistička greška.

Zapravo, od svih balkanskih država, Cincari jedino u Severnoj Makedoniji imaju sva ustavna prava, imaju i svoje radio i televizijske redakcije, proučavaju se cincarski jezik i kultura, objavljuju se gramatike i rečnici, prevode se naučna dela o Cincarima... U Albaniji imaju prava jezičke i kulturne manjine, u Grčkoj nemaju iako su oduvek živeli na njenoj teritoriji, u Rumuniji ih smatraju delom većinskog naroda a njihov jezik dijalektom rumunskog, u Bugarskoj su takođe asimilovani.

Iako su Cincari u prošlosti bili poznati kao veliki donatori i zadužbinari Srbije, "Lunjina" danas nema svoje prostorije podstanar je Fondacije "Nušić", a sve što je urađeno od osnivanja društva rezultat je pojedinačnih napora članova i incidentne pomoći države – od svih njihovih aktivnosti pomenimo samo dvadesetak knjiga i muzičke koncerte. Ovog februara, gotovo istovremeno, "Lunjina" je objavila tri knjige na cincarskom i srpskom jeziku: *Gramatiku cincarskog jezika Mihaila Bojadžija* u kojoj je i srpsko-cincarski rečnik, zbirku narodnih umotvorina Cincara *Usta prave – usta kvare* koju su prevele Ljiljana Buza i Nada Tonić, i antologiju savremene cincarske poezije Lile Cone *Jezik pamti vekove* (vidi "Vreme" br. 1573).

Glavni deo programa obeležavanja jubileja "Lunjine" je izložba *Cincarske nošnje* iz kolekcije porodice Gucanj, iz sela Sofilari kod Štipa, u Severnoj Makedoniji. Nakon više od 20 gostovanja u Makedoniji i van nje, ovo je prvo prikazivanje cincarskih nošnji u Srbiji. U kolekciji ima dvadeset ženskih nošnji, sve su s kraja 19. i početka 20. veka. Njihova vlasnica i autorka izložbe mr Vanđa Dimitrijeva-Kuzmanoska nasledila ih je od svoje majke, a ova od svoje. Kolekcija je bila tema doktorskih studija folkloristike i istraživanja stručnjaka Bukureštanskog univerziteta.

Autorka izložbe, inače profesorka Likovne akademije Univerziteta "Goce Delčev" u Štipu, objašnjava da je glavni i osnovni deo nošnje košulja, *camaese*. Nosila se neposredno do tela i bila je do kolena. Šila se od debljeg belog platna tkanog od pamuka i lana u dve niti. Svakodnevna košulja nije bila dekorisana, dok su praznične i nevestinske izrađene od tankog domaćeg platna i bile su ukrašene raznobojnim perlicama, šljokicama i čipkom na donjim delovima rukava. Mlađe žene su oko vrata nosile malu maramu ukrašenu perlicama složenim u motivu rombova i stilizovanih cvetova od žute srme, trakama i čipkom. Preko košulje se oblačila bluza do pojasa, mintan, dugih uskih rukava. Šivena je od kombinovanih tradicionalnih materijala u crnoj ili bordo boji, zakopčavana je dugmadima, a rubovi su bili ukrašavani vunenim srmenim gajtanima. Lanena podsuknja, fusta, izrađivana je od domaćeg platna kafti, koja je kod starijih žena bila u crnoj boji. Gornja haljina, fustan, rađena je od crnog somota za starije žene ili od crvenog satena za devojke. Bila je duža od košulje, u struku nabrana, po rubovima je bila ukrašena gajtanima i trakama, a na prednjoj strani je imala džepove. U struku se stezala pojasom, barnu, koji je u 19. veku pravljen od kartona postavljenog kožom. Zakopčavao se metalnom tokom, a krasile su ga tračice od legure mesinga i bakra. Između dva svetska rata pravljen je od domaćeg plišanog platna, a krasile su ga perlice komponovane u ornamente cvetova, zvezda, krstova, sunca i lična imena. Desetak centimetara ispod pojasa, vunenim gajtanom opasivala se kecelja, pola. Šivene su od crvene valjane vunene niti tkane na pamučnoj osnovi u više boja. Različitim provlačenjem vune, dobijale su se različite šare, a još su bogato ukrašavane frizovima od gajtana, raznovrsnih rasporeda. Običaj je bio da se kecelje nasleđuju od majke.

Više o Cincarima i o "Lunjini" sutra i u subotu u Etnografskom muzeju. Pomenimo samo da je prvi kustos ovog muzeja bio upravo Cincarin Nikola Zega, i da bez razumevanja države u kojoj žive Cincari Srbije neće još dugo moći sami da čuvaju identitet tog autohtonog balkanskog naroda. Srećno na predstojećem popisu! ¶

SONJA ĆIRIĆ

Veliki urbanista Beograda

Sadašnje gradske vlasti nekoliko godina unazad menjaju planove o novom izgledu Ulice kneza Miloša, pa je uputno podsetiti se kako su to radili njihovi prethodnici, kao i činjenice da je ovaj deo grada kulturno dobro

Ulica kneza Miloša, zajedno sa blokovima koji je formiraju, prošle godine je proglašena za kulturno dobro, odnosno prostornu kulturno-istorijsku celinu, na osnovu projekta Zavoda za zaštitu spomenika kulture grada. Svaki pojedinačni objekat na ovom prostoru dobio je svoju valorizaciju i mere zaštite koje će obezbediti dalje očuvanje ove ulice i svih njenih vrednosti, u budućoj slici grada. O tome je Zavod priredio izložbu *Spomeničko nasleđe Ulice kneza Miloša* koja će biti otvorena do kraja godine.

Imenom kneza Miloša ulica je nazvana 1872. godine, ali tek od 1946. godine u celosti. Time je odata počast upravo onom vladaru koji je zaslužan za njeno prosecanje i uređenje. Srpski knez Miloš Obrenović, u želji da se udalji od turskih topova na Beogradskoj tvrđavi, 30-ih godina 19. veka na prostoru današnjeg parka Gavrila Principa podigao je svoj dvor sa idejom da ovde stvori upravni centar tada novog Beograda. Vekovi pod Turcima i dalja zavisnost od Porte poveli su kneza u odlučnu politiku evropeizacije Srbije. Taj proces video se kako u društvenom napretku, tako i u novom liku Beograda. Na njegov poziv, iz Beča je došao Slovak Franc Janke. Zahvaljujući njegovom urbanističkom planu vračarskog dela Beograda, prvi put su u Srbiji uvedeni evropski principi u urbanističkom uređenju i arhitektonskom oblikovanju. Za razliku od krivudavih sokaka starog dela Beograda, raskršće današnjih ulica Kneza Miloša i Nemanjine odredilo je centar koordinatnog sistema u kojem su se ulični potezi prvi put sekli pod pravim uglom.

Od vremena kneza Miloša pa do kraja 19. veka, postepeno su podizani novi objekti državne uprave poput Velike kasarne, Vaznesenjske crkve, Vojne akademije, Ministarstva građevina, zgrade Državnog saveta, Ministarstva vojnog, Narodne skupštine i dr. Veliki broj ovih objekata je nastradao u Drugom svetskom ratu, neki su pretrpeli velike izmene, ali dva izuzetno vredna su sačuvana – amam i crkva. Amam kneza Miloša, deo Miloševog dvorskog kompleksa, danas predstavlja jedino autentično sačuvano svedočanstvo Miloševe vladavine u ovoj ulici.

Drugi javni objekat iz 19. veka koji je u gotovo identičnom oblikovanju ostao sačuvan do danas jeste Vaznesenjska crkva. Budući da je vojska u blizini koristila šator crkvu, rano se javila potreba za izgradnjom čvrste i trajne građevine za bogoslužene i molitvu. U vreme kneza Mihaila i na predlog mitropolita Mihaila, ona je podignuta na mestu gde je nekada bio rasadnik belih dudova. Odgovorni za projekat ove raskošne petokupolne crkve bili su Pavle Stanišić i Jovan Ristić. Kasnije će uz nju biti podignuti i prateći objekti, a drvena zvonara će tek 1939. godine biti zamenjena današnjom, podignutom prema projektu arhitekte Vladete Maksimovića. Ikone na crkvenom ikonostasu živopisao je slikar Steva Todorović 1881. godine, dok je zidno slikarstvo iz 1937. godine delo ruskog slikara Andreja Bicenka.

Zajedno sa dvorom, objektima državne uprave u samoj Ulici kneza Miloša i drugim značajnim objektima u blizini, započinje i naseljavanje građanstva. Knez će svojim bliskim saradnicima i uticajnim Beograđanima besplatno dodeljivti zemljište za podizanje kuća, što će vrlo rano odrediti prestižni karakter ove ulice. Mada su u početku u pitanju bile vrlo jednostavne prizemnice, s vremenom će se i u njihovom oblikovanju prepoznati uticaj evropske arhitekture, pre svega akademizma kao stila. Prestižni karakter koji je ulica imala u godinama pre početka Prvog svetskog rata ogleda se i u nekoliko sačuvanih prizemnih građanskih kuća. Među njima se izdvaja kuća arhitekte Nikole Nestorovića na broju 40, koju je autor projektovao za sebe. Podignuta u akademskom maniru, kuća ima vrlo pažljivo osmišljen dekorativni program. Na kartušu atike nalazi se i monogram NN, odnosno inicijali autora. Vrt iza kuće, uređen u francuskom duhu, sa njom je činio jedinstvenu celinu. Sasvim nov evropski stil – secesija, prepoznaje se na kapiji kao i na nadstrešnici od kovanog gvožđa nad bočnim ulazom.

U decenijama pred kraj 19. veka započinje i snažan razvoj bankarskog sektora u Srbiji. Osnivaju se novčani zavodi, odnosno banke, koje moraju da se izbore za svoju klijentelu ne samo niskim kamatnim stopama na kredite i visokim na štednju, već i raskošnim objektima koji treba da svedoče o njihovoj stabilnosti. Prema projektu arhitekte Danila Vladisavljevića

IZ PROŠLIH VREMENA: Ulica kneza Miloša i Dom Vračarske štedionice

i građevinskog inženjera Miloša Savčića, podignut je 1906. godine Dom Vračarske štedionice na uglu Kralja Milana i Ulice kneza Miloša. Današnji ambijent jednim delom onemogućava da se razume u kojoj meri je ova zgrada u trenutku podizanja ostavljala snažan utisak na Beograđane.

Objekat koji će imati veliku ulogu u razvoju srpske muzičke kulture nalazi se na broju 1. Muzička škola "Stanković", prvobitno stambena prizemnica Artemizije Hristić, ljubavnice kralja Milana, školi je dodeljena 1913. godine. Arhitekta Petar Bajalović je nadzidao objekat i dodao koncertnu dvoranu izuzetne akustičnosti. Na fasadi sada pored akademizma provejava i duh secesije, koja se najpre prepoznaje u portretima Kornelija Stankovića, Davorina Jenka i Živojina Simića, kao i u reljefu *Starac sa guslama i dečak* iznad ulaza u zgradu. Ovaj objekat ima izuzetnu kulturno-istorijsku vrednost, budući da ova škola spada u red ustanova koje su udarile temelje naše muzičke kulture.

Početkom druge decenije 20. veka ulica je prvi put proširivana i tom prilikom modernizovana. Zahvaljujući francuskom arhitekti Eduardu Ležeu, direktoru Tehničke direkcije u beogradskoj opštini, ulica je dobila asfaltne pešačke staze i kolovoz i trotoar od kamenih ploča i kamenih prizmi.

Nakon završetka Prvog svetskog rata, sa stvaranjem nove uvećane države Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, a nešto kasnije i Kraljevine Jugoslavije, javila se potreba za novim objektima uvećanog državnog aparata. Velikog učešća u oblikovanju ovih objekata imale su ruske arhitekte, koje su nakon Oktobarske revolucije izbegle iz svoje domovine. Krajem treće decenije 20. veka Vasilij Baumgarten će podići zgradu Generalštaba, a Nikolaj Krasnov Ministarstvo finansija (danas Vlada Republike Srbije) i Ministarstva šuma i ruda i poljoprivrede i voda (danas Ministarstvo inostranih poslova). Ova tri raskošna monumentalna objekta, podignuta u duhu akademizma, jasno su odredila sliku raskršća Nemanjine i Ulice kneza Miloša i stvorila jednu od najupečatljivijih slika Beograda.

Do početka Drugog svetskog rata, poslednji u nizu objekata državne uprave bio je Ministarstva socijalne politike i narodnog zdravlja, podignut 1933. godine na broju 101. Projektovao ga je Dimitrije M. Leko u stilu akademizma, ali i sa prisutnim modernističkim duhom. Snažan utisak ostavlja kolonada stubova, kao i dve skulptoralne kompozicije na krajevima uličnе fasade. Muškarac sa grančicom i žena sa detetom u naručju, kao i muškarac sa čekićem i žena sa perom i svitkom, dela su slovenačkog vajara Lojza Dolinara.

Ideja integralnog jugoslovenstva kralja Aleksandra, sveprisutna tokom njegove vladavine, našla je odraz u oblikovanju zgrade Udruženja jugoslovenskih inženjera i arhitekta, na broju 7. Arhitekte Miša Manojlović i Isak Azrijel odbacili su akademizam i nacionalni stil kao prevaziđene narative i posegnuli su za modernističkim formama. Novoj političkoj ideologiji trebao je novi arhitektonski stil. Tako je ovo strukovno udruženje dobilo kuću namenjenu beogradskoj sekciji gotovo bez ikakve arhitektonske i dekorativne plastike. Fasada je vrlo jednostavna i u tom trenutku vrlo radikalna za Beograd. U toku realizacije projekta čak su je i najmoderniji među modernistima osuđivali i govorili da liči na običnu kocku.

U međuratnom periodu podignute su i brojne vile od Birčaninove ka Mostaru. Ovi nekada stambeni objekti, danas su uglavnom strana predstavništva – konzulati i ambasade. U vreme kada su projektovane, vlasnici su bili bogati industrijalci poput porodice Bajloni, u njima su živeli profesori fakulteta, bankari, advokati, pisci i drugi ugledni Beograđani. Njihovi autori bile se najznačajnije arhitekte svog vremena, poput Nikole Nestorovića, Jovana Novakovića, Bogdana Nestorovića, Aleksandra Đorđevića, Aleksandra Jankovića i dr. Na ovim objektima pratimo sve stilsko bogatsvo arhitekture u godinama pre početka Drugog svetskog rata. Akademizam, nacionalni stil, modernizam i ar deko, u svim svojim varijantama, stvorili su pravi stilski vatromet i arhitektonsku raskoš ulice.

U posleratnom periodu do 1965. godine, na rakrsnici Nemanjine i Ulice kneza Miloša, prema projektu arhitekte Nikole Dobrovića podignute su zgrade Državnog sekretarijata za narodnu odbranu. Snaga kompleksa ostvarena je kroz poziciju, dimenzije, ekspresivne forme, materijalizaciju i kolorit. Ovaj arhitektonsko-urbanistički ansambl predstavljao je vrhunac Dobrovićevog stvaralaštva, a danas je i značajan segment evropske kulturne baštine.

U nastanku i razvoju Ulice kneza Miloša danas se čita uspon Beograda od vremena kneza Miloša kroz čitav 19. i 20. vek. Ona svojim reprezentativnim arhitektonskim fondom čuva sve graditeljske mene Beograda i kroz njih priča o političkim aspiracijama različitih režima, državnim ambicijama, političkim ideologijama, privrednim aktuelnostima, arhitektonskim tendencijama, stilovima i čuvenim graditeljima – najvećim imenima srpske arhitekture. Svojim arhitektonsko-urbanističkim miljeom ova ulica ukazuje na doslednu težnju ka prestižnom graditeljskom uređenju, ali i na konstantnu brigu o nasleđenim vrednostima. Njeno nasleđe se pojedinačno, ali i kao celina, nalazi u prvoj ravni prema značaju ukupnog nepokretnog kulturnog nasleđa Beograda i moderne Srbije. ¶

KSENIJA ĆIRIĆ,
viši konzervator i istoričar umetnosti

Konstantno magijsko ludilo

Povratak Džona Konstantina svojim korenima u stripu *Helblejzer*, koji je kod nas nedavno objavljen

U istoriji američkog stripa rijetki su likovi poput Džona Konstantina, antiherojskog maga koji živi između svetog i profanog. Od kada je nastao u mašti Alana Mura kao sporedni lik u *Stvorenju iz močvare*, izdavački put mu je bio turbulentan. Njegove avanture nerijetko podrazumijevaju smrt, razočaranje i traćenje šansi za normalan život. Možda se upravo zbog ovih ljudskih osobina lik Konstantina dojmio domaćoj i stranoj publici. Nakon manje pauze, propraćene pojavljivanjima u raznim superherojskim stripovima, Džon se vraća korijenima u novom *Helblejzer* serijalu Sajmona Spurijera, Arona Kembela i Matijasa Bergare, kod nas nedavno objavljenom u celini u izdavačkoj kući Čarobna knjiga.

Dva nova toma, *Pečat ljudskih beda* i *Najbolja verzija sebe*, predstavljaju više kratkih priča sa većim, pratećim narativom: nakon decenijskog odsustva, Konstantin se vraća u izmijenjen London. Politička situacija je naizgled drugačija, Bregzit je u zamahu, efekti globalizacije i multikulturalizma su primjetni. Ovakav društveni položaj pruža savršen prostor za različite kritike upućene vladajućem sistemu Velike Britanije, vjerovatno najdužem i najupornijem neprijatelju Džona Konstantina. U ovom sukobu do izražaja najviše dolazi njegov anarhistički duh. Preplitanje različitih ubistava pripadnika nacionalnih manjina, rasistički napadi, uvrede i mizogini komentari maskirani iza patriotskog ponosa, ne prikazuju samo ironično stanje današnje Britanije, već i jednu drugačiju sliku Konstanina. Ovdje njegova uloga jeste uloga nevoljnog heroja radničke klase, različitih i otuđenih. Njegovi novi saputnici i saborci, žena, nijemi klinac i hipster čarobnjak, sa spomenutim problemima suočavaju se direktnim komentarima i metaforičnim situacijama. Strip slavi one koji su drugačiji, ali ujedno pruža i realnu sliku problema sa kojim se oni susreću.

Prijašnji istoimeni serijal poznat je po horor atmosferi, predstavama demona i natprirodnog, čega ni ovdje ne manjka. Različita mitološka bića, anđeli, div Albion iz poema Vilijama Blejka, sirena i jednorog originalno su iskorišćeni, služeći kao oruđe i maska loših i zlih. Treba napraviti razliku, jer ovaj serijal nema striktno predstavljene heroje ili zlikovce. Niko nije siguran od autorove kritike, ni preminuli umjetnici ni britanska kraljevska porodica. Koristeći jednoroga, čisto i nevino biće, naspram "prljavog" i zlog kraljičinog sina, autor ukazuje na različite glasine o princu Endruu i njegovim pedofilskim sklonostima, a frustrirani ribari londonskih obala ne pronalaze prave razloge svoje nesreće u tvrdoglavom ponosu, već u "jebenim Francuzima". Ironično, najveća prijetnja Konstantinu jeste njegova starija verzija – oslobođen griže savjesti, slobodno uživa u stvaranju haosa i mržnje, postajući mračni "šta ako bi Džon postao torijevac?".

Treba naglasiti da *Helblejzer* nije strip prepun akcije, magija nije oružje ili projektil koji puca iz prstiju. Njeno korišćenje ima svoju cijenu, svaki ritual može izazvati nepoželjan efekt, što se ovdje više puta može uočiti. Ovaj magijski svijet jeste spoj više različitih religija i praksi: hrišćanska simbolika, etrurska religijska praksa proricanja (haruspik), ali ipak, u centru su mitovi usko vezani za istoriju i kulturu Velike Britanije.

Zbog sporije i mračnije atmosfere, crtež Arona Kembela savršeno odgovara datim situacijama posjedujući dinamiku noar filma. Zanimljivo mu parira simpatični crtež Matijasa Bergare prikazujući Konstantinove avanture u stilu Dizni horor crtaća. Ovakva nemoguća kombinacija je zasigurno u duhu serijala. Nedavno preminuli Džon Pol Leon je zaslužan za naslovnice glavnog serijala, predstavljajući jednostavnim linijama upečatljiv uvod u svaki naredni broj.

U izdanju Čarobne knjige, neizbježno je spomenuti prevod Draška Roganovića. Kako originalno izdanje sadrži mnogo slenga, lokalnih izraza i psovki, trebalo je smisliti originalna stilska rješenja kojima će se jezik u stripu približiti čitaocima. Prevod zadržava dinamiku dijaloga i sumornih, ciničnih monologa, ne oduzimajući previše od izvornog teksta prvobitnog izdanja.

Spurijerov *Helblejzer* kulminira finalom koji spaja sve detalje i narative u jednu, koliko je to moguće, zaokruženu cjelinu. Takođe, podstiče na ponovno čitanje i traženje sitnih detalja, propuštenih prethodnog puta. Kraj je otvoren. U ovome je i tajna Džona Konstantina – odbijanje završetka priče i njeno produžavanje na bilo koji način. Sve je prolazno, samo je magijsko ludilo konstantno. ¶

PAVLE BANJAC

ZORAN STANOJEVIĆ

Beograd na vodi kojeg više nema

Ne znam za vas, ali ja kada treba da pronađem neku adresu u Beogradu (pa i bilo gde u svetu) kucam je u Gugl pretraživaču i, naravno, odgovor dobijem na Gugl mapama. Mape ne greše više od dvadesetak metara, mada u nekim krajevima ne pomažu, neke brojeve je teško naći među blokovima zgrada na Novom Beogradu ili Dorćolu, ali to je već pitanje snalaženja kada stignete "na adresu".

Zato sam se mahinalno mašio za Gugl kada je trebalo da pronađem gde se nalazi neki restoran u Beogradu na vodi. Sve je bilo kako treba, crvena čioda stajala je na pravom mestu, uputstvo za vožnju ispravno, sve dok iz nekog razloga nisam poželeo da pogledam "street view" to jest kako restoran izgleda sa ulice. Kad tamo, međutim.

Pred očima su mi se pojavile stare kućiće i biciklistička staza kojom sam često vozio pa sam zapamtio svaku, svi autobusi koji su se parkirali široko oko autobuske stanice bili su tu, magacini duž Hercegovačke puni su robe, kao i kafanice ljudi. Dan, sunčan. Jedino čega nema su zgrade Beograda na vodi, ni ašov nije zakopan.

Nešto drugačija situacija je sa satelitskim snimkom, na osnovu kojeg se, pretpostavljam, ucrtavaju nove ulice na mapu. Tu se vidi veliko gradilište, ali nijedna zgrada još nije završena, dok Kula Beograd nije ni započeta, dakle satelitski snimak star je barem četiri godine, sudeći po "sivoj fazi" u kojoj se nalaze prve dve zgrade.

Slika sa ulice nije ista na svim lokacijama ovog dela grada. Negde jeste osvežena, ali i dalje nije aktuelna. Restoran koji sam tražio pojavio se na drugoj pretrazi, ali u fazi gradnje. To sve ima smisla, jer Guglovi automobili nisu mogli da prolaze kroz gradilišta oni voze kuda i svi mi. Trenutno im nismo u fokusu što se može utvrditi na sajtu Gugl mapa gde su navedene zemlje kojima sada krstare. Najbliže su nam u Bugarskoj, Rumuniji i Mađarskoj, ne navodi se kada će se ponovo navratiti u Srbiju kako bi apdejtovali mape.

Dok se to ne dogodi možemo se zabavljati slikama "Beograda kojeg više nema". Ili ih proučavati. Ako se pitate šta se događa sa starim snimcima kada automobil ili satelit prođe ponovo i napravi nove, odgovor je da se i dalje čuvaju praveći slojeve digitalne istorije. U meniju mapa piše vam kada je snimak napravljen i da li ima ranijih. Ukoliko imate takvu potrebu možete otvoriti stari snimak i utvrditi koliko su se neki deo grada ili ulica promenili između dva prolaska.

Gugl mape postoje od 2005, a pogled sa ulici uveden je 2007. Pravu vrednost ove arhive saznaćemo za par decenija, sada možemo samo da zamišljamo koliko bi nam značilo da su Gugl mape postojale, sedamdesetih ili osamdesetih, koliko bi bile korisne arhitektama, urbanistima ili scenaristima i scenografima koji nastoje da evociraju neko ranije vreme u seriji ili filmu.

Uz malo kompjuterskih čuda možda će glumce moći da smeste u sačuvani snimak bez skupih kulisa. Za Srbiju ta istorija počinje 2013. kada su Gugl automobili ovde počeli da voze. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	720 RSD	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

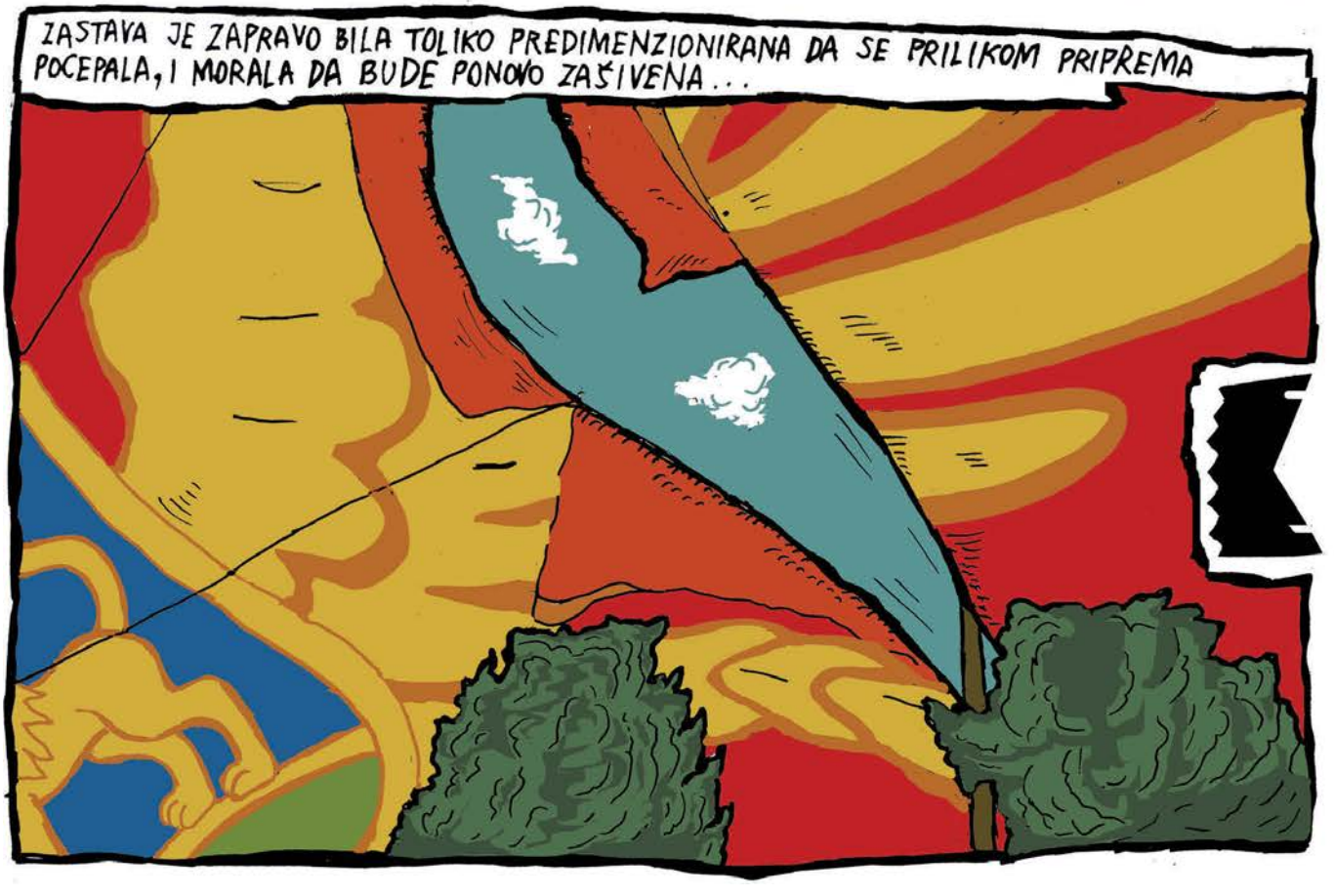
DOPISNICE IZ PODGORICE

ALEKSANDAR ZOGRAF.

U MAJU 2021, ZA DAN NEZAVISNOSTI, SAŠIVENA JE NAJVEĆA DO SADA CRNOGORSKA ZASTAVA, POVRŠINE 5000 m²! NOSILE SU JE HILJADE LJUDI, PRISUTNIH NA PROSLAVI!

ZASTAVA JE ZAPRAVO BILA TOLIKO PREDIMENZIONIRANA DA SE PRILIKOM PRIPREMA POCEPALA, I MORALA DA BUDE PONOVO ZAŠIVENA...

Vile

Legenda kaže da vile možemo videti samo pod jednim uslovom: ako u njih verujemo. A kad god neko kaže da ne veruje u vile, on ubije po jednu. Kao božanstva "druge kategorije", u grčkoj mitologiji su poznate kao nimfe, Zevsove ćerke koje svojom lepotom i umilnim glasom daruju život šumama, pećinama, brdima i dolinama. One menjaju vreme, izazivaju kišu, štite useve i voćnjake od grāda, stanuju na oblacima u svojim fantastičnim dvorcima, hrane se mlekom srne, jašu jelene. Haljine su im satkane od svilene paučine, a ko jednom čuje njihovu pesmu, dok je živ neće je zaboraviti. Nemoj slučajno pogaziti vilinsko kolo dok igraju na mesečini, jer će te povesti sa sobom, a povratak će biti težak.

Postoje ili ne postoje? Ako veruješ u njih, pomoći će ti da postaneš duhovniji, nezavisniji od materijalnog sveta. One žive u paralelnom, magičnom i romantičnom svetu, svetu snova i mašte u koji oni inicirani, otvorenog uma mogu zaviriti u svakom trenutku odgovarajućim treptajem svojih krilatih misli. Ta magična bića mogu da lete, menjaju oblik, da žive večno. Za hrišćansku crkvu one su demoni, a narodi su ih prihvatili pripisujući im dupli moral, dobar i loš. Prema nekim tumačenjima, vile su tajna Evina deca, pa otuda srodstvo sa ljudima.

Foto: M. Kosanović

Nimfe, tj. vile su u starogrčkoj mitologiji bile podeljene na gorske Oreade, šumske Drijade, one koje se rađaju zajedno sa drvećem, Amadriade, izvorske Naple i Najade i morske Nereide. Kao ženski demoni lova i prirode, brzo su zadobile sve ženske karakteristike.

Uglavnom ne čine zlo nikome, osim kada ko nepozvan uđe u njihovo kolo. Kapriciozne su i lako se naljute. One nikada ne idu same, uglavnom po tri ili devet. Među njima je jedna uvek glavna. Naoružane su lukom i strelom i takve su u direktnoj vezi sa starogrčkom boginjom Artemidom ili lat. Dijanom, Magna mater Deorum und Theoroum (Velika majka Bogova i Zveri), čije je mesto u hrišćanstvu zauzela Bogorodica. Kod Vuka Stefanovića Karadžića nalazimo zapis da vile lako svojim strelama mogu napasti "grešnika" i smrtno ga raniti.

Od svih ženskih poslova, vile najviše vole da tkaju. Kod Homera, Kirka i Kalipso pevaju dok tkaju, a i naše domaće vile dok predu i tkaju, pevaju o svojim herojima. Jedna od pozitivnih uloga vila je da donose plodnost njivama i životinjama. One štite divlje životinje, kao što su srne i jeleni, ali i neka čudna mitološka bića kao što je "krava iz jezera" (Veselin Čajkanović, *Stara srpska religija*). Ako se neko usudi da napadne njihove životinje, biće kažnjen tako što će da oslepi. Jer vile mogu čoveka da pozlede, a i da ga ubiju. Najlakši način za to je da uđu u njega, tako ima kletva u Banatu "daboga vile ušle u tebe".

Stari slovenski narodi su verovali u dobre vile, terapeutkinje, dobrodelnice ili dobročiniteljke. Rusalke ili Samovile su znale sve o lekovitim travama i umele da naprave eliksir života od semena belog luka, uz čiju pomoć žive onoliko dugo koliko žele. Voda u kojoj se kupaju je lekovita. U Dalmaciji se čuva verovanje da je moguće pobratimiti se sa vilom, ali treba otići u šumu na pun mesec u nedelju, izaći na čistinu i nacrtati granom od brezinog drveta krug, u njega staviti konjsku balegu, nekoliko dlaka iz konjske grive i konjsku potkovu. Zatim zviznuti tri puta, napraviti tri kruga i reći: "O, vilo, sestro po krvi, tražeći te, prošao sam devet šuma, devet brda i devet napuštenih tvrđava. Dođi da se pobratimimo".

U narodnoj pesmi, one na ranu mrtvog pobratima stavljaju magični filter, pa dok pevaju i plešu, dozivaju njegovu dušu da se vrati u telo. "Dok se more peni u oluji, prepoznaćeš vile kako nogama testerišu valove. A na obali kolo vode i bacaju kletve. Ako im se približi barka ili brod, okrenuće ga naopačke", kaže jedna dalmatinska narodna pesma. Njihove proročke reči mogu razumeti samo oni kojima su namenjene. Neke vile spadaju u bela božanstva, što znači da donose dobro onima koji ih vide. Ali ponekad "te sreća traži i nađe te, a ti je ne prepoznaš" (Ivan Kukuljević, *Vile*).

Stari Grci su smatrali da "nema svadbe bez nimfi, ali mi smo ih prvi počastili radi sećanja", kaže Pindar (Pith., 4, 106a). A Vuk Karadžić u svom *Srpskom rječniku* kaže da je vila svaka mlada, lepa, u belu haljinu obučena devojka, čija duga kosa slobodno pada po ramenima i prsima. Po nekim verovanjima, vilin život zavisi od njene kose. Dovoljno da joj neko iseče pramen kose pa da umre. Njihova snaga je u erotskoj privlačnosti. Na obalama Dunava kruže legende da vile svojom onostranom lepotom osvajaju mlade muškarce i odvode ih na dno reke u svoje kristalne dvorce.

Na proleće, kad se istopi led, beže u šumu. Leti se preko dana kriju u krošnjama nekog visokog drveća, uglavnom hrasta, a noću igraju kolo na livadi, jer ples im je najomiljenija od svih aktivnosti. Vile obožavaju slatko od šumskog voća i med, pa je najbolji način da ih pridobiješ da im ostaviš slatke ponude na rubu šume, ispod drveta ili na proplanku, i sačekaš dok se ne pojave. Ali one mogu da se pojave i u tišini tvoje sobe, da iskoče iz plamena kamina ili sveće kad im se najmanje nadaš... ¶

MILICA KOSANOVIĆ

АРИС СЕРВЕТАЛИС
АЛЕКСАНДАР ПЕТРОВ
МИКИ РУРК
ЗАСНОВАНО НА ЖИВОТУ СВЕТОГ НЕКТАРИЈА
БОЖИЈИ ЧОВЕК
филм ЈЕЛЕНЕ ПОПОВИЋ
САМО У БИОСКОПИМА
МУЗИКУ КОМПОНОВАО НАГРАЂИВАНИ КОМПОЗИТОР ЗБИГЊЕВ ПРАЈСНЕР
SIMEON ENTERTAINMENT PRESENTS IN ASSOCIATION WITH THE HOLY GREAT MONASTERY OF VATOPEDI ST. MAXIM THE GREEK INSTITUTE THE HOLY METROPOLIS OF MESOGAIA & LAVREOTIKI AND EUROGROUP
A SIMEON ENTERTAINMENT AND VIEW MASTER FILMS PRODUCTION A YELENA POPOVIC FILM "MAN OF GOD" ARIS SERVETALIS ALEXANDER PETROV MICKEY ROURKE CHRISTOS LOULIS KARYOPYLLIA KARABETI
NIKITAS TSAKIROGLOU YANNIS STANKOGLOU GERASIMOS SKIADARESSIS TANIA TRIP MARTHILIA SVARNA IERONYMOS KALETSANOS TONIA SOTIROPOULOU KORINA ANNA GKOUGKOULI SUNNY OHILEBO
MANOS GAVRAS ALEXANDROS MYLONAS MICHALIS MITROUSIS VASSILIS KOUKALANI MICHALIS IKONOMOU YANNIS ANASTASAKIS SARANTOS GEOGLERIS PANAGIOTIS MARINOS VERA LETIZIA MURATOVA
MUSIC BY ZBIGNIEW PREISNER CASTING BY MAKIS GAZIS EDITED BY LAMBIS HARALAMBIDIS COSTUME DESIGNER EVA NATHENA ART DIRECTOR SPYROS LASKARIS DIRECTOR OF PHOTOGRAPHY PANAGIOTIS VASILAKIS
EXECUTIVE PRODUCERS COSTAS LAMBROPOULOS JOHN KYNIGOPOULOS YANNIS AVGERINOS AMINI MAMMA RON GELL GEORGE KYRIAKOS LAMPROS GEORGOPOULOS
PRODUCED BY ALEXANDROS POTTER YELENA POPOVIC MARIA GIACHNAKI WRITTEN AND DIRECTED BY YELENA POPOVIC
SPECIAL VOCAL PERFORMANCE LISA GERRARD
viewmaster films
MINETTA
NP
MCF

AIGO
SMARTER SYSTEM, SMARTER BUSINESS.

ORIGINALNI HP KERTRIDŽI SA MASTILOM

Bitno je ono što štampate

Pretvorite svoje najvažnije trenutke u stranice na koje možete biti ponosni. Izaberite originalno HP mastilo vrhunskog kvaliteta za štampanje fotografija i dokumenata otpornih na bleđenje, koji održavaju vaše uspomene živima.

Kvalitet

Štampajte dokumente i slike koje će trajati generacijama[1]

Održivost

Besplatno i lako recikliranje kako bi se smanjio otpad[2]

Kvalitet vazduha u zatvorenom prostoru

Briga o vazduhu u vašem domu i na radnom mestu

Bezbednost

Da biste zaštitili vaš štampač i vaše podatke[3]

Za više detalja kontaktirajte nas na corpo@aigo.rs

1. Pogledajte hp.com/go/printpermanence. Procene trajnosti zasnovane su na internom HP testiranju originalnih HP mastila štampanih na HP Photo i Bright White Inkjet papirima. Predviđeno je da će fotografije odolevati bleđenju 50+ godina kada su izložene ispod stakla. Predviđeno je da će odštampani papiri odolevati bleđenju više od 100 godina u tamnom skladištu. Pogledajte hp.com/go/print-permanence & Wilhelm Imaging Research izjavu o trajnosti u tamnom skladištu http://wilhelm-research.com/hp/WIR_Dark_Storage_Permanence_Statement_for_HP_2017-11-07.pdf. Procene otpornosti na vodu zasnovane su na internom HP testiranju originalnih HP mastila i testiranju Wilhelm Imaging Research. Stranice napravljene pomoću HP OfficeJet, Envy i DeskJet otporne su na vodu kada se štampaju na sjajnim HP foto papirima. Stranice napravljene pomoću HP OfficeJet Pro i PageWide su vodootporne. 2. Dostupnost programa varira. Pogledajte hp.com/go/recycle 3. HP sistemi za štampu u Office klasi uključuju uređaje Enterprise klase sa firmverom FutureSmart 4.5 ili novijim, uređaje Pro klase i njihove odgovarajuće originalne HP kertridže sa tonerom, PageWide i kertridže sa mastilom. Ne uključuju HP kertridže sa mastilom sa ugrađenom glavom za štampanje.
Pogledajte https://h20195.www2.hp.com/v2/GetDocument.aspx?docname=4AA6-8438ENW and hp.com/go/SuppliesSecurityClaims

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec